

I. Všeobecné opatrenia pre implementáciu

A. Úvod

1. Slovenská republika sa stala zmluvnou stranou Dohovoru OSN o právach dieťaťa (ďalej aj ako „dohovor“) v dôsledku sukcesie dňa 28. mája 1993 s účinnosťou od 1. januára 1993. V súlade s ustanovením článku 44 dohovoru vyplýva pre Slovenskú republiku povinnosť predkladať prostredníctvom generálneho tajomníka OSN správy o opatreniach prijatých na uvedenie práv uznaných v dohovore do života a o pokroku dosiahnutom pri používaní týchto práv. Východiskovú správu Slovenskej republiky k dohovoru prerokoval Výbor OSN pre práva dieťaťa (ďalej aj ako „výbor“) na 25. zasadnutí výboru v Ženeve dňa 3. októbra 2000 a po jej prerokovaní schválil Záverečné odporúčania Výboru OSN pre práva dieťaťa (ďalej aj ako „záverečné odporúčania“).

2. Druhú periodickú správu (ďalej ako „správa“) predkladá Slovenská republika za obdobie rokov 2001 – 2005. Predkladaný materiál vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí SR a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v spolupráci s vecne príslušnými rezortmi na základe Všeobecných usmernení OSN týkajúcich sa formy a obsahu periodických správ predkladaných zmluvnými stranami podľa článku 44, odsek 1 (b) Dohovoru o právach dieťaťa (CRC/C/58/Rev.1), v súlade so všeobecnými odporúčaniami výboru a s konkrétnymi odporúčaniami, ktoré vyplývajú zo záverečných odporúčaní výboru. Do prípravy správy sa okrem jednotlivých rezortov zapojilo i Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, nezávislá inštitúcia na plnenie úloh v oblasti ľudských práv, (podrobnejšie o aktivitách Slovenského národného strediska pre ľudské práva v oblasti práv dieťaťa v bodoch 6, 7, 25), Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity a štyri mimovládne organizácie: Slovenský výbor pre UNICEF, Slovenská humanitná rada, Občianske združenie Návrat a Centrum pre rovnosť príležitostí (podrobnejšie o spolupráci s mimovládnyimi organizáciami v bodoch 26 - 37). V texte správy sú hrubším písmom vyznačené pasáže, ktoré priamo reagujú a odpovedajú na záverečné odporúčania.

3. V hodnotenom období sa uskutočnili v Slovenskej republike významné reformné zmeny vo väčšine oblastí života spoločnosti, ktoré sa premietli aj do prijatia legislatívnych úprav najmä v oblasti vzdelávania, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, rodinného práva, trestného práva, prístupu k informáciám a verejnej správy. Práva dieťaťa obsiahnuté v jednotlivých článkoch dohovoru sú v slovenskom právnom poriadku upravené najmä v nasledujúcich zákonoch: zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa mení aj zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov; zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, zákon č. 452/2004 Z. z. o náhradnom výživnom; zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce; zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon, zákon č. 301/2005 Z. z. trestný poriadok ako aj v ďalších zákonoch a iných všeobecne záväzných právnych predpisoch.

4. Slovenská republika je viazaná okrem Dohovoru o právach dieťaťa aj inými medzinárodnými dohovormi ratifikovanými v rokoch 2001 a 2002, ktoré výrazným spôsobom rozvíjajú princípy obsiahnuté v dohovore a predstavujú najmodernejší a najúčinnjší štandard ochrany detí v medzinárodnom kontexte. Ide o:

- Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980, nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. februára 2001,

- Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti z 20. mája 1980, nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. septembra 2001,
- Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z 29. mája 1993, nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. októbra 2001,
- Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z 19. októbra 1996, nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. januára 2002.

5. Z iniciatívy podpredsedu vlády SR pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny, sekcie ľudských práv a menšín Úradu vlády SR a Ministerstva spravodlivosti SR bol zákonom 136/2003 Z. z. a zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) novelizovaný zákon 308/1993 Z. z. o Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva. Na základe týchto úprav Slovenské národné stredisko pre ľudské práva každoročne do 31. januára vypracúva a uverejňuje správu o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za predchádzajúci kalendárny rok vrátane dodržiavania práv dieťaťa. Medzi prvoradé úlohy Slovenského národného strediska pre ľudské práva patrí najmä monitorovanie a hodnotenie dodržiavania ľudských práv a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona, zhromažďovanie a na požiadanie poskytovanie informácií o rasizme, xenofóbii a antisemitizme, uskutočňovanie výskumov a prieskumov na poskytovanie údajov v oblasti ľudských práv, zhromažďovanie a šírenie informácií v tejto oblasti, príprava vzdelávacích aktivít a podieľanie sa na informačných kampaniach s cieľom zvyšovania tolerance v spoločnosti, zabezpečovanie právnej pomoci obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie, vydávanie na požiadanie fyzických osôb alebo právnických osôb alebo z vlastnej iniciatívy odborných stanovísk vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a poskytovanie služieb v oblasti ľudských práv.

6. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva v roku 2005 spracovalo a realizovalo Projekt monitoringu práv dieťaťa, ktorý sa zameria na:

- **monitoring procesu sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti deťom, ktoré boli zverené do predosvojiteľskej starostlivosti alebo boli osvojené podľa Dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach,**
- **monitoring vykonávania vo výchove a ochranných opatrení v diagnostických centrách pre mládež, v reedukačných domovoch pre deti a mládež a v reedukačných domovoch pre mládež,**
- **monitoring povinného očkovania detí v súvislosti s prebiehajúcou reformou poskytovania zdravotnej starostlivosti s osobitným dôrazom na očkovanie detí rómskej menšiny,**
- **monitoring zaradovania detí do špeciálnych škôl s osobitným dôrazom na zaradovanie detí rómskej menšiny do týchto škôl.**

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva aktualizovalo Projekt monitoringu práv dieťaťa na rok 2006 a jeho priority. Monitoring práv dieťaťa sa v roku 2006 zameria na:

- 1. Monitoring dodržiavania práva dieťaťa umiestneného v ústavnej starostlivosti alebo zvereného do pestúnskej starostlivosti na stretávanie sa s rodičmi.**

2. **Monitoring dodržiavania práva dieťaťa vyjadrovať slobodne svoje vlastné názory vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú.**
3. **Monitoring ochrany dieťaťa pred násilím.**
4. **Monitoring dodržiavania práva na vzdelanie u detí cudzincov žijúcich na území Slovenskej republiky.**

Priority monitoringu práv dieťaťa na rok 2006 boli predmetom diskusie odbornej verejnosti a jeho zistenia a výsledky budú súčasťou Správy o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2006. Projekty monitoringu práv dieťaťa sú uverejnené na internetovej stránke strediska www.snslp.sk.

7. V Správe o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2005 zaradilo Slovenské národné stredisko pre ľudské práva po prvýkrát aj samostatnú časť „Práva dieťaťa“, ktorá obsahuje výsledky monitoringu. Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2005 je v súlade so zákonom uverejnená na internetovej stránke strediska: www.snslp.sk.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 9, 10)

8. V oblasti ochrany ľudských práv, a teda aj práv dieťaťa prijala Národná rada Slovenskej republiky zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon), ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2004. Tento zákon upravuje uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania a ustanovuje prostriedky právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu tejto zásady. Zákon upravuje zásadu rovnakého zaobchádzania v pracovnoprávných vzťahoch, v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti a pri poskytovaní vzdelávania, tovarov a služieb, kde sa zakazuje diskriminácia osôb. Antidiskriminačným zákonom boli úplne implementované dve dôležité smernice Európskych spoločenstiev: smernica Rady 2000/43/ES z júna 29. júna 2000, ktorá ustanovuje zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod a smernicu Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec rovnakého zaobchádzania v zamestnaní a zárobkovej činnosti.

9. Vláda Slovenskej republiky schválila uznesením č. 837 zo 7. augusta 2002 Národný akčný plán pre deti na obdobie rokov 2002 – 2004, ktorý bol zameraný na ďalšiu implementáciu záväzkov vyplývajúcich z dohovoru. Cieľom Národného akčného plánu pre deti bolo predovšetkým prispieť k budovaniu a rozvoju uceleného a účinného systému ochrany práv a záujmov detí. Na plnení úloh stanovených v akčnom pláne sa podieľali štátne aj neštátne subjekty a úlohy mali popri koncepčnom a legislatívnom charaktere aj charakter konkrétnych opatrení prijímaných jednotlivými nositeľmi úloh v záujme ochrany práv detí a vzdelávania v oblasti práv detí. Hlavným koordinátorom Národného akčného plánu pre deti bolo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktoré spracovalo informáciu o jeho plnení. Vláda SR dňa 17. augusta 2005 vzala na vedomie informáciu o jeho plnení.

10. V súlade so zámerom posilniť ochranu práv detí, vláda SR schválila začiatkom decembra 2005 dokument pod názvom „Analýza zvýšenia účinnosti ochrany práv detí“, ktorá predpokladá vytvorenie samostatného inštitútu detského ochrancu práv. Vzhľadom na konanie parlamentných volieb v júni 2006 možno predpokladať, že inštitút detského ochrancu práv bude vytvorený v nasledujúcom volebnom období. (Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 12)

11. S cieľom zvýšenia koordinácie boja proti obchodovaniu s ľuďmi vrátane detí bola v roku 2005 zriadená expertná skupina pre prevenciu a pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi. Komisia je zriadená pri Rade vlády SR pre prevenciu kriminality. Dňa 1. októbra 2005 bol ministrom vnútra SR ustanovený národný koordinátor pre túto oblasť. Cieľom expertnej skupiny bolo vytvorenie Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi vrátane detí. Uznesením vlády č. 3 z 11. januára 2006 bol schválený Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007. Vláda SR vyjadrila svojím uznesením č. 423 z 10. mája 2006 súhlas s uzatvorením Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

B. Nepovinné protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa

12. Slovenská republika podpísala 30. novembra 2001 a ratifikovala dňa 25. júna 2004 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii.

13. Slovenská republika podpísala 30. novembra 2001 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch. Pri ukladaní ratifikačnej listiny SR k opčnému protokolu v júni 2004 sa zistila absencia vyhlásenia podľa čl. 3 ods. 2 opčného protokolu, ktorý ustanovuje, že každý štát, zmluvná strana, pri ratifikácii alebo pristúpení k tomuto protokolu uloží záväzné vyhlásenie, ktoré určuje minimálny vek, v ktorom povoľuje dobrovoľný odvod do svojich národných ozbrojených síl a popisuje prijaté záruky, aby tento odvod nebol násilný alebo vynútený. Predmetné vyhlásenie schválila vláda Slovenskej republiky svojím uznesením č. 290 z 5. apríla 2006 a Národná rada Slovenskej republiky s ním vyslovila súhlas uznesením č. 2205 z 20. apríla 2006. V súčasnosti prebieha proces súvisiaci s nadobudnutím platnosti tohto opčného protokolu pre Slovenskú republiku.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 53)

C. Informovanie o Dohovore o právach dieťaťa a Záverečných odporúčaniach Výboru OSN pre práva dieťaťa

14. Zvyšovanie informovanosti o zásadách a ustanoveniach medzinárodných ľudsko-právnych dokumentov vrátane Dohovoru o právach dieťaťa, realizuje SR prostredníctvom úloh a aktivít, ktoré sú obsiahnuté aj v Akčných plánoch predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000 - 2001, 2002 - 2003, 2004 - 2005 a 2006 – 2008. Akčné plány predstavujú jediný komplexný a systematický nástroj vlády SR v oblasti predchádzania diskriminácie a intolerancie. Rozhodnutie vlády SR pôsobiť v oblasti predchádzania všetkým formám intolerancie a diskriminácie predstavuje jej úsilie spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami, Slovenským národným strediskom pre ľudské práva a ďalšími subjektmi v tejto oblasti.

- Akčný plán 2000 - 2001 bol zameraný na zvyšovanie vedomostnej úrovne občanov SR v oblasti ľudských práv v súvislosti s prebiehajúcou Dekádou OSN pre vzdelávanie k ľudským právam, ako aj na predchádzanie týmto negatívnym javom a posilňovanie právneho vedomia občanov SR v oblasti efektívneho využívania ochranných prostriedkov.

- Akčný plán 2002 - 2003 bol zameraný na predchádzanie negatívnym javom spoločnosti, ako je diskriminácia, rasizmus, xenofóbia alebo iná obdobná intolerancia a na posilňovanie právneho vedomia občanov SR v oblasti efektívneho využívania ochranných prostriedkov.
- Akčný plán 2004 - 2005 bol zameraný predovšetkým na systematické vzdelávanie príslušníkov profesijných skupín, ktorí majú pri výkone svojho povolania vplyv na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerance; systematické vzdelávanie a mienkotvornú činnosť predstaviteľov štátnej správy a samosprávy a žiakov základných a stredných škôl vo vzťahu k migrantom; spoločenské a kultúrne aktivity venované problematike dodržiavania ľudských práv a predchádzaniu všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerance. Týmto akčným plánom Slovenská republika reagovala na vyhlásenie druhej Dekády OSN výchovy k ľudským právam na obdobie rokov 2005–2014 a na plnenie záväzkov vyplývajúcich SR z členstva v EÚ a v iných medzinárodných organizáciách.
- Akčný plán 2006–2008 bude pokračovať v snahe o zvyšovanie vedomostnej úrovne občanov Slovenskej republiky v oblasti ľudských práv; v efektívnej implementácii antidiskriminačnej legislatívy; v riešení postavenia migrantov na Slovensku ako aj v ďalších konkrétnych aktivitách v oblasti predchádzania negatívnym javom v spoločnosti. Jeho priority sú doplnené o aktivity v oblasti predchádzania extrémizmu a antisemitizmu, predovšetkým formou vzdelávania profesijných skupín. Dôvodom týchto doplnení je trend zvýšenia prejavov extrémizmu v poslednom období. Rovnako aj skutočnosť, že Slovenská republika sa 15. novembra 2005 stala členom pracovnej skupiny pre medzinárodnú spoluprácu v oblasti vzdelávania, zachovania pamiatky a výskumu holokaustu (ITF). Zameranie sa na vzdelávanie nadväzuje na prebiehajúcu Dekádu OSN výchovy k ľudským právam. V tejto súvislosti je jedným z cieľov akčného plánu zabezpečiť spoluprácu v oblasti vzdelávania s novovytvorenou Národnou komisiou pre výchovu k ľudským právam pri Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva.

15. Informácie o zásadách a ustanoveniach dohovoru a o problematike ľudských práv vo všeobecnosti sú zahrnuté aj do metodických materiálov vydávaných prostredníctvom metodicko-pedagogických centier, ktoré sú priamo riadenými organizáciami Ministerstva školstva SR. Metodické materiály v plnom rozsahu implementujú hlavne bod 16 záverečných odporúčaní výboru, týkajúci sa posilnenia úsilia štátu a rozvíjať systematické a pokračujúce vzdelávacie programy o dohovore pre všetky skupiny odborníkov pracujúcich s deťmi a pre deti.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 16)

16. Informovanie o zásadách a jednotlivých ustanoveniach dohovoru ako aj jeho uplatňovaní v praxi je aj súčasťou aktivít napr. Detského fondu OSN – UNICEF, ako aj mimovládnych organizácií, napr. Úsmev ako dar a ďalších.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 54)

D. Vzdelávanie profesijných skupín v oblasti práv dieťaťa

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 15, 16)

17. Zabezpečenie systematického špecializovaného vzdelávania pracovníkov rôznych oblastí, ktorí pracujú s deťmi a pre deti, vyplynulo z úloh prijatých v rámci Národného

akčného plánu pre deti na obdobie rokov 2002–2004. Systematické vzdelávanie v oblasti ľudských práv zamerané na ochranu detí sa stalo súčasťou ústredne organizovanej rezortnej výchovy a vzdelávania sudcov, justičných čakatel'ov, personálu ústavov pre výkon väzby a trestu odňatia slobody, prokurátorov a právnych čakatel'ov prokuratúry, sociálnych pracovníkov, pedagogických zamestnancov a učitel'ov, policajtov pracujúcich s mládežou a iných odborníkov.

18. Oblasť ochrany ľudských práv a slobôd vrátane práv detí a ich uplatňovanie v praxi je súčasťou vzdelávania, resp. odbornej prípravy zamestnancov zariadení sociálnych služieb - vedúceho zariadenia, jeho zástupcu, hlavnej sestry, vedúceho výchovy, sociálneho pracovníka. Predpokladom na výkon ich činnosti je splnenie osobitných kvalifikačných požiadaviek vrátane znalostí o dohovore. Nevyhnutnou podmienkou pre výkon činností zariadení sociálnych služieb je, okrem iného, i uplatňovanie dohovoru v konkrétnom zariadení.

19. Otázky súvisiace s problematikou práv dieťaťa a ľudských práv vo všeobecnosti sú kvalitne a prezieravo rozpracované v programoch ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov. Programy sa každý rok dopĺňajú podľa potreby a požiadaviek učitel'ov. V jednotlivých predmetoch (napr. dejepis, náuka o spoločnosti a občianska náuka) sa prelínajú témy týkajúce sa terorizmu a porušovania ľudských práv, postavenia menšín na Slovensku, vlny európskej migrácie v 20. storočí a ich dôsledky v oblasti ľudských práv). Pre učitel'ov predmetov náuka o spoločnosti a občianska náuka sa pozornosť vo vzdelávaní sústreďuje na rozsiahlejšie programy priebežného vzdelávania v rozsahu 30 – 40 hodín pod názvom Ľudské práva v škole, Násilie a diskriminácia trochu inak, Na ceste k multikultúrnej spoločnosti, Aj my sme Európania.

20. Problematiku ľudských práv začínajúcim učitel'om a učitel'om vyučujúcim uvedenú tému prezentujú vzdelávacie aktivity metodicko pedagogických centier (ďalej ako „MPC“) formou workshopov vo vzdelávacom bloku Listina práv a slobôd, Dohovor o právach dieťaťa s aplikáciou v praxi. Učitelia stredných škôl a základných škôl dostávajú základné dokumenty o právach dieťaťa. Školy majú k dispozícii metodické materiály k vyučovaniu ľudských práv, ktoré vydávajú jednotlivé MPC a s nimi spolupracujúce organizácie tretieho sektora. Na konkrétnych podujatiach pre pedagógov zameraných na vzdelávanie o ľudských právach a právach dieťaťa, ako aj v ministerstvom školstva vydávaných pedagogicko-organizačných pokynoch pre školy a školské zariadenia a orgány verejnej správy a samosprávy v školstve na príslušný školský rok, sú školy a ich zriaďovatelia nabádaní k sústavnému sledovaniu dodržiavania zásad demokracie, rovnosti a slobody.

21. V rámci spolupráce polície so základnými a strednými školami sa prostredníctvom Akadémie policajného zboru v Bratislave a Strednej odbornej školy Policajného zboru v Košiciach uskutočňuje príprava, resp. školenie policajtov pre prácu s mládežou, ktorí sa podieľajú na realizácii projektov preventívneho zamerania na školách.

22. Vzdelávacie podujatia v oblasti ľudských práv, práv detí a v oblasti zaobchádzania s deťmi ako obeťami domáceho násillia a trestnej činnosti sú každoročne zaradované do plánu ústredne organizovanej rezortnej výchovy a vzdelávania Ministerstva spravodlivosti SR a realizované v spolupráci s občianskymi združeniami a zahraničnými inštitúciami.

23. S cieľom eliminovať prejavy diskriminácie v spoločnosti a predchádzať, im schvaľuje vláda SR od roku 2000 krátkodobé (dvojročné) stratégie, už spomínané akčné plány predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Akčné plány sú zamerané na:

- **zintenzívnenie systematického vzdelávania príslušníkov profesijných skupín, ktorí majú pri výkone svojho povolania vplyv na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie (ide najmä o príslušníkov policajného zboru, hraničnej a cudzineckej polície, pedagógov a budúcich pedagógov, sudcov, justičných čakatel'ov, príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže v SR, prokurátorov a právnych čakatel'ov prokuratúry, príslušníkov ozbrojených síl, zdravotníckych pracovníkov, zamestnancov zariadení sociálnych služieb a zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, novinárov a redaktorov verejnoprávnych i súkromných médií, zamestnancov v štátnej a verejnej službe, študentov stredných a vysokých škôl);**
- **systematické vzdelávanie a mienkotvorná činnosť v oblasti predchádzania diskriminácie vo vzťahu k migrantom u profesijných skupín a verejnosti;**
- **zintenzívnenie boja proti extrémizmu formou prípravy a aplikácie legislatívy, zefektívnenie odhaľovania, objasňovania, dokazovania a postihu trestnej činnosti motivovanej rasovou a inou neznášanlivosťou formou systematického vzdelávania a mienkotvornej činnosti v oblasti predchádzania extrémizmu;**
- **zintenzívnenie monitoringu, systematického vzdelávania a mienkotvornej činnosti v oblasti predchádzania antisemitizmu;**
- **realizáciu aktivít zameraných na riešenie problematiky znevýhodnených skupín obyvateľstva;**
- **podporu kultúrnych a spoločenskovedných aktivít venovaných problematike dodržiavania ľudských práv a predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.**

(podrobnejšie o akčných plánoch v bode 14)

24. Zvyšovanie úrovne právneho vedomia a dodržiavanie ľudských práv vo vzťahu k žiadateľom o udelenie azylu a azylantom zabezpečuje Migračný úrad Ministerstva vnútra SR (ďalej aj ako „migračný úrad“). V tomto smere v spolupráci so Slovenskou humanitnou radou a vzdelávacou inštitúciou Asociáciou supervízorov a sociálnych poradcov zrealizoval migračný úrad v roku 2002-2003 projekt „Tréning sociálnych zručností pracovníkov prvého kontaktu so žiadateľmi o udelenie azylu“ v rozsahu 90 vyučovacích hodín. Migračný úrad v spolupráci s medzinárodnou organizáciou UNHCR (Úradom Vysokého komisára OSN pre utečencov), relevantnými orgánmi štátnej správy a mimovládnyimi organizáciami sa tiež podieľa na aktivitách spojených s prevenciou kriminality, prevenciou možného obchodovania s ľuďmi, ako aj participuje na projektoch prevencie rodového (gender) násillia v azylových zariadeniach.

25. Vláda Slovenskej republiky uložila v uznesení č. 446 z 13. mája 2004 ministrom školstva SR zabezpečiť v súlade s direktívou OSN vypracovanie Národného plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005 až 2014. Podľa záväzku, deklarovaného Slovenskou republikou už počas prvej Dekády OSN výchovy k ľudským právam (1995 – 2004) v hodnotiacom dotazníku, ktorý Slovenská republika vypracovala a odoslala OSN, koordinátorom realizácie tohto národného plánu má byť Národná komisia pre výchovu k ľudským právam. Dňa 3. januára 2006 bola pri Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva zriadená Národná komisia pre výchovu k ľudským právam, ktorá má nadrezortný a nadsektorový charakter. Prvé zasadnutie komisie sa uskutočnilo dňa 15.

marca 2006. Skutočnosť, že Slovenské národné stredisko pre ľudské práva je nezávislou organizáciou zriadenou zákonom, oprávňuje k presvedčeniu, že Národná komisia pre výchovu k ľudským právam je zriadená v súlade s direktívou OSN, ktorá predpokladá zriadenie takejto komisie. Komisia je odborným nezávislým orgánom pre oblasť výchovy k ľudským právam v Slovenskej republike, pôsobiaci v oblasti tvorby a koordinácie Národného plánu výchovy k ľudským právam. Komisia plní úlohy v oblasti výchovy k ľudským právam a na tento účel zodpovedá najmä za gesciu nad vypracovaním základnej štúdie o stave výchovy a vzdelávania k ľudským právam v Slovenskej republike, za stanovenie cieľov, priorít, stratégií, harmonogramu programov, opatrení, hodnotenia a zdrojov financovania, za koordinovanie realizácie národného plánu v záujme efektívneho využitia i finančných prostriedkov inštitúcií podieľajúcich sa na implementácii národného plánu, za pravidelné vyhodnocovanie a kontrolu implementácie národného plánu, a za pravidelnú revíziu, prehodnotenie, obsahovú úpravu a zmenu aktivít národného plánu. Za účelom zabezpečenia plnenia zverených úloh spolupracuje Komisia so štátnymi orgánmi, orgánmi územnej samosprávy, orgánmi záujmovej samosprávy, inými verejnoprávnymi inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami, ktoré pôsobia v oblasti ľudských práv. Komisia môže spolupracovať s národnými komisiami členských štátov OSN, ktoré sú zriadené na realizáciu národných plánov v programe výchovy a vzdelávania OSN, prípadne so zahraničnými regionálnymi inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v oblasti výchovy k ľudským právam. Na prvom zasadnutí Komisie bolo prijaté uznesenie, podľa ktorého bola vytvorená 5 členná pracovná skupina na prípravu metodiky (do 30. mája 2006) pre vypracovanie Základnej štúdie o stave výchovy a vzdelávania k ľudským právam v Slovenskej republike. Najbližšie zasadnutie komisie bude v júni 2006.

E. Spolupráca s neziskovými organizáciami

26. Pri tvorbe koncepcií, stratégií, akčných plánov, legislatívnych predpisov a pri ich realizácii v praxi najmä v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti, sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately spolupracovali štátne orgány s neziskovými organizáciami, ako sú napr. Socia, Úsmev ako dar, Návrat, Rozum a cit, Asociácia sociálnych terénnych pracovníkov, Asociácia poradcov a supervízorov a s neštátnymi subjektmi, ktoré sú zriaďovateľmi neštátnych zariadení - krízových stredísk, detských domovov a resocializačných stredísk.

27. Na tvorbe akčných plánov predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie sa podieľajú mimovládne neziskové organizácie a ďalšie subjekty – Ľudia proti rasizmu, Nadácia Milana Šimečku, Slovenská humanitná rada, Spoločnosť ľudí dobrej vôle, OZ Človek v ohrození, Slovenský helsinský výbor, MPC Prešov, Občan a demokracia, Transparency International, Nadácia Katedra, Slovenská zdravotnícka univerzita, MEMO 98, Barok Film, UNICEF Slovensko, UNESCO (projekt Pridružené školy UNESCO), Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.

28. Po celý čas príprav na tvorbe nového zákona o rodine aktívne spolupracovalo s Ministerstvom spravodlivosti SR aj občianske združenie Úsmev ako dar.

29. Ministerstvo školstva SR od roku 2001 realizuje rozsiahly systém spolupráce s detskými a mládežníckymi neziskovými organizáciami, ktorá je založená na partnerstve oboch účastníkov. Na základe tohto partnerstva sa zástupcovia detských a mládežníckych neziskových organizácií priamo zúčastňujú na tvorbe a realizácii koncepcií, analýz a akčných plánov. Základným dokumentom pre toto partnerstvo je Koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži do roku 2007, ktorá vznikla na báze širokej konzultácie s predstaviteľmi neziskových organizácií, výskumníkmi v oblasti práce s mládežou a mladými ľuďmi. Každoročne sa spracúvajú Akčné plány politiky vo vzťahu k deťom a mládeži za účasti zástupcov mimovládnych neziskových organizácií. Garantom tejto spolupráce je strešná organizácia detských a mládežníckych združení, Rada mládeže Slovenska, ktorá má oficiálny štatút partnera Ministerstva školstva SR pre prácu s deťmi a mládežou. V súvislosti s decentralizáciou sa rozvíjala spolupráca regionálnych rád mládeže s vyššími územnými celkami. Podobná spolupráca sa uskutočňuje aj so Združením informačných a poradenských centier mládeže, strešnou organizáciou informačných a poradenských centier pre deti a mládež.

30. Súčasťou Národného plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005–2014, schváleného operatívnou poradou ministra školstva dňa 8. februára 2005 je odporúčanie, aby organizátorom aktivít žiakov na doplnenie, prehĺbenie a rozšírenie ich vedomostí, zručností a postojov v problematike ľudských práv boli nielen školy, ale aj neziskové organizácie špecializované na oblasť ľudských práv. Skúsenosti ukazujú, že úspešnosť a účinnosť takýchto spoločných akcií je podstatne vyššia. Školy spolupracujú predovšetkým s neziskovými organizáciami Občan a demokracia, Amnesty International, UNICEF a Nadáciou M. Šimečku.

F. Podpora neziskových organizácií formou dotácií

31. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v rámci svojej pôsobnosti každoročne poskytuje dotácie z rozdelenia výťažku lotérií alebo iných podobných hier v objeme približne 70 miliónov Sk obciam, vyšším územným celkom, občianskym združeniam, nadáciám a záujmovým združeniam právnických osôb, neziskovým organizáciám poskytujúcim všeobecne prospešné služby, registrovaným cirkvám alebo náboženským spoločnostiam a obciam, ktoré plnia úlohy vychádzajúce z Komplexného rozvojového programu rómskych osád. Každoročne rezort poskytuje aj dotácie na humanitné účely fyzickým osobám, mimovládnym organizáciám alebo občianskym združeniam v objeme 30 – 40 miliónov Sk, pričom z uvedenej čiastky sú určené 2 – 4 milióny Sk občianskym združeniam, ktorých hlavná náplň činnosti je zameraná výlučne na deti a mládež.

32. Výkon štátnej správy v športe a spolupráca s mimovládnymi organizáciami v športe je legislatívne upravená zákonom č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre v znení neskorších predpisov. Zákon špecifikuje úlohy pre orgány štátnej správy, samosprávne orgány v oblasti telesnej kultúry a upravuje vzťahy medzi orgánmi štátnej správy a združeniami telesnej kultúry. Z tohto zákona vyplýva štátna starostlivosť a tiež ochrana práv detí na rozvoj talentu a záujmovú činnosť detí v oblasti športu. Táto oblasť je legislatívne upravená aj školskou legislatívou – školskými zákonmi a príslušnými vykonávacími predpismi.

33. Ministerstvo školstva SR má zavedený progresívny systém podpory mimovládnych neziskových organizácií, kde samotní zástupcovia detských a mládežníckych organizácií rozhodujú o žiadostiach o udelenie podpory. V tomto systéme podpory sa využíva výchovný

moment zodpovednosti za rozhodnutie v oblasti finančnej podpory Zároveň ide o veľmi silný fenomén participácie mládeže na rozhodovacích procesoch, ktoré sa jej priamo týkajú. Podpora sa týka ročne viac ako 70 mimovládnych neziskových organizácií, ktoré pracujú s deťmi a mládežou na národnej, regionálnej ako aj lokálnej úrovni.

34. Ministerstvo školstva SR dlhodobo realizuje Programy podpory neziskových organizácií, v ktorého rámci poskytuje štátne dotácie celoštátnym, regionálnym a miestnym združeniam, ktoré sa venujú pravidelnej činnosti s deťmi a mládežou a tým prispievajú k zdravému tráveniu voľného času ako aj k rozvoju zručností potrebných pre demokratickú participáciu. Okrem toho poskytuje dotácie na kapitálové výdavky so zámerom podpory inštitucionálnej udržateľnosti detských a mládežníckych organizácií. Do programu finančnej podpory neziskových organizácií detí a mládeže na rok 2005 sa prihlásilo 52 subjektov, z ktorých bolo 43 občianskych združení (7 celoslovenských, 3 nadregionálne, 17 regionálnych a 16 miestnych). Päť združení s najvyššou schválenou dotáciou v roku 2005 tvorili: Slovenský skauting (20,3% zo schválenej dotácie), Domka – združenie saleziánskej mládeže (12,1%), eRKO získalo (11,9%), Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže (7,7%) a AMAVET (6,0%). Medzi päť združení s najvyššou schválenou dotáciou sa dostalo aj združenie saleziánskej mládeže – Domka s nadregionálnou pôsobnosťou. Celková výška schválenej dotácie dosiahla 66 444 560,- Sk. Počas obdobia od roku 2001 do roku 2005 vzrástla o 17 450 323,- Sk (35,6%), pričom v sledovanom období rástla vo všetkých rokoch okrem roku 2004.

35. Od roku 2001 do roku 2004 sa dotácie Ministerstva školstva SR občianskym združeniam detí a mládeže poskytovali v zmysle smernice Ministerstva školstva SR č. 999/2001-72 o finančnej podpore občianskych združení detí a mládeže. Od roku 2004 je zabezpečovaná finančná podpora občianskych združení detí a mládeže podľa Podmienok finančnej podpory práce s deťmi a mládežou na roky 2004 až 2007 (2007 č. CD 2004-11300/22689-1:12) v rámci druhej hlavy Programu podpory občianskych združení detí a mládeže. Cieľom podpory občianskych združení detí a mládeže je podpora systematickej a pravidelnej výchovnej práce s deťmi a mládežou v občianskych združeníach. Program podpory občianskych združení detí a mládeže má za úlohu vytvárať podmienky pre systematickú a pravidelnú činnosť s deťmi a mládežou, výchovu k aktívnemu občianstvu a demokracii, rozvoj participácie detí a mládeže na živote spoločnosti, rozvoj dobrovoľníckej práce, zvyšovanie odbornosti dobrovoľných a profesionálnych pracovníkov s deťmi a mládežou, zvyšovanie informovanosti o občianskych združeníach detí a mládeže a ich aktivitách pre deti a mládež, rozvoj medzinárodných aktivít v oblasti politiky mládeže.

36. Podpora občianskych združení v rokoch 2001 až 2005

	2001	2002	2003	2004	2005
celoštátne	27 543 509	29 128 130	32 893 182	30 341 886	40 415 770
nadregionálne	9 802 226	7 219 483	13 449 501	14 850 520	11 987 706
regionálne	3 930 329	5 939 206	6 328 433	6 677 367	11 663 765
miestne	7 718 173	5 519 253	3 449 884	7 290 227	2 377 319
spolu	48 994 237	47 806 072	56 121 000	59 160 000	66 444 560

Cieľové skupiny občianskych združení podporených MŠ SR v roku 2004

Počet OZ	SR
Deti do 15 rokov	41
Osoby ohrozené drog. záv.	9

Utečenci, cudzinci	2
Krajanovia	6
Všeobecne verejnosc'	28
Deti do 18 rokov	37
Mládež do 26 rokov	43
Rizikové skup. detí a mládeže	19
Osoby so zdrav. postihnutím	10
Osoby v sociálnej núdzi	13
Talentované deti a mládež	17
Príslušníci národnost. menšín	11
SPOLU	43

37. V spolupráci s Nadáciou mládeže Slovenska (od novembra 2005 premenovaná na Nadáciu Intenda). Ministerstvo školstva SR vytvára grantový program s názvom „Participácia,“ zameraného na podporu projektov, ktorých cieľom je vytvoriť priestor pre aktívnu účasť mladých ľudí na verejnom živote a rozhodovacích mechanizmoch na úrovni miest a obcí. Participácia mladých ľudí a výchova k demokratickému občianstvu patrila aj medzi priority grantového programu EÚ Mládež, patriaceho do pôsobnosti ministerstva školstva.

G. Finančné zabezpečenie účasti Slovenskej republiky vo vzdelávacích programoch

EÚ

38. Po vstupe do EÚ získala Slovenská republika možnosť využívať podporu štrukturálnych fondov EÚ, v prípade rezortu školstva Európskeho sociálneho fondu (ďalej ako „ESF“). Ministerstvo školstva SR plní úlohy sprostredkovateľského orgánu pod riadiacim orgánom pre sektorový operačný program Ľudské zdroje (ďalej ako „SOP –LZ“) a Jednotný programový dokument NUTS II – Bratislava Cieľ 3 (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR). ESF sa zameriava na podporu rozvoja ľudských zdrojov, zamestnanosti, vzdelávania, podnikateľského ducha, sociálnej inklúzie a rovnosti príležitostí. Poskytuje i podporu zlepšovania odbornej prípravy, vzdelávania a poradenstva pre deti a podporu rovnakým príležitostiam pre všetkých v prístupe na trh práce s osobitným dôrazom na tých, ktorým hrozí sociálne vylúčenie. Následne, v rámci SOP LZ zastrešuje Ministerstvo školstva SR okrem iného programy prispôsobovania odbornej prípravy a vzdelávania požiadavkám spoločnosti založenej na vedomostiach, programy rozvoja poradenstva o povolaniach a tiež podporu vzdelávania skupín ohrozených sociálnym vylúčením. Napríklad na opatrenie 3.3 „Rozvoj poradenstva o povolaniach a zamestnaniach“ SOP LZ boli do septembra 2005 vyhlásené tri výzvy na predkladanie žiadostí o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z ESF:

Výzva	Dátum vyhlásenia výzvy	Termín predkladania žiadostí	Počet projektov s dosahom na marginalizované skupiny	Celkový počet podporených projektov	Celkový počet predložených žiadostí
1.	17. 5. 2004	26. 7. 2004	4	14	28
2.	13. 10. 2004	20. 12. 2004	7	30	35
3.	21. 3. 2005	20. 5. 2005	Projekty hodnotené zástupcom Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity	17	34

39. Celkovo možno konštatovať, že v rámci tohto opatrenia s objemom finančných prostriedkov uzatvorených zmlúv v celkovej výške 69.623,7243 tis. Sk zo zdrojov EÚ a 17.233,9549 tis. Sk zo štátneho rozpočtu projekty s cieľovou skupinou sociálne znevýhodnených osôb vrátane detí predstavujú 26.414,65 tis. Sk zo zdrojov EÚ a 5.514,08 tis. Sk zo štátneho rozpočtu.

II. Definícia pojmu „dieťa“

Pojem dieťa bol definovaný vo východiskovej správe. Pre lepšiu orientáciu uvádzame presnejšie informácie:

Spôsobilosť na práva a povinnosti

40. Podľa Občianskeho zákonníka (§ 7 odsek 1) spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé. Smrťou táto spôsobilosť zanikne (§ 7 odsek 2). Pri tomto druhu spôsobilosti platná právna úprava nerozlišuje medzi dieťaťom a dospelým. Výnimka je iba druhá veta prvého odseku, kde sa výslovne priznáva spôsobilosť aj počatému dieťaťu, ak sa narodí živé. Inak je táto spôsobilosť rovnaká pre každého a nemôže byť obmedzená.

Spôsobilosť na právne úkony

41. Podľa Občianskeho zákonníka (§ 8) spôsobilosť fyzickej osoby vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti (spôsobilosť na právne úkony) vzniká v plnom rozsahu plnoletosťou. Plnoletosť sa nadobúda dovŕšením osemnásteho roku. Občianskoprávna úprava plnoletosti má dosah tam, kde iné kódexy neobsahujú špeciálnu úpravu. Špeciálnu úpravu pracovnoprávnej spôsobilosti fyzickej osoby zamestnanca zakotvuje Zákonník práce v § 11 odsek 2. Naproti tomu spôsobilosť fyzickej osoby na právne úkony ako zamestnávateľa vzniká tiež až dovŕšením osemnásteho roku veku (§ 8 odsek 2). Ak fyzická osoba nadobudla plnoletosť podľa Občianskeho zákonníka, považuje sa za plnoletú i v ďalších právnych odvetviach len vtedy, ak tieto neobsahujú špeciálnu právnu úpravu.

42. Pred dosiahnutím 18 roku veku sa plnoletosť nadobúda len uzavretím manželstva. Takto nadobudnutá plnoletosť sa nestráca ani zánikom manželstva, ani vyhlásením manželstva za neplatné. Uzavrieť platné manželstvo môže i maloletý starší ako 16 rokov, a to len vo výnimočných prípadoch s povolením súdu. Do nadobudnutia plnoletosti majú maloletí spôsobilosť len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku. Z takto všeobecne vymedzenej spôsobilosti maloletých na právne úkony existuje výnimka. Občiansky zákonník priznáva maloletému staršiemu ako 15 rokov spôsobilosť urobiť závet, ale len formou notárskeho zápisu.

43. Nová právna úprava zákona o rodine, ktorá nadobudla účinnosť 1. apríla 2005, priniesla ďalšie výnimky zo všeobecného chápania spôsobilosti na právne úkony. Na osvojenie je podľa zákona o rodine potrebný súhlas aj maloletého rodiča maloletého dieťaťa. Rovnako je však potrebný súhlas aj osvojovaného dieťaťa, ak je schopné posúdiť dosah osvojenia (pozri tiež bod 126, 5. veta). V trestnom zákone je osobitne upravená trestná zodpovednosť (tzv.

zodpovednosť za protiprávne úkony), kde táto spôsobilosť byť zodpovedný za vlastné trestné činy je od 14 roku veku (bližšie o trestnej zodpovednosti v bodoch 49 - 50).

Povolenie uzavrieť manželstvo

44. Konanie o povolenie uzavrieť manželstvo upravuje § 194 Občianskeho súdneho poriadku. Maloletá osoba, ktorá chce uzavrieť manželstvo, je oprávnená podať návrh na súd, ktorý rozhodne o povolení uzavrieť manželstvo. Pred rozhodnutím súd vylúčne toho, kto chce uzavrieť manželstvo, v neprítomnosti iných osôb o tom, či skutočne chce vstúpiť do manželstva a vylúčne i toho, s kým sa má manželstvo uzavrieť. Zákon o rodine v § 13 upravuje, že výnimočne, ak je to v súlade so spoločenským účelom manželstva, môže súd z dôležitých dôvodov povoliť uzavretie manželstva maloletému staršiemu ako šesťnásť rokov. Bez tohto povolenia je manželstvo neplatné a súd vysloví neplatnosť i bez návrhu.

Dedenie

45. Ústava Slovenskej republiky v článku 20 ods. 1 druhá veta zaručuje dedenie. Dedičské práva potomkov sú výslovne chránené tak Občianskym zákonníkom, ako aj ich uplatnenie na súde podľa Občianskeho súdneho poriadku. Podľa § 469 Občianskeho zákonníka (tzv. dedičská nespôsobilosť) nededí ten, kto sa dopustil úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo zavrhnutia hodného konania proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle. Takáto osoba však môže dediť, ak jej poručiteľ tento čin odpustil. Dediť môže aj nasciturus – počaté dieťa pod podmienkou, že sa narodí živé (pozri bod 59). Pokiaľ sa v tomto ustanovení hovorí o deťoch, myslia sa tým tak deti manželské, nemanželské ako aj osvojenci. Potomkovia – maloleté aj plnoleté deti poručiteľa sú osobitne chránené zákonom, ktorý ich vyhlasuje za tzv. neopomenuteľných dedičov. Poručiteľ môže totiž vydediť potomka iba v osobitných, zákonom stanovených prípadoch.

46. Občiansky zákonník rozdeľuje dedenie zo zákona a dedenie zo závetu. Pri dedení zo zákona sú potomkovia v prvej skupine dedičov, ktorí spolu s pozostalým manželom dedia každý rovnakým dielom. Do druhej skupiny dedičov zákon zaradil aj spolužijúce osoby, pod ktorými treba rozumieť aj osoby, ktoré sú odkázané na výživu poručiteľa. Pri dedení zo závetu zákon stanovuje minimálnu výšku dedičského podielu, a síce, že maloletým potomkom sa musí dostať aspoň toľko, koľko robí ich dedičský podiel zo zákona. Pokiaľ tomu závet odporuje, je v tejto časti neplatný.

47. Zákon v § 476d ods. 2 myslí aj na prípady, keď prejavujú poslednú vôľu maloletí, ktorí dovŕšili 15 rok. Títo môžu prejať poslednú vôľu iba formou notárskej zápisnice.

48. Konanie o dedičstve upravené ustanoveniami §§ 175a) – 175zd) Občianskeho súdneho poriadku neobsahuje špeciálne zaobchádzanie s maloletými. Pri konaní platia zásady o zastupovaní maloletých a vyjadrenie ich názoru (pozri body 134 -140).

Trestná zodpovednosť

49. Nový trestný zákon – zákon č. 300/2005 Z. z. znížil hranicu trestnej zodpovednosti z 15 na 14 rokov. Podľa trestného zákona sa za mladistvého považuje osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku. Individuálna duševná vyspelosť (zistovaná okrem iného aj povinným psychologickým vyšetrením mladistvých vo veku od 14 do 15 rokov – tzv. podmienená príčetnosť, ktorú upravuje nový

trestný poriadok) bude korektívom na stanovenie trestnej zodpovednosti mladistvého, ako aj na zvolenie predovšetkým výchovných prístupov zameraných na jeho nápravu. Zníženie tejto hranice má viesť k tomu, aby sa primerane a všetkými prostriedkami zabránilo recidíve. Väčšina pedopsychológov a pedopsychiatrov zastáva názor, že akcelerácia psychického a fyzického vývinu mládeže v posledných desaťročiach spôsobila, že mladiství najmenej vo veku 14 rokov sú reálne spôsobilí rozpoznať a posúdiť následky svojho konania a s tým spojené trestnoprávne dôsledky pri všetkých trestných činoch.

50. Mladistvý pritom podľa § 95 trestného zákona nie je trestne zodpovedný, ak v čase spáchania trestného činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Prečin, ktorý spáchal mladistvý a jeho závažnosť je malá, nie je pritom trestným činom. Toto ustanovenie reaguje na to, že stupeň takejto vyspelosti je u 14-ročných mladistvých rozdielny. Zákon teda vyžaduje, aby si mladistvý, vzhľadom na úroveň svojho vývoja, bol schopný uvedomiť, že páchaným skutkom koná proti normám spoločnosti, alebo bol schopný zodpovedajúcim spôsobom usmerniť svoje správanie.

Povinná školská dochádzka

51. Právo na vzdelanie je v Slovenskej republike zaručené ústavou, na ktorej základe má každý zaručené právo na vzdelanie a školská dochádzka je povinná. Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných a stredných školách podľa schopností občana a možností spoločnosti aj na vysokých školách (podrobnejšie o vzdelávaní v kapitole VII.)

52. V Slovenskej republike je povinná školská dochádzka desaťročná a trvá minimálne do konca školského roku, v ktorom žiak dovŕšil 16 rokov veku. Inštitúcie v rezorte školstva v intenciách ústavného zákona zaručujú rovnosť a realizáciu práva detí na vzdelanie. Keďže, vychádzajúc z ústavy, vzdelanie na základných a stredných školách je bezplatné, zabezpečujú ho školy zriadené štátom, obcou alebo samosprávnym krajom. Okrem týchto škôl existujú školy súkromné a cirkevné. Na vzdelávanie žiakov normatívne prispieva i štát. Žiaci, podliehajúci povinnej školskej dochádzke, ktorí pre svoj zdravotný stav nemôžu chodiť do školy, sú oslobodení od povinnosti dochádzať do školy. Orgán štátnej správy v školstve im zabezpečí takú formu vzdelávania, ktorá im umožní dosiahnuť rovnaké vzdelanie ako pri školskej dochádzke. Žiakom stredných škôl, ktorí splnili povinnú školskú dochádzku, umožní riaditeľ na ich žiadosť alebo na žiadosť ich zákonných zástupcov prerušiť štúdium, a to až na tri roky.

53. S cieľom podporiť pravidelnú školskú dochádzku detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, žijúcich na hranici chudoby, bol zavedený inštitút štipendií, ktorý motivuje deti z takéhoto prostredia k pravidelnej dochádzke do škôl a k dosahovaniu lepších študijných výsledkov (podrobnejšie v bode 95, resp. v bodoch 84 – 95).

Zamestnávanie detí

54. Zamestnávanie mladistvých a detí legislatívne upravuje zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce. Spôsobilosť fyzickej osoby mať v pracovnoprávných vzťahoch práva a povinnosti ako zamestnanec a spôsobilosť vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať tieto práva a brať na seba tieto povinnosti vzniká dňom, keď fyzická osoba dovŕši 15 rokov veku. Zamestnávateľ však nesmie dohodnúť ako deň nástupu do práce deň, ktorý by predchádzal dňu, keď dieťa skončí povinnú školskú dochádzku. Dieťa, ktoré nedovŕšilo 15 rokov veku,

môže výnimočne vykonávať ľahké práce, ktoré svojím charakterom a rozsahom neohrozujú jeho zdravie, bezpečnosť, jeho ďalší vývoj alebo školskú dochádzku. Dieťaťu, ktoré nedovršilo 15 rokov veku, výkon ľahkých prác povoľuje príslušný inšpektorát práce po dohode s orgánom na ochranu zdravia. V povolení sa určí počet hodín a podmienky, za ktorých sa ľahké práce môžu vykonávať.

Vstup do ozbrojených síl

55. Právny poriadok Slovenskej republiky vylučuje, aby sa do jej ozbrojených síl povolávali osoby mladšie ako 18 rokov, teda aby deti podliehali odvodu, resp. povolávaniu do Ozbrojených síl Slovenskej republiky alebo vstupovali do ozbrojených síl iného štátu. Podľa § 5 ods. 1 zákona č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti vzniká branná povinnosť občanovi – mužovi 1. januára kalendárneho roka, v ktorom dovŕši 19 rokov veku, Dovŕšenie 18 rokov ustanovuje ako podmienku prijatia do štátnej služby aj zákon č. 346/2005 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. To znamená, že profesionálnym vojakom, resp. profesionálnou vojačkou sa môže občan alebo občianka stať až po dovŕšení veku 18 rokov.

56. Branná povinnosťou zahŕňa povinnosť občana podrobiť sa odvodu a vykonať mimoriadnu službu alebo alternatívnu službu namiesto mimoriadnej služby v období krízovej situácie. Mimoriadnou službou je vojenská služba, ktorú je povinný vykonať občan, ktorému vznikla branná povinnosť v období krízovej situácie podľa čl. 1 ods. 4 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Odvod sa vykonáva v čase vojny a vojnového stavu; o ročníkoch registrovaných občanov povolaných na odvod rozhoduje prezident Slovenskej republiky na návrh vlády Slovenskej republiky; o termínoch odvodu rozhoduje minister obrany Slovenskej republiky.

57. Dobrovoľné prevzatie brannej povinnosti upravuje § 6 zákona č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti. Občan, ktorému nevznikla branná povinnosť podľa zákona alebo cudzinec, môže na základe písomnej žiadosti dobrovoľne prevziať brannú povinnosť od 1. januára kalendárneho roka, v ktorom dovŕši 19 rokov veku.

58. V súvislosti s profesionalizáciou Ozbrojených síl Slovenskej republiky sa podľa rozkazu ministra obrany Slovenskej republiky č. 21/2005, od 1. augusta 2005 prestali povolávať odvedenci na výkon základnej služby a náhradnej služby v Ozbrojených silách Slovenskej republiky a nevykonáva sa pravidelný odvod brancov, čím sa fakticky ukončil výkon základnej služby, náhradnej služby a civilnej služby.

Spôsobilosť v súdnom konaní

Konanie pred civilnými súdmi upravujú ustanovenia zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov v súvislosti so zákonom č. 40/1964 Zb. Občianskym zákonníkom v znení neskorších predpisov. Rozlišujeme dvojakú spôsobilosť v súdom konaní:

- spôsobilosť byť účastníkom konania a
- procesnú spôsobilosť, t. j. spôsobilosť samostatne konať pred súdom.

59. Spôsobilosť byť účastníkom konania má podľa § 19 Občianskeho súdneho poriadku ten, kto má spôsobilosť mať práva a povinnosti. Tú upravuje Občiansky zákonník v § 7

(pozri bod 40). Vzniká teda narodením a zaniká smrťou a má ju aj počaté dieťa pod podmienkou, že sa narodí živé.

60. Procesnú spôsobilosť, čiže spôsobilosť účastníka samostatne alebo prostredníctvom svojho zvoleného zástupcu vykonávať pred súdom procesné úkony, majú účastníci v zásade v tom rozsahu, v akom majú spôsobilosti na právne úkony podľa hmotného práva (pozri body 41 - 43). Občiansky súdny poriadok upravuje procesnú spôsobilosť v § 20 tak, že každý účastník môže pred súdom konať samostatne v tom rozsahu, v akom má spôsobilosť vlastnými úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti. Dieťa má teda obmedzenú procesnú spôsobilosť, avšak má úplnú spôsobilosť byť účastníkom konania. Tieto ustanovenia sú plne v súlade so zásadou ochrany detí, keďže dieťa môže byť spôsobilé si kúpiť napríklad bicykel, avšak uplatňovanie nárokov zo zodpovednosti za vady kúpenej veci pred súdom si bude vyžadovať väčšiu rozumovú vyspelosť. Keďže nie je zákonom presne stanovená hranica veku spôsobilosti na právne úkony, súd v každej situácii vychádza z objektívneho posúdenia veci. Občiansky zákonník v § 22 stanovuje, že fyzická osoba, ktorá nemôže pred súdom konať samostatne, musí byť zastúpená zákonným zástupcom, okrem prípadu, ak zákon ustanovuje inak.

61. Zákonnými zástupcami dieťaťa sú rodičia. Výnimku tvoria situácie, kedy by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi dieťaťom a jeho zákonnými zástupcami. V takomto prípade súd ustanoví na toto konanie dieťaťu tzv. kolízneho opatrovníka.

62. V prípade, že dieťaťu obaja rodičia zomreli, boli pozbavení výkonu rodičovských práv, bol pozastavený výkon ich rodičovských práv a povinností alebo nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, súd ustanoví dieťaťu poručníka, ktorý ho bude zastupovať pred súdom (a takisto aj zabezpečovať jeho výchovu a spravovať jeho majetok). V takom prípade sa poručník stáva zákonným zástupcom dieťaťa.

63. Maloletý rodič môže podľa § 91 odsek 3 zákona o rodine pri určovaní otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov urobiť tento úkon pred súdom. Podľa zákona o rodine môže tiež dieťa, ktoré tvrdí, že určitý muž je jeho otcom, navrhnúť, aby otcovstvo určil súd.

64. Výnimkou zo zásady povinného zákonného zastúpenia dieťaťa je § 194 odsek 1 Občianskeho súdneho poriadku. Návrh na povolenie uzavrieť manželstvo je oprávnený podať ten, kto mieni uzavrieť manželstvo. Vo všetkých týchto prípadoch však platí, že ak si to vyžadujú okolnosti prípadu, súd môže rozhodnúť, že osoba, ktorá nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, musí byť zastúpená svojím zákonným zástupcom, hoci ide o vec, v ktorej by mohla konať samostatne.

Starostlivosť súdu o maloletých

65. Starostlivosť súdu o maloletých predstavuje procesnú ochranu pomerov a záujmov maloletých detí pri výkone rodičovských práv a povinností. Riešia sa tu otázky, keď si rodičia neplnia svoje rodičovské povinnosti, nežijú spolu, resp. o výkone rodičovských povinností sa nemôžu dohodnúť. Súd schvaľuje niektoré právne úkony zákonných zástupcov maloletého, ak je to v jeho záujme. Súd vedie rodičov, prípadne opatrovníkov maloletých k riadnemu plneniu povinností pri starostlivosti o maloletého. Vybavuje podnety a upozornenia fyzických osôb a právnických osôb ohľadne výchovy maloletého a robí vhodné opatrenia. O vhodnosti a účelnosti navrhnutých alebo zamýšľaných opatrení súd spravidla zistí názor orgánu starostlivosti o deti, orgánu obce, prípadne aj fyzických

osôb a právnických osôb, ktoré sú oboznámené s pomermi. Ak je to vhodné, vyslúchne o nich aj maloletého. Ak je pre platnosť právneho úkonu, ktorý urobil zákonný zástupca za maloletého, potrebné schválenie súdu, súd ho schváli, ak je to v záujme maloletého. Súd dohliada na správu majetku maloletého dieťaťa vykonávanú poručníkom alebo opatrovníkom.

66. Starostlivosť súdu o maloletých je výslovne upravená v §§ 176 – 180 Občianskeho súdneho poriadku. Súd vo veciach starostlivosti o maloletých rozhodne bez zbytočného odkladu, najneskôr však do šiestich mesiacov odo dňa začatia konania. Konanie možno predĺžiť, len ak z vážnych dôvodov a objektívnych príčin nemožno vykonať dôkazy. V týchto konaniach sa rozsudok vyhotoví do 10 dní odo dňa jeho vyhlásenia, na rozdiel od iných rozsudkov, kde na vyhotovenie rozsudku stačí 30 dní. Konania vo veci maloletých sú natoľko dôležité, že o nich začne súd konať aj bez návrhu, z úradnej povinnosti, spravidla na základe podnetu fyzických alebo právnických osôb, ktoré upozornia na nevyhnutnosť úpravy pomerov dieťaťa. Rozsudky o výchove a výžive maloletých detí vydá súd aj bez návrhu, ak sa zmenia pomery v rodine. Konanie o ústavnej výchove takisto možno začať aj bez návrhu, pretože ide o konanie vo veciach starostlivosti o maloleté deti. V celom systéme ochrany maloletých pred súdom sa uplatňuje zásada najlepšieho záujmu dieťaťa (pozri body 125 – 127).

Osvojenie

67. Právnym následkom osvojenia, ktorý nastáva právoplatnosťou súdneho rozhodnutia o osvojení je to, že medzi osvojiteľom a osvojencom vzniká rovnaký právny vzťah ako medzi rodičmi a deťmi. Rovnako im tento zákon priznáva právo dediť v prvej skupine dedičov so všetkými právami neopomenuteľných dedičov (§§ 473 Občianskeho zákonníka a nasledujúce, pozri tiež body 45 - 48). Všade, kde zákon hovorí o deťoch, rozumejú sa nimi tak deti manželské, nemanželské ako aj osvojenci. Zmyslom týchto úprav je vytvoriť také podmienky, aby mohlo dieťa vyrastať v úplnom a stabilnom rodinnom prostredí.

68. Osvojenie upravuje zákon o rodine. Osvojitelia majú rovnaké práva a povinnosti a rovnakú zodpovednosť pri výchove detí ako rodičia. Musia splniť zákonom stanovené podmienky, aby boli spôsobilí osvojiť si dieťa. Ak je v konaní o osvojenie maloleté dieťa schopné posúdiť dosah osvojenia, je potrebný aj jeho súhlas. Osvojiteľ sa zapíše v matrike namiesto rodiča osvojenca. Osvojenie môže zrušiť iba súd z vážnych dôvodov, ktoré sú v záujme maloletého dieťaťa.

69. Konanie o osvojiteľnosti je nový inštitút, ktorý nadväzuje na novú právnu úpravu osvojenia zakotvenú v zákone o rodine a upravuje ho Občiansky súdny poriadok v § 180a). Toto konanie môže súd začať na návrh orgánu sociálnoprávnej ochrany alebo aj bez návrhu, ak zistí, že sú splnené predpoklady na osvojenie stanovené zákonom o rodine. Účastníkmi konania sú dieťa a jeho rodičia. Je ním aj maloletý rodič dieťaťa, ktorý dosiahol vek šesťnásť rokov, a to aj keď nie je zákonným zástupcom dieťaťa. Rodičia nie sú účastníkmi konania, ak sú pozbavení rodičovských práv a povinností, alebo boli pozbavení spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu, alebo nie sú schopní posúdiť dôsledky osvojenia. V týchto prípadoch je účastníkom konania poručník. Rodičia nie sú účastníkmi konania ani v prípade, ak dali súhlas na osvojenie dieťaťa vopred. O osvojiteľnosti rozhodne súd bez zbytočného odkladu, najneskôr do 3 mesiacov odo dňa začatia konania. Výnimočne možno túto lehotu predĺžiť najviac o tri mesiace. Konanie o osvojiteľnosti podľa Občianskeho súdneho poriadku v celom rozsahu transponuje do právneho poriadku Slovenskej republiky jednu z podmienok

medzištátneho osvojenia podľa Dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach do právneho poriadku Slovenskej republiky.

70. Konanie o osvojenie upravuje §§181 až 185 Občianskeho súdneho poriadku. Začína len na návrh budúceho osvojiteľa. Účastníkmi konania sú osvojované dieťa, jeho rodičia, prípadne poručník, osvojiteľ a jeho manžel. Ak je rodič dieťaťa maloletý, má postavenie účastníka konania s ohľadom na jeho čiastočnú spôsobilosť na právne úkony. Súd sa v konaní zameria na preukázanie základných vecnoprávných podmienok pre vznik, resp. zrušenie osvojenia so zreteľom na všetky predpoklady na zabezpečenie riadnej výchovy osvojenca a vytvorenie primeraného rodinného prostredia. Osvojované dieťa súd vypočuje, len ak toto dieťa je schopné pochopiť význam osvojenia a výsluch nie je v rozpore s jeho záujmom. Ak sa nemá osvojované dieťa vypočuť, nepredvoláva sa na pojednávanie. O osvojení rozhodne súd najneskôr do 1 roka od podania návrhu na osvojenie. Pred rozhodnutím súdu o osvojení musí byť maloleté dieťa najmenej po dobu deväť mesiacov v starostlivosti budúceho osvojiteľa. Výnimku tvorí, ak sa rozhodne osvojiť dieťa pestún, poručník alebo osoba, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej osobnej starostlivosti a dieťa u nich bolo v starostlivosti najmenej deväť mesiacov. Pri osvojení dochádza k zmenám zápisu na matrike, k zápisu osvojiteľov v knihe narodených namiesto rodičov. Osvojenec bude mať priezvisko osvojiteľa. Osvojenie môže súd zrušiť z vážnych dôvodov, ktoré sú v záujme maloletého dieťaťa, do šiestich mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení na návrh osvojenca alebo osvojiteľa alebo aj bez návrhu. Zrušením osvojenia vznikajú znovu vzájomné vzťahy medzi osvojencom a pôvodnou rodinou.

Združovanie

71. V Slovenskej republike je problematika zhromažďovania a združovania upravená Ústavou Slovenskej republiky v článku 28 a v článku 29. Výkon zhromažďovacieho práva upravuje zákon č. 84/1990 Zb. o zhromažďovaní práve, ktorý podrobnejšie špecifikuje práva a povinnosti zvolávateľa zhromaždenia a orgánu štátnej správy a samosprávy. Z uvedených právnych predpisov vyplýva jednoznačne aj právo detí na to, aby sa mohli slobodne zhromažďovať a s tým cieľom presadzovať si verejne svoje práva a oprávnené záujmy chránené ústavou a zákonmi.

72. To isté možno konštatovať aj v oblasti združovacieho práva. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Podrobnejšia právna úprava združovania je upravená v zákone č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. Aj tento zákon nadväzuje na čl. 29 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky umožňuje každému, teda aj deťom združovať sa v rôznych združeniach za účelom vyvíjania záujmovej činnosti.

73. Právnymi predpismi, v ktorých rámci je možné účinne popri povinnosti štátu podporovať deti vo všetkých sférach ich života, je zákon č. 34/2002 Z. z. o nadáciách, zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov a zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch.

74. Za hodnotené obdobie rokov 2001-2005 vzniklo podľa uvedeného zákona 661 občianskych združení zameraných na uspokojovanie záujmov detí v oblasti kultúry, športu, vzdelávania, technických činností, turistiky, ochrany zdravia, životného prostredia a pod. Na podporu práv detí, ochrany ich zdravia, vzdelávania, ochrany duchovných hodnôt, ako i ochrany ich práv vyplývajúcich z dohovoru vzniklo v hodnotenom období 21 nadácií, 200

neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby a 145 neinvestičných fondov, ktoré združujú peňažné prostriedky určené na plnenie všeobecne prospešného účelu, ktorým je aj ochrana detí a ich práv.

Náboženstvo

75. Ústava Slovenskej republiky zaručuje v článku 24 ods. 1 slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania a každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie. V článku 24 ods. 2 ústavy sa zaručuje právo každého (a teda aj maloletých detí) slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru.

76. Rezort školstva poskytuje jednotlivým cirkvám možnosti náboženskej výchovy podľa záujmu a rozhodnutia rodičov. Alternatívne vyučovanie povinných predmetov etická výchova alebo náboženská výchova sa zabezpečuje podľa písomného rozhodnutia zákonných zástupcov žiakov na základných školách, v 1. a 2. ročníku stredných škôl a v 1. – 6. ročníku osemročného štúdia na gymnáziách. Písomné rozhodnutie zákonných zástupcov dieťaťa je potrebné do 15. roku života dieťaťa. Deti staršie ako 15 rokov sa rozhodujú samostatne. Žiakov navštevujúcich povinný predmet náboženská výchova môžu rodičia prihlásiť na vyučovanie nepovinného predmetu etická výchova a naopak. Za obsahovú a odbornú úroveň predmetu náboženská výchova zodpovedajú príslušné orgány cirkví alebo náboženských spoločností (podrobnejšie v bodoch 134 a 151 – 155).

III. Všeobecné princípy

A. Právo na nediskrimináciu

77. Slovenský právny poriadok nepripúšťa žiadnu z foriem diskriminácie detí. Podľa článku 12 Ústavy Slovenskej republiky sa zaručujú základné práva a slobody všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať. Článok 41 ods. 3 Ústavy SR garantuje rovnaké práva deťom narodeným v manželstve i mimo neho.

78. V rámci Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2004-2005 sa realizovala úloha pod názvom „Terénny výskum práv dieťaťa z rómskych osád so zohľadnením ich diskriminácie a špecifických problémov“. Cieľom výskumu bolo získať dôveryhodné údaje o stave dodržiavania ľudských práv detí pochádzajúcich z rómskych osád so zohľadnením špecifických problémov. Výsledky výskumu boli podkladom pre vypracovanie Správy o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2004, ktorú vypracovalo Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.

Rómske deti

Inštitucionálny rámec problematiky

79. V snahe vytvoriť efektívne inštitucionálne zabezpečenie riešenia záležitostí rómskych komunít zriadila vláda SR vo februári 1999 post splnomocnenca vlády na riešenie problémov rómskej menšiny. Uznesením vlády SR č. 1196 zo 17. decembra 2003 bolo schválené nové inštitucionálne zabezpečenie riešenia záležitostí rómskych komunít. V januári 2004 sa tak Sekretariát splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity pretransformoval na Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. K existujúcemu detašovanému pracovisku v Prešove sa zriadili regionálne kancelárie v Košiciach, Spišskej Novej Vsi, Rimavskej Sobote a v Banskej Bystrici. Podarilo sa tak vybudovať stále profesionálne pracovisko s vyšším počtom zamestnancov, schopné zabezpečovať efektívnu realizáciu programov v spolupráci s regionálnymi a miestnymi samosprávami. Úrad je pripravený získavať finančné zdroje na svoje programy aj mimo štátneho rozpočtu, predovšetkým zo štrukturálnych fondov EÚ.

80. Od vypracovania materiálu Stratégia vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súbor opatrení na jej realizáciu – I. etapa (1999) prijala vláda SR v období rokov 1999 – 2006 niekoľko zásadných strategických, koncepčných materiálov a akčných plánov zameraných na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny:

- **Správa o stave riešenia rómskej problematiky (1999)**
- **Stratégia vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súbor opatrení na jej realizáciu – I. etapa (1999)**
- **Rozpracovaná Stratégia vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny do súboru konkrétnych opatrení na rok 2000 - II. etapa (prijatá v roku 2000)**
- **Priority vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám (prijaté v roku 2002) – základnými prioritami sa stali Komplexný rozvojový program rómskych osád a Program sociálnych terénnych pracovníkov**
- **Základné tézy koncepcie politiky vlády v integrácii rómskych komunít (prijaté v roku 2003)**
- **Priority vlády SR v integrácii rómskych komunít na rok 2004 (prijaté v roku 2004)**
- **Koncepcia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania (prijatá v roku 2004)**
- **Národný akčný plán SR k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 (prijatý v roku 2005)**
- **Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania (prijatá v roku 2005)**

Pozn.: správa o implementácii Stratégie v období rokov 1999 a 2000 je uvedená v prílohe správy.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 19 - 24)

81. S cieľom zlepšiť postavenie Rómov v Slovenskej republike vypracoval Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity v období rokov 1999 - 2006 niekoľko zásadných materiálov. Ide o nasledovné dokumenty:

- **Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít - poskytujú rámec základných cieľov a metód na riešenie problémov v oblasti**

vzdelávania, bývania, zamestnanosti, zdravia a ľudských práv. Majú slúžiť ako východisko pre ústredné orgány štátnej správy pre ich rozpracovanie do konkrétnych krokov a krátkodobých, strednodobých a dlhodobých cieľov tak, aby sa navzájom dopĺňali, vytvárali predpoklady spolupráce a prinášali očakávaný výsledok, ktorým je integrácia rómskej menšiny.

- **Správa o vyhodnotení vládnych materiálov vo vzťahu k rómskym komunitám za roky 2001 – 2003 (Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít za rok 2003, Priority vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám za rok 2002 a Stratégia vlády SR na riešenie problémov rómskej komunity za rok 2001)**, ktorá obsahuje zhrnutie krokov vlády SR vo vzťahu k Rómom za obdobie rokov 2001-2003 s dôrazom na vyhodnotenie uvedených vládnych materiálov.
- **Vyhodnotenie Základných téz koncepcie politiky vlády v integrácii rómskych komunít za rok 2003 a Priority vlády SR v integrácii rómskych komunít na rok 2004.** Vyhodnotenie obsahuje zhrnutie úloh stanovených na rok 2003 pre jednotlivých ministrov a rezorty.
- **Priority vlády SR v integrácii rómskych komunít na rok 2004** schválila vláda SR dňa 28. apríla 2004. Reflektujú aktuálny vývoj rómskej problematiky v SR. Špecifickú pozornosť venujú najmä sociálnej situácii marginalizovaných skupín obyvateľstva, možnostiam ich uplatnenia sa na trhu práce a problematike bývania. Dlhodobo realizovanými prioritami ostali sociálna terénna práca, vzdelávanie a ovplyvňovanie verejnej mienky.
- Od roku 2003 je Slovensko zapojené do projektu Inštitútu otvorenej spoločnosti a Svetovej banky **Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015**. Dňa 12. januára 2005 vláda SR uznesením č. 28/2005 schválila **Národný akčný plán SR k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015**, ktorý je konečnou verziou cieľov SR v jednotlivých prioritách dekády (vzdelávanie, bývanie, zamestnanosť a zdravie). Stanovuje časový harmonogram ich plnenia a spôsob financovania. Národný akčný plán vychádza zo Základných téz koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít, schválených vládou v roku 2003. (Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 19, 20)

Najdôležitejšie legislatívne zmeny v období 2001-2005:

82. Dňa 27. 5. 2004 bol prijatý zákon č. 346/2004 Z. z. , ktorým sa zrušil zákon č. 74/1958 Zb. o trvalom usídlení kočujúcich osôb. Zákon síce výslovne nehovoril o Rómoch, avšak v praxi sa aplikoval prevažne na nich. Sankcionovanie kočovného spôsobu života bolo v príkrom rozpore so slobodou pohybu a pobytu garantovanou v článku 23 Ústavy SR, ako aj podľa článku 2 Protokolu č. 4 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

83. Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov(antidiskriminačný zákon) prijatý dňa 20.mája 2004. Tento zákon popri všeobecnom zákaze diskriminácie z akéhokolvek dôvodu obsahuje aj definície priamej diskriminácie a nepriamej diskriminácie, obťažovania, pokynu k diskriminácii, nabádania k diskriminácii a neoprávneného postihu. Obsahuje aj negatívne vymedzenie, teda prípady prípustného rozdielného zaobchádzania.

Diskrimináciou podľa tohto zákona nie je také rozdielne zaobchádzanie, ktoré je objektívne odôvodnené povahou činností vykonávaných v zamestnaní alebo okolnosťami, za ktorých sa tieto činnosti vykonávajú, ak ich rozsah alebo spôsob takéhoto rozdielneho zaobchádzania sú primerané a nevyhnutné vzhľadom na tieto činnosti alebo okolnosti, za ktorých sú vykonávané. Ide napríklad o prípady rozdielneho zaobchádzania z dôvodu veku (výhodnejšie pracovné podmienky pre mladistvých), pohlavia (osobitné pracovné podmienky pre ženy) alebo zdravotného postihnutia. V konaní pred súdom tento zákon zaviedol aj nový právny inštitút, a to prenesenie dôkazného bremena na žalovaného v tzv. prima facie prípadoch. To znamená, že žalovaný je povinný preukázať, že neporušil zásadu rovnakého zaobchádzania, ak žalobca predloží súdu dôkazy, z ktorých možno dôvodne usudzovať, že k porušeniu tejto zásady (k diskriminácii) došlo. Ďalším prínosom antidiskriminačného zákona je, že ak súd zistí porušenie zásady rovnakého zaobchádzania a primerané zadost'účinenie by nebolo dostačujúce, súd môže priznať – popri náhrade škody – aj náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. S prihliadnutím na to, že antidiskriminačný zákon smeruje k dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania v rôznych oblastiach života, vo svojich ďalších častiach súčasne novelizoval, resp. doplnil 20 zákonov o ustanovenia zakazujúce diskrimináciu. Medzi nimi je napr. aj školský zákon (zákon č. 29/1984 Z. z. v znení neskorších predpisov) a v tom čase platný zákon o poskytovaní zdravotnej starostlivosti (zákon č. 277/1994 Z. z. v znení neskorších predpisov). Tieto ustanovenia boli prevzaté aj do nového zákona o poskytovaní zdravotnej starostlivosti (zákon č. 576/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov). (o antidiskriminačnom zákone tiež v bode 8).

Vzdelávanie

84. Právo príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín na vzdelanie v ich materinskom jazyku garantuje Ústava SR v článku 34. Podrobnosti o vzdelávaní národnostných menšín a etnických skupín ustanovuje najmä zákon č. 29/1984 Zb. o systave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov. Súčasne je vzdelávanie rómskych detí a mládeže na všetkých typoch škôl zakomponované vo viacerých koncepciách a dokumentoch Ministerstva školstva SR. Medzi kľúčové vládne materiály, ktoré sa zameriavajú na problematiku vzdelávania rómskych detí a mládeže, patrí „Súčasný stav vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a žiakov“ (2003); „Koncepcia integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže, vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania (2004)“. (Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 19, 20)

Asistent učiteľa:

85. V roku 2002, v rámci novelizácie školského zákona, bola zavedená profesia asistenta učiteľa ako profesia pedagogického zamestnanca s pôsobením v materskej škole, základnej škole a v špeciálnej základnej škole. Asistent učiteľa je pedagogický zamestnanec, ktorý vykonáva výchovno-vzdelávací proces v školách a v predškolských zariadeniach a podieľa sa na utváraní podmienok nevyhnutných na prekonávanie najmä jazykových, zdravotných a sociálnych bariér dieťaťa pri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacieho procesu. V súčasnosti pôsobí na školách približne 850 asistentov učiteľa. Veľký počet asistentov učiteľa (mnohí z radov Rómov) pôsobí práve v školách vysokým zastúpením rómskych detí.

Špeciálne školy:

86. V školskom systéme Slovenskej republiky neexistujú etnicky orientované školy ani školy, ktoré by boli akokoľvek segregované od hlavného vzdelávacieho systému. Sieť špeciálnych škôl zabezpečuje vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorým ich zdravotné postihnutie nedovoľuje vzdelávať sa v ostatných školách podľa zákona č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov. Vzdelanie získané v špeciálnych školách, okrem vzdelania získaného v špeciálnych školách pre žiakov s mentálnym postihnutím, je rovnocenné so vzdelaním získaným na základných a stredných školách.

87. Postavenie špeciálnej základnej školy (pôvodne „osobitnej školy“) v sústave škôl SR upravil zákon č. 229/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon). Znenie školského zákona platné do 1. septembra 2000 umožňovalo zaradiť do vtedajšej osobitnej školy aj takých žiakov, ktorí nemali predpoklad úspešne zvládnuť základnú školu. V praxi teda mohli nastať i prípady, v ktorých boli do osobitnej školy zaradení žiaci bez postihnutia – napr. pseudomentálne postihnutí žiaci.

88. Z novelizovaného znenia zákona už jednoznačne vyplýva, že špeciálna základná škola pre žiakov s mentálnym postihnutím je určená pre žiakov s mentálnym postihnutím, prípadne pre žiakov viacnásobne postihnutých v kombinácii s mentálnym postihnutím. Žiaci sa do tejto školy zaraďujú z dôvodu ich zdravotného postihnutia, nie na etnickom princípe. Pri dôslednom dodržiavaní platného znenia školského zákona v praxi by nemali nastať prípady nesprávneho umiestňovania žiakov.

89. Na základe údajov Sociografického mapovania rómskych osídlení sa zistilo, že v roku 2004 špeciálne školy navštevovalo 7 195 rómskych detí, hoci toto číslo nie je úplné (zdroj: Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2002). Zber a sústreďovanie údajov o rómskej populácii naráža na komplex problémov súvisiacich s tradičným nehlásením sa Rómov k svojej národnosti na jednej strane a zákazom spracúvania osobitných štatistík na základe etnického pôvodu v súlade so zákonom č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov na strane druhej. Kľúčové ukazovatele ako miera nadmerného zastúpenia rómskych žiakov v špeciálnych školách pre mentálne postihnutých nie je možné na základe dostupných údajov zistiť.

90. Pri eliminácii nesprávneho zaraďovania detí do špeciálnych škôl dôležitú úlohu zohrávajú i potrebné spôsoby testovania, ktoré zohľadňujú špecifiká rómskych detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia. Z hľadiska diagnostiky nezastupiteľnú rolu zohrávajú pedagogicko-psychologické poradne. Je možné očakávať určité pozitívne zmeny vzhľadom na implementáciu nových diagnostických nástrojov vytvorených v rámci projektu PHARE "Reintegrácia sociálne znevýhodnených detí zo špeciálnych základných škôl do štandardných základných škôl", ktorého cieľom je riešenie problému vysokého počtu rómskych detí v špeciálnych školách.

91. Dňa 10. februára 2006 nadobudlo účinnosť Metodické usmernenie Ministerstva školstva SR č. 3/2006 k realizácii školskej integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v základných školách a v stredných školách. Podľa tohto usmernenia postupujú základné školy, stredné školy a poradenské zariadenia, ktoré zabezpečujú školskú integráciu žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

alebo sa na nej podieľajú. Usmernenie konkretizuje príslušné ustanovenia školského zákona týkajúce sa žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

92. Dňa 1. januára 2006 nadobudlo účinnosť Metodické usmernenie č. 12/2005, ktorým sa upravuje postup pedagogicko-psychologických poradní pri posudzovaní školskej spôsobilosti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia pri prijímaní do 1. ročníka základnej školy. Toto usmernenie upravuje postup pedagogicko-psychologických poradní pri posudzovaní školskej spôsobilosti detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia po dovŕšení šiesteho roku veku pri prijímaní do 1. ročníka základnej školy. Deti, u ktorých sa pri zápise do 1. ročníka základnej školy zistili výrazné nedostatky v oblasti komunikácie vo vyučovacom jazyku školy, je potrebné vyšetriť individuálnymi psychologickými metodikami, za účelom zistenia možností ich zaškolenia a zabezpečenia vhodných podmienok pre ich vzdelávanie. Pri individuálnom psychologickom vyšetrení detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia a nedostatočne ovládajúcich vyučovací jazyk školy sa prednostne využíva nová metodika „Test školskej spôsobilosti“, vypracovaná v rámci projektu PHARE SR0103.01 „Reintegrácia sociálne znevýhodnených detí zo špeciálnych škôl do štandardných škôl“. Zistenie zníženej úrovne psychosociálneho vývinu dieťaťa alebo nedostatočné ovládanie vyučovacieho jazyka školy je dôvod na predloženie návrhu príslušnému orgánu štátnej správy v školstve, ktorý so súhlasom zákonného zástupcu dieťaťa rozhodne o jeho zaradení do nultého ročníka základnej školy. Identifikované oblasti zaostávania dieťaťa umožňujú jeho začlenenie do špecifických stimulačných programov organizovaných pedagogicko-psychologickou poradňou. Ak sa diagnostickými vyšetreniami dieťaťa zo sociálne znevýhodneného prostredia vylúči mentálne postihnutie dieťaťa, pedagogicko-psychologická poradňa takéto dieťa nenavrhuje na prijatie do špeciálnej základnej školy. V prípade zaškolenia dieťaťa v prípravnom ročníku alebo v 1. ročníku špeciálnej základnej školy odporúča sa vykonať rediagnostiku metódou „RR screening“ vypracovanú v rámci vyššie uvedeného projektu PHARE SR0103.01.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 47, 48)

Rómsky jazyk:

93. V Slovenskej republike došlo ku kodifikácii rómskeho jazyka v roku 1971, keď jazyková komisia pri vtedy existujúcom Zväze Cigánov – Rómov na Slovensku (1969–1973) prijala záväznú normu slovenského dialektu rómčiny. Štandardizácia rómskeho jazyka na Slovensku je jednou z priorít, ktoré si určil Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. S týmto cieľom bola už v roku 2001 vytvorená pracovná skupina – Jazyková komisia pri Úrade splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Jazyková komisia dospela k jednoznačnému odporúčaní, aby sa za základ štandardizácie rómskeho jazyka považoval východoslovenský dialekt – východoslovenská rómčina. Ako hovorový jazyk ju používa približne 85% Rómov na Slovensku. Výsledkom práce komisie je gramatika rómskeho jazyka „Romani čhib“ a Kľúč k učebnici slovenskej rómčiny, ktorý obsahuje aj základný slovník. V súčasnosti komisia pracuje na príprave ďalšej odbornej literatúry.

94. Urýchlenie implementácie kurikula rómskeho jazyka je možné len za predpokladu existencie dostatočného počtu pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku a dokončenia projektu Štátneho pedagogického ústavu o verifikácii efektívnosti kurikula rómskeho jazyka, literatúry a rómskych reálií v základných a stredných školách. Uvedený projekt je rozvrhnutý do obdobia rokov 2003 – 2009, keď bude možné komplexné vyhodnotenie celého

projektu, a teda aj samotnej verifikácie kurikula rómskeho jazyka. Čiastkové vyhodnotenie úspešnosti realizácie projektu prebieha každoročne prostredníctvom výročných správ Štátneho pedagogického ústavu, gestora experimentu. Súčasný stav pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku je nedostatočný a z tohto dôvodu je súčasťou projektu aj príprava dostatočného počtu pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku.

Štipendia:

95. Jedna z foriem podpory stredoškolských a vysokoškolských študentov je štipendijný program Úradu splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity v spolupráci s Nadáciou otvorenej spoločnosti a niektorých mimovládnych organizácií (napríklad Nadácia Milana Šimečku). Tieto štipendia sú poskytované väčšinou rómskym študentom a na ich získanie nie je nevyhnutnou podmienkou stav hmotnej núdze, hoci sociálna situácia rodiny je pri udeľovaní štipendií zohľadňovaná.

Zdravotná starostlivosť

96. Zdravotný stav rómskej populácie je v porovnaní s majoritným obyvateľstvom dlhodobo horší. Jeho kvalitu negatívne ovplyvňuje aj zlá sociálno-ekonomická situácia a nižšia vzdelanostná úroveň.

97. Na základe uznesení vlády Slovenskej republiky realizuje Ministerstvo zdravotníctva SR projekt PHARE 2003-004-995-01-06 pod názvom „Zlepšenie prístupu rómskej menšiny k zdravotnej starostlivosti v Slovenskej republike“. Úlohou tohto projektu je systémové zabezpečenie dostupnosti zdravotníckej starostlivosti pre marginalizované rómske komunity vo vybraných lokalitách a zlepšenie prístupu rómskej menšiny k zdravotnej starostlivosti. Za realizáciu projektu zodpovedá Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. Finančné prostriedky na realizáciu projektu boli získané sčasti zo štátneho rozpočtu a sčasti zo zahraničných zdrojov – prostriedkov PHARE. Finančné prostriedky vo výške 1 590 000 EUR boli určené na:

- obstarávanie vzdelávacích pomôcok pre Rómov na zdravotnú výchovu,
- medicínske vybavenie pre zdravotnícke strediská,
- mobilné lekárske jednotky – terénne ambulancie s vybavením,
- školiace aktivity pre rómskych zdravotníckych terénnych pracovníkov,
- renováciu vybraných zdravotníckych centier.

98. V rámci realizácie tohto projektu boli v roku 2005 uzatvorené zmluvy na realizáciu zabezpečenia systému terénnych zdravotných asistentov, tréningových a iných školiacich akcií. Podpísané zmluvy na rekonštrukčné práce boli uzatvorené len s piatimi úspešnými obcami. Zástupcovia Ministerstva zdravotníctva SR navštívili vybrané lokality, stretli sa so starostami, predstaviteľmi škôl a zdravotníckymi pracovníkmi. Cieľom tohto stretnutia bolo získať informácie o aktuálnom vývoji v projekte a dohodnúť ďalšiu spoluprácu. Komponent terénnych zdravotných asistentov sa realizuje už 4 mesiace. Počas tohto obdobia boli uzatvorené pracovnoprávne zmluvy so všetkými 40 asistentmi. V období december 2005 až február 2006 absolvovali školenia a každý mesiac predkladajú správy o realizácii projektu.

99. V marci 2006 sa uskutočnilo prvé rokovanie medzi Ministerstvom zdravotníctva SR a Úradom verejného zdravotníctva SR za účelom prediskutovania ďalšieho

pokračovanie projektu. Dodávka prístrojov pre zdravotné strediská a dodávka mobilných sanitiek bola realizovaná v termíne do konca februára 2006. Realizačné práce na piatich zdravotných strediskách sa už začali.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 35, 36)

100. Idey kľúčových vládnych dokumentov vzťahujúcich sa k rómskej menšine sa odrazili i v zákonoch o lekárskom povolani a o povolani farmaceuta, o povolani sestry a pôrodnej asistentky ako aj v etickom kódexe jednotlivých kategórií zdravotníckych pracovníkov. Slovenská zdravotnícka univerzita na základe požiadavky Ministerstva zdravotníctva SR vypracovala Správu o plnení akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných prejavov intolerancie za obdobie 2005 a Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných prejavov intolerancie na obdobie rokov 2006/2007. V roku 2005 a začiatkom roku 2006 sa realizovali školiace akcie pre rómskych asistentov k výchove, k zdraviu tehotných rómskych žien, problematike prevencie chorôb a ochrany zdravia.

101. Úrad vlády SR poskytol Ministerstvu zdravotníctva SR finančné prostriedky vo výške 300 000 Sk na realizáciu edukačných projektov s cieľom zvýšiť informovanosť rómskej komunity o otázkach reprodukčného zdravia. Občianske združenie SPOLU v troch obciach zrealizovalo projekty v priebehu roka 2004. V rámci projektu Národného programu podpory zdravia „Zdravotný stav, úmrtnosť a edukácia špeciálnej skupiny obyvateľov – Rómov“ sa realizujú 2 podprojekty zamerané na porovnanie a príčiny úmrtnosti rómskeho obyvateľstva.

Štátne programy prevencie na obmedzenie rasovo motivovaného násillia voči Rómom a ich deťom

102. Z uznesenia vlády SR č. 278 z 23. apríla 2003, ktorým boli schválené „Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunit“, vyplýva pre Ministerstvo vnútra SR odporúčanie, ktorého obsahom je medializovať objasnené prípady s cieľom predchádzať rasovo motivovanej trestnej činnosti.

103. Koncom roku 2001 zriadilo Ministerstvo vnútra SR Komisiu na riešenie problematiky rasovo motivovaného násillia, ktorá sa v marci 2003 premenovala na Komisiu pre koordináciu postupu pri eliminácii rasovo motivovanej trestnej činnosti. Zmena názvu vyplynula zo spresnenia a rozšírenia jej pôsobnosti. Členmi komisie sú zamestnanci Ministerstva vnútra SR a Policajného zboru SR. Na činnosti komisie sa od začiatku zúčastňuje aj zástupca Generálnej prokuratúry SR a zástupcovia rôznych mimovládnych organizácií. Komisia aktívne spolupracuje s Úradom splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. Hlavnou úlohou komisie je výmena informácií a poznatkov v oblasti výskytu rasovo motivovanej trestnej činnosti a koordinácia spoločného postupu pri eliminácii všetkých foriem rasovej diskriminácie.

104. S cieľom lepšie informovať príslušníkov Policajného zboru o extrémistickej scéne v SR, o formách a spôsoboch páchania rasovo motivovanej trestnej činnosti, o jej trestnoprávnej kvalifikácii, ako aj z dôvodu usmernenia taktiky pri jej odhaľovaní, objasňovaní a dokumentovaní, vydalo Prezídium Policajného zboru v roku 2001 a následne v roku 2002 Metodiku odhaľovania, objasňovania a dokumentovania trestnej činnosti motivovanej rasovou, národnostnou a inou neznášanlivosťou alebo páchanej priaznivcami extrémistických skupín. Prejavy rasového násillia a navádzania k rasovej nenávisti postihuje trestný zákon. Ide

predovšetkým o trestné činy násilia proti skupine obyvateľov a jednotlivcovi; hanobenia národa, rasy a presvedčenia; podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti; genocídiu; podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov; perzekúcie obyvateľstva a kvalifikované skutkové podstaty trestných činov vraždy (vyššia trestná sadzba za trestný čin vraždy spáchaný z osobitného motívu. Osobitným motívom sa okrem iného rozumie spáchanie trestného činu z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti) a ublíženia na zdraví (vyššia trestná sadzba za trestný čin ťažkej ujmy na zdraví a ublíženia na zdraví spáchaný z osobitného motívu). Rasovo motivované trestné činy sa prísnejšie posudzujú od roku 2001. V prípade vymedzenej skupiny trestných činov trestný zákon obsahuje i znak skutkovej podstaty – príslušnosť k etnickej skupine.

105. Z dôvodu efektívnejšieho postihovania trestnej činnosti úžery a jej prevencie bol v roku 2004 spracovaný Projekt boja proti trestnej činnosti úžery. Plnenie úloh vyplývajúcich z projektu a najmä ochota Rómov spolupracovať s Policajným zborom viedli k výraznému zlepšeniu výsledkov práce v roku 2004. Bez spolupráce poškodených Rómov nie je možné efektívne potierať trestný čin úžery. Policajný zbor SR v rámci plnenia svojich základných úloh nepristupuje k osobám na základe národnostného princípu. Napriek tomu sa hľadajú formy, metódy a prístupy, ktoré by zohľadňovali citlivejšie prístupy polície predovšetkým ku skupinám rómskeho obyvateľstva.

106. V záujme zlepšenia spolupráce polície s rómskymi komunitami predložilo v roku 2004 Ministerstvo vnútra SR vláde Projekt policajných špecialistov pre prácu s rómskymi komunitami. Je rozčlenený do troch etáp. V prvej etape (do 31. augusta 2004) bola zriadená pracovná skupina na realizáciu projektu. V druhej etape (do 1. marca 2006) sa ráta s modelovou skúšobnou prevádzkou činnosti špecialistov. Na výkon služby bolo vyčlenených 18 policajtov. Po ukončení tretej etapy by mal byť projekt v roku 2007 oficiálne otvorený.

Životná úroveň:

Komunitná sociálna práca

107. Život v segregovaných rómskych osadách prevažne na východnom Slovensku je pre ich obyvateľov často bezútešný a bezvýhodiskový. Ľudia žijú v stave celkovej letargie, nie sú schopní a ochotní čokoľvek urobiť pre zlepšenie svojej situácie. Volia krátkodobé pasívne životné stratégie cielené len na uspokojovanie základných potrieb. Často nerozumejú prostrediu okolo seba a vnímajú ho ako nepriateľské. V rámci tohto prostredia vzniká autonómny hodnotový systém, ktorý sa reprodukuje, pretože deti, ktoré v týchto lokalitách vyrastajú, automaticky uvedený model prijímajú a celá situácia sa cyklicky opakuje. To, že vysoké percento rómskych detí býva v osadách, v značnej miere negatívne ovplyvňuje ich motiváciu k vzdelávaniu. Vysoké percento rodičov rómskych žiakov neprejavuje záujem o výsledky práce svojich detí. Napriek zákonnej povinnosti rodiča zabezpečiť dochádzku do školy, je dochádzka detí do školy závažným problémom. V SR je povinná desaťročná školská dochádzka. Prostredie, v ktorom vyrastajú, je znevýhodňujúce. Deti sa na vyučovanie pripravujú málo alebo vôbec, voľný čas trávia na uliciach. K práci a učeniu ich nemotivujú ani rodičia, ani žiadny podnet z komunity.

108. K odstráneniu uvedenej situácie prispieva Program komunitnej sociálnej práce (predtým sociálnej terénnej práce), ktorého realizácia je nastavená tak, aby

odstraňovala príčiny sociálnej deprivácie prostredníctvom permanentnej práce komunitného sociálneho pracovníka a asistenta komunitného sociálneho pracovníka v konkrétnej komunite. Cieľovou skupinou programu sa stali občania postihnutí alebo ohrození sociálnym vylúčením (aj marginalizované rómske deti), občania žijúci v uzavretých sociálne izolovaných komunitách s relatívne vysokou mierou sociálnej odkázanosti a sociálne patologických javov zapríčinených najmä dlhodobou nezamestnanosťou.

109. Poslaním programu je odstraňovanie bariér znevýhodnení a vytvorenie podmienok pre rovnoprávnú účasť ohrozených skupín na ekonomickom a sociálnom živote spoločnosti. Program bol v prvej fáze prioritne zacielený na segregované rómske komunity trpiace sociálnym vylúčením. Program kontinuálne pokračoval v zmysle sociálneho programu terénnych sociálnych pracovníkov tak, aby v programe participovali najmä ohrozené skupiny obyvateľov.

Fázy realizácie programu:

- Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity realizoval v rokoch 2002-2003 uvádzací program sociálnych terénnych pracovníkov;
- Realizácia Programu sociálnych terénnych pracovníkov pokračovala v rámci programu PHARE: r. 2004 – 2005;
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v roku 2004 vyčlenilo finančné prostriedky vo výške 6,6 mil. Sk na obdobie rokov 2005 - 2007 na podporu programu so zmenou na komunitnú sociálnu prácu;
- Fond sociálneho rozvoja s účinnosťou od 1. januára 2006 realizuje Program komunitnej sociálnej práce v plnom rozsahu (vrátane finančného riadenia a financovania projektov).

Celkovo v súčasnosti pracuje 218 komunitných sociálnych pracovníkov, 377 asistentov komunitných sociálnych pracovníkov a 17 koordinátorov.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 19, 20)

110. V záujme zlepšenia starostlivosti o rómske deti žijúce v segregovaných rómskych osadách sa prijali okrem iných aj opatrenia zamerané na zlepšenie ich životných podmienok. V rámci dotačnej politiky Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR od roku 2004 poskytuje obciam, na ktorých území sa segregované osady nachádzajú, finančné prostriedky na zriaďovanie stredísk osobnej hygieny a práčovní. Na realizáciu projektov obcí v roku 2004 prispel rezort 10 obciam celkovou sumou 12 miliónov Sk a v roku 2005 celkom 8 obciam sumou 8 miliónov Sk.

Deti bez slovenského občianstva

111. Dieťa, ktoré nie je občanom Slovenskej republiky a nachádza sa na území Slovenskej republiky bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť zverené do osobnej starostlivosti, sa nazýva „maloletý bez sprievodu“. Prvý kontakt s maloletými deťmi bez sprievodu majú obvykle policajné útvary hraničnej a cudzineckej polície Policajného zboru, ktoré ich identifikujú. Následne, za účasti tlmočníka, policajné útvary zistia dôvod a úmysel prechodu štátnej hranice, predovšetkým, či nejde o prekročenie štátnych hraníc z donútenia inou osobou (únos), či dieťa necestuje za svojimi rodičmi do Slovenskej republiky, prípadne iného štátu.

112. Príslušný policajný útvar zároveň o dieťati bezodkladne informuje najbližší úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Počas dní pracovného pokoja alebo v čase sviatkov oznámi príslušný útvar hraničnej a cudzineckej polície alebo mimovládna organizácia bezodkladne nájdenie dieťaťa orgánu sociálnoprávnej ochrane detí, v ktorého územnom obvode sa našlo. V súvislosti s maloletými deťmi sú uvedené policajné útvary príslušné na prijatie vyhlásenia o udelenie azylu. Maloletého nemožno zaistiť a ani administratívne vyhostiť. Ak je potrebné pre maloletého zabezpečiť zdravotné ošetrenie, koná sa tak bezodkladne.

113. Súd ustanoví maloletému dieťaťu bez sprievodu za poručníka orgán sociálnoprávnej ochrany. Poručník je povinný vykonávať svoju funkciu riadne a v najlepšom záujme maloletého dieťaťa. Za jej riadny výkon zodpovedá súdu. Rozhodnutie poručníka týkajúce sa každej podstatnej veci maloletého dieťaťa vyžaduje schválenie súdu. Každému dieťaťu nachádzajúcemu sa na území Slovenskej republiky sa zaručuje právo na ochranu práv a právom chránených záujmov, poskytnutie potrebnej pomoci pri vyhľadávaní jeho rodičov alebo príbuzných, prípadne pri zabezpečovaní zlúčenia s jeho vlastnou rodinou, alebo pomoci oprávnene vstúpiť do azylovej procedúry.

114. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva opatrenia pre maloletého bez sprievodu počas jeho pobytu na území Slovenskej republiky na zabezpečenie starostlivosti primerane kultúre, jazyku, náboženstvu a tradíciám krajiny jeho pôvodu a podieľa sa na vyhľadávaní rodičov alebo iných členov rodiny na účel zlúčenia maloletého bez sprievodu s jeho rodinou. Oznamuje a navrhuje zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej má maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt opatrenia prijaté v záujme jeho návratu, ak je zrejmé, že maloletý má obvyklý pobyt v bezpečnej krajine.

115. Na území Slovenskej republiky sa starostlivosť maloletým bez sprievodu poskytuje v detskom domove, ktorý zabezpečuje maloletým lekársku prehliadku. Detský domov pre maloletých bez sprievodu je povinný zistiť, ak je to vzhľadom na vek dieťaťa a jeho rozumovú vyspelosť možné, názor dieťaťa na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú, najmä zistiť názor dieťaťa na jeho premiestnenie, zlúčenie s rodinou, návrat do krajiny pôvodu a azyl. Detský domov pre maloletých bez sprievodu zabezpečí tlmočenie do jazyka, ktorému dieťa rozumie a zároveň utvára podmienky na výučbu slovenského jazyka, ak je to vhodné a účelné pre rozvoj dieťaťa.

116. Mimoriadnu pozornosť venuje maloletým cudzincom - žiadateľom o udelenie azylu migračný úrad. S cieľom zabezpečiť ochranu ľudských práv osobám žiadajúcim o azyl v Slovenskej republike vytvára vo svojich zariadeniach optimálne podmienky. Vstup maloletého bez sprievodu vo veku do 18 rokov do procesu o udelenie azylu je upravený v Občianskom súdnom poriadku. Súd na návrh orgánu povereného výkonom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately predbežným opatrením nariadi, aby bolo maloleté dieťa, ktoré sa ocitne bez akejkoľvek starostlivosti alebo ktorého život a zdravie je vážne ohrozené, dočasne zverené do starostlivosti fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorú v uznesení určí.

117. Vo vzťahu k maloletým bez sprievodu, ktorí sú žiadateľmi o udelenie azylu, prijal migračný úrad opatrenia na ochranu ich záujmov v súlade s dohovorom, a to pri naplňaní najmä troch základných oblastí:

- konať v najlepšom záujme maloletého, a to na základe jeho individuálnych potrieb,

- nediskriminovať, to znamená zabrániť akejkoľvek diskriminácii a poskytnúť maloletému cudzincovi všetky výhody a možnosti, ktoré majú deti, ktoré sú občanmi SR,
- umožniť sociálnu participáciu a participáciu na rozhodovaní v rodine a komunitnom živote, v prípade osobitných potrieb u postihnutých maloletých jedincov. Ak maloletí participujú na rozhodovaní, váha ich názoru je daná vekom a vyspelosťou.

118. Pri starostlivosti o tieto rizikové skupiny žiadateľov o udelenie azylu migračný úrad úzko spolupracuje formou projektov s mimovládnyimi organizáciami, najmä so Slovenskou humanitnou radou a UNHCR (Úradom vysokého komisára OSN pre utečencov). V rámci projektu Európskeho utečeneckého fondu bola v azylových zariadeniach Brezová pod Bradlom a Rohovce zabezpečená ustavičná prítomnosť sociálnych pracovníkov v rámci 24 hodinového riadeného dohľadu na tieto skupiny žiadateľov o udelenie azylu. V rámci Európskeho utečeneckého fondu bol podpísaný projekt „Ochrana práv maloletých cudzincov bez sprievodu v azylovej procedúre nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky“. Cieľom projektu je realizovať systém všestrannej sociálnej starostlivosti a právnej ochrany pre maloletých cudzincov bez sprievodu nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky nad rámec základnej starostlivosti, ktorú zabezpečuje týmto žiadateľom o udelenie azylu štát. Školským zákonom je upravená i oblasť výchovy a vzdelávania detí cudzincov. Na odstránenie jazykových bariér sa organizujú základné a rozširujúce jazykové kurzy štátneho jazyka.

Deti so zdravotným postihnutím

119. Deti so zdravotným postihnutím alebo deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami majú podľa Ústavy Slovenskej republiky a platnej legislatívy rovnaké práva podieľať sa na aktívnom živote. Vláda Slovenskej republiky prijala komplex opatrení pod názvom „Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“. Národný program je systémovým krokom smerujúcim k vytvoreniu procesu postupného, koncepčného riešenia viacerých problémov života osôb, a teda i detí so zdravotným postihnutím vrátane vytvárania podmienok pre prevenciu vzniku zdravotného postihnutia, včasnú diagnostiku a terapiu, evidenciu a primerané začleňovanie do spoločenského a do pracovného života. Jeho cieľom je vytváranie rovnakých príležitostí a integráciu osôb vrátane detí so zdravotným postihnutím do života spoločnosti. Plnenie záväzkov národného programu sa priebežne vyhodnocuje a v súlade s aktuálnymi potrebami dopĺňa.

120. V oblasti vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami umožňuje súčasná legislatíva v rámci systému vzdelávania v Slovenskej republike nasledovné spôsoby vzdelávania :

- vzdelávanie formou individuálnej integrácie v systéme bežného školstva
- vzdelávanie formou sociálnej integrácie v špeciálnych triedach bežných
- vzdelávanie v špeciálnych školách - segregované vzdelávanie
- výchovu v predškolských zariadeniach formou individuálnej integrácie, v špeciálnych triedach alebo v špeciálnych materských školách.

121. Týmto deťom a ich zákonným zástupcom sa poskytuje pomoc zo strany pedagogicko - psychologických poradní, centier výchovnej a psychologickéj prevencie, diagnostických centier a liečebnovýchovných sanatórií, a zariadení špeciálno-pedagogického poradenstva.

Deťom, ktoré pre svoj zdravotný stav nemôžu dochádzať do školy, je príslušný orgán štátnej správy v školstve povinný zabezpečiť takú formu vzdelávania, ktorá im umožní dosiahnuť rovnaké vzdelanie ako pri školskej dochádzke.

122. V oblasti zdravotnej starostlivosti sa postihnutým deťom poskytuje dispenzárna starostlivosť podľa druhu a stupňa postihnutia, čím sa rozumie aktívne a systematické sledovanie chorých poistencov alebo poistencov s ohrozením zdravia, ich vyšetrenie a liečenie. Poistencov do dispenzárnej starostlivosti zaraďuje ošetrojúci lekár. Deťom, najmä telesne postihnutým, sa poskytuje aj kúpeľná starostlivosť v detských kúpeľných liečebniach. Na poskytovanie kúpeľnej starostlivosti deťom do skončenia povinnej školskej dochádzky sa vyžaduje súhlas zákonného zástupcu alebo osoby, ktorej bolo dieťa zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov. Zmluvy o spolupráci v oblasti zdravotníctva, ktoré uzatvára Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky s inými štátmi, obsahujú ustanovenia o spolupráci v oblasti preventívnej zdravotnej starostlivosti. Deti do veku 6 rokov, osoby ťažko zdravotne postihnuté, deti s nariadenou ústavnou výchovou sú oslobodené od poplatkov za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti.

123. V rámci systému sociálneho zabezpečenia je v podmienkach Slovenska od 1. júla 1999 implementovaný nový systém sociálnej pomoci (zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov). Významnú súčasť zákona o sociálnej pomoci tvorí problematika kompenzácie sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, ktorej cieľom je pomáhať občanovi, dieťaťu s ťažkým zdravotným postihnutím aj jeho rodine zmierňovať alebo prekonávať sociálne dôsledky, ktoré vznikajú v každodennom živote v porovnaní s osobami bez postihnutia.

124. Formami kompenzácie sú sociálne služby a peňažné príspevky na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia, ktoré sa v oblasti mobility (prístup k veciam osobnej potreby, k stavbám občianskeho vybavenia), komunikácie (dorozumievanie sa s okolím, sprístupnenie informácií najrozličnejšieho druhu), nevyhnutných životných úkonov a prác v domácnosti a zvýšených výdavkov poskytujú jednotlivo alebo v rozličných vzájomných kombináciách. Poskytovanie sociálnej služby alebo peňažných príspevkov na kompenzáciu sa však neviaže na druh zdravotného postihnutia, ale odvíja sa vždy od individuálnych potrieb konkrétneho dieťaťa.

B. Najlepší záujem dieťaťa

125. Ústava Slovenskej republiky garantuje deťom a mladistvým osobitnú ochranu. Zásada najlepšieho záujmu dieťaťa, alebo prihliadania na záujem dieťaťa je premietnutá do zákona o rodine, zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálne kuratele, do Občianskeho súdneho poriadku aj Občianskeho zákonníka.

126. Podľa zákona o rodine súd prihliadne na záujmy dieťaťa pri rozhodovaní o rozvoze, rozhodovaní o výkone rodičovských práv a povinností alebo pri schvaľovaní dohody rodičov o úprave výkonu rodičovských práv a povinností. Súd vždy prihliadne najmä na citové väzby, vývinové potreby a stabilitu dieťaťa. Ak je to potrebné v záujme maloletého, súd obmedzí styk maloletého dieťaťa s rodičom alebo ho zakáže. Rodičia sú povinní vykonávať svoje rodičovské práva a povinnosti tak, aby chránili záujem maloletého dieťaťa. Súd môže priznať rodičovské práva a povinnosti vo vzťahu k osobnej starostlivosti o maloleté dieťa aj maloletému rodičovi dieťaťa staršiemu ako 16 rokov, ak je to v záujme maloletého dieťaťa.

V záujme maloletého dieťaťa môže súd upraviť styk maloletého s blízkymi osobami zomretého manžela alebo manžela, ktorý bol vyhlásený za mŕtveho.

127. V záujme maloletého súd ukladá výchovné opatrenia, ktorými sú napomenutie, dohľad nad maloletým, obmedzenie škodlivého konania maloletého alebo povinnosť maloletého alebo jeho rodičov podrobiť sa sociálnemu poradenstvu. Ďalšie druhy výchovných opatrení, ktoré môže maloletému dieťaťu uložiť orgán sociálnoprávnej ochrany detí, zakotvuje zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Ak rodičia trvalo žijú neusporiadaným životom, svoje rodičovské povinnosti nevykonávajú vôbec alebo nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa, súd rodičom ich rodičovské práva a povinnosti obmedzí. Ak rodič zneužíva svoje rodičovské práva a povinnosti najmä týraním, zneužívaním, zanedbávaním maloletého dieťaťa alebo iným zlým zaobchádzaním s maloletým dieťaťom, súd rodiča rodičovských práv pozbaví.

C. Právo na život, prežitie a rozvoj

Právo na život a prežitie

128. Podľa Ústavy Slovenskej republiky každý má právo na život a ľudský život je hodný ochrany už pred narodením. Podmienky pre umelé prerušenie tehotenstva so zreteľom na ochranu života a zdravia ženy a v záujme plánovaného a zodpovedného rodičovstva upravuje zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva. Žene sa na základe jej písomnej žiadosti umelo preruší tehotenstvo, ak tehotenstvo nepresahuje 12 týždňov a ak tomu nebránia zdravotné dôvody. Žene možno umelo prerušiť tehotenstvo zo zdravotných dôvodov s jej súhlasom alebo na jej podnet, ak je ohrozený jej život alebo zdravie alebo zdravý vývoj plodu, alebo ak ide o geneticky chybný vývoj plodu.

129. V Slovenskej republike dlhodobo od roku 1989 klesá počet umelých prerušení tehotenstva. Napriek prudkému poklesu počtu interrupcií si zasluhuje pozornosť ich pretrvávajúci relatívne vysoký počet u žien a dievčat vo veku nižšom ako 19 rokov.

	2001	2002	2003	2004	2005	
Celkový počet potratov	22 792	22 141	21 159	20 075	19332	
Z toho	Prirodené potraty	4 766	4 759	4 937	4 768	4905
	Umelé prerušenie tehotenstva	18 026	17 382	16 222	15 307	14427

130. Nežiaducemu tehotenstvu sa predchádza predovšetkým výchovou k plánovanému a zodpovednému rodičovstvu v rodine, v školách a zdravotníckych zariadeniach. Koncepcia výchovy k manželstvu a rodičovstvu v rezorte školstva má interdisciplinárny charakter. Zahŕňa etické, sociálne, psychologické a biologické poznatky súvisiace s ľudskou reprodukciou a ľudskými vzťahmi v najširšom zmysle slova. Okrem rodiny a školy na mladých ľudí pôsobia svojimi programami aj mnohé štátne a neštátne subjekty vrátane cirkví.

Právo na rozvoj

131. Rozvoj dieťaťa zabezpečujú v prvom rade jeho rodičia, ktorým za určitých zákonom stanovených podmienok pomáha aj štát. Sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa je súčasťou rodičovských práv a povinností.

Rovnako majú rodičia povinnosť vyživovať svoje deti až do času, kým deti nie sú schopné sami sa živiť.

132. Rozvoj každého dieťaťa je zabezpečovaný prostredníctvom širokej siete predškolských zariadení, základných a stredných škôl a školských zariadení. V zmysle platnej legislatívy rozvoj detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami zabezpečujú špeciálne školy za súčinnosti zariadení špeciálnopedagogického poradenstva (špeciálnopedagogických poradní a detských integračných centier) a pedagogicko-psychologických poradní. Deti majú tiež možnosť výučby v integrovaných triedach pod dohľadom špeciálnych pedagógov a psychológov.

133. V Slovenskej republike je vybudovaná široká sieť základných umeleckých škôl poskytujúcich základy vzdelania v jednotlivých umeleckých odboroch. Navštevujú ich deti so záujmom o rozvoj svojho hudobného, tanečného, výtvarného či literárno-dramatického nadania, ale i tie, ktoré sa pripravujú na štúdium učebných a študijných odborov na stredných školách umeleckého zamerania, na konzervatóriu, na vysokých školách s umeleckým zameraním. Financovanie základných umeleckých škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí alebo samosprávnych krajov sa od 1. januára 2005 realizuje z výnosov daní z príjmov územnej samosprávy a neštátne základné umelecké školy sú v súčasnosti financované z rozpočtovej kapitoly Ministerstva školstva SR. (Pozri tabuľky v časti príloha k správe).

D. Rešpektovanie názorov dieťaťa

134. Právo dieťaťa vyjadrovať svoj názor, právo na slobodu prejavu a právo dieťaťa na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva našli v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky svoj odraz vo viacerých novoprijatých právnych predpisoch. Dieťa, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, má právo slobodne vyjadrovať svoje názory vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Názorom dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť, ktorá zodpovedá jeho veku a rozumovej vyspelosti.

135. Občiansky súdny poriadok upravuje v súlade s dohovorom zisťovanie názoru maloletého dieťaťa, ktoré je účastníkom konania. Názor maloletého dieťaťa súd zisťuje prostredníctvom jeho zástupcu alebo príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, t. j. sprostredkovane, alebo výsluchom maloletého dieťaťa aj bez prítomnosti rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu dieťaťa – t. j. priamo. Výsluch maloletého možno vykonať na súdnom pojednávaní i mimo pojednávania.

136. V súlade s dohovorom sa v novom zákone o rodine zakotvila aj povinnosť vypočúť maloleté dieťa pri jeho osvojení, ak je schopné posúdiť dosah osvojenia. To, či je schopné posúdiť dosah osvojenia, posudzuje súd (podrobnejšie o osvojení v bodoch body 61 – 71).

137. Platný trestný poriadok upravil výsluch detí ako svedkov a poškodených tak, aby sa výsluch mohol vykonať opakovane len v nevyhnutných prípadoch. V konaní pred súdom možno na základe rozhodnutia súdu vykonať tento dôkaz prečítaním do zápisnice. Trestný poriadok rozlišuje dva aspekty, tak ako sú upravené v článku 12 dohovoru. Prvý aspekt vyjadruje právo dieťaťa voči jeho rodičom. Druhý aspekt postihuje právo dieťaťa byť vypočuté v každom konaní, ktoré sa ho dotýka. Podľa trestného poriadku „ak je to v záujme osvojenca, osvojiteľa mu môžu sprostredkovať

prístup k informáciám o jeho rodičoch alebo poskytnúť informácie, ktorými disponujú, ak osobitný predpis neustanovuje inak.“

138. Dieťa má právo byť vypočuté spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a rozumovej vyspelosti. Uvedené platí tak pre súdne i správne konania, v ktorom sa rozhoduje o opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Dieťa nesmie byť vykonávaním týchto opatrení vystavené svojvoľnému zasahovaniu do jeho súkromia a musia mu byť poskytnuté všetky informácie, ktoré sa ho týkajú, spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a rozumovej vyspelosti.

139. V rámci výchovno-vzdelávacieho procesu majú žiaci možnosť formulovať svoje vlastné názory a prezentovať ich svojim vyučujúcim a vedeniu školy na stredných školách prostredníctvom žiackej školskej rady. Žiacka rada ako orgán školskej samosprávy bol legislatívne zakotvený už v roku 1990.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 17, 18)

140. Dôležitú úlohu vo vytváraní priestoru na prezentáciu názorov a postojov študentom stredných škôl poskytuje už päť rokov organizovaná Olympiáda ľudských práv, ktorej sa každoročne zúčastňuje v celej Slovenskej republike viac ako štyritisíc študentov stredných škôl. Štruktúra súťaže počínajúc školskými kolami, cez krajské až po celoštátne finále obsahuje časť vedomostnú a postojovú a týka sa nielen presadzovania vlastných práv, ale aj rešpektovania práv iných.

IV. Občianske práva a slobody

A. Meno a štátna príslušnosť

Právna úprava Slovenskej republiky plne zohľadňuje záväzky vyplývajúce z článkov 7 a 8 dohovoru, ktoré upravujú práva dieťaťa na meno a štátnu príslušnosť, právo na zachovanie jeho totožnosti vrátane štátnej príslušnosti, mena a rodinných záväzkov.

141. Právo dieťaťa na štátnu príslušnosť je upravené zákonom č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Zákon bol viackrát novelizovaný a podľa platnej právnej úpravy nadobúda štátne občianstvo Slovenskej republiky dieťa,

- ktorého aspoň jeden z rodičov je štátnym občanom Slovenskej republiky, alebo
- narodené na území Slovenskej republiky, ktorého rodičia sú bez štátnej príslušnosti, alebo
- narodené na území Slovenskej republiky, ktorého rodičia sú cudzími štátnymi príslušníkmi a narodením nenadobúda štátne občianstvo žiadneho z nich.

142. Ak sa nepreukáže cudzie štátne občianstvo, považuje sa za štátneho občana Slovenskej republiky i dieťa, ktoré

- sa narodilo na území Slovenskej republiky, alebo
- bolo nájdené na území Slovenskej republiky a ktorého rodičia nie sú známi, pokiaľ sa nepreukáže, že nadobudlo narodením štátne občianstvo iného štátu.

143. Štátnym občanom Slovenskej republiky je dieťa cudzieho štátneho príslušníka a štátneho občana Slovenskej republiky aj vtedy, ak sa neskôr preukáže, že štátny občan Slovenskej republiky nie je jeho rodičom. Ak bolo dieťa, ktoré nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, osvojené podľa osobitného predpisu osvojiteľom alebo osvojiteľmi, z ktorých aspoň jeden je štátnym občanom Slovenskej republiky, nadobúda osvojením štátne občianstvo Slovenskej republiky.

144. Dieťaťu sa uľahčuje nadobudnutie štátneho občianstva Slovenskej republiky. Štátne občianstvo Slovenskej republiky možno udeliť žiadateľovi bez splnenia podmienky päť rokov trvalého pobytu, ak má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt začínajúci najmenej 3 roky pred dosiahnutím 18 rokov veku a zároveň ak je dieťaťom, ktorého jednému z rodičov bolo udelené štátne občianstvo Slovenskej republiky po jeho narodení a pre toto dieťa nepožiadalo o udelenie štátneho občianstva Slovenskej republiky.

145. Otázku práva dieťaťa na meno upravuje zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov. Meno dieťaťa, ktoré sa narodilo na území Slovenskej republiky, sa určuje dohodou rodičov. Ak k takejto dohode nedošlo, meno sa určuje rozhodnutím súdu. Ak druhý rodič nie je známy, meno dieťaťa sa určuje vyhlásením jedného z rodičov. Ak nie je známy ani jeden z rodičov, určí meno dieťaťa súd na podnet obce alebo mestskej časti, ktorá vedie matriku, v ktorej sa nachádza zápis o narodení dieťaťa.

146. Štátny občan Slovenskej republiky po narodení nadobúda spoločné priezvisko rodičov. Ak majú rodičia dieťaťa rozdielne priezviská, dieťa nadobúda priezvisko jedného z nich určené dohodou pri uzavretí manželstva. Ak rodičia nie sú spolu zosobášení a majú rôzne priezviská, nadobúda priezvisko podľa dohody rodičov. Dohodou možno určiť iba priezvisko, ktoré v čase, keď k dohode došlo, má jeden z rodičov.

147. Dieťa, ktoré sa narodí do 300 dní od právoplatnosti rozsudku o rozvode manželstva, nadobúda priezvisko, na ktorom sa rozvedení manželia dohodli pri uzavretí manželstva, ak nebolo právoplatne zapreté otcovstvo bývalým manželom matky dieťaťa. Ak matka nie je vydatá a nie je známy otec dieťaťa, dieťa nadobúda priezvisko matky, ktoré má matka v čase jeho narodenia, do času, kým nie je určené otcovstvo. Ak nie je známy ani jeden z rodičov dieťaťa, určí priezvisko dieťaťa súd na podnet matričného úradu, v ktorého matrike je vykonaný zápis o narodení dieťaťa.

148. Právna úprava mena a priezviska rešpektuje záujmy dieťaťa nielen pri úprave jeho práva na meno a priezvisko, ale aj pri ich zmene. Zmena mena alebo zmena priezviska maloletého sa nepovolí, ak by táto zmena bola v rozpore so záujmami maloletého. Na zmenu mena alebo zmenu priezviska maloletého staršieho ako 15 rokov sa vyžaduje jeho súhlas.

B. Sloboda prejavu

149. Právo dieťaťa na slobodu prejavu garantuje Článok 26 Ústavy Slovenskej republiky. V zmysle citovaného článku ústavy je pre všetkých sloboda prejavu a právo na informácie zaručené. Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a idey bez ohľadu na hranice štátu. Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom len za predpokladu, že ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti

nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.

150. Dieťa má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo tlačou, prostredníctvom umenia, alebo akýmkoľvek inými prostriedkami podľa voľby dieťaťa.

C. Sloboda myslenia, svedomia a náboženského presvedčenia

151. Právo dieťaťa na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva garantuje Článok 24 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého sa zaručuje sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Ústava každému garantuje právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie, právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovaním sa na vyučovaní náboženstva.

152. V oblasti vzťahov štátu a cirkví sme zaznamenali kvalitatívny posun v dôsledku ratifikácie medzinárodnej zmluvy upravujúcej vzťah Slovenskej republiky a Svätej stolice v roku 2000 (Základná zmluva medzi SR a Svätou stolicou publikovaná v Zbierke zákonov SR pod číslom 326/2001 Z. z.) a účinnosti vnútroštátnej zmluvy medzi štátom a jedenástimi registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami z roku 2002 (Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, publikácia v Zbierke zákonov SR pod č. 250/2002 Z. z.).

153. Obe legislatívne normy majú svojím obsahom priamy vzťah k ustanoveniam článku 14 dohovoru. Slovenská republika totiž v týchto zmluvách deklarovala garancie, že starostlivosť o deti a ich výchovu sú právom a povinnosťou rodičov. Zároveň majú rodičia a iné osoby a zariadenia na výkon ústavnej a ochrannej výchovy právo vychovávať deti v súlade s vieroučnými a mravoučnými zásadami vlastnej cirkvi a náboženskej spoločnosti. Zmluvné strany tak uznali prioritu práv a povinností rodičov pri výchove svojich detí, ktoré sa vykonávajú vždy v súlade s ich presvedčením.

154. Okrem zákonných noriem uvedených vo východiskovej správe SR k dohovoru je právo dieťaťa na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva, resp. jeho realizácia zabezpečovaná prostredníctvom nasledujúcich dokumentov:

- Konceptia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007 schválená uznesením vlády SR č. 1213 z 19. decembra 2001

Podľa tejto koncepcie štátna politika vo vzťahu k deťom a mládeži predstavuje:

- pôsobenie štátu prostredníctvom štátnych inštitúcií a ďalších nástrojov štátu, zabezpečujúcich podmienky vývoja a rozvoja detí a mládeže, okrem iného i vytváranie podmienok na ich participáciu na spoločenskom a politickom živote vrátane legislatívnych opatrení;
- vytváranie podmienok na formovanie mladých ľudí na osobnosti samostatné (schopné voľby, schopné kontrolovať svoj osobný a sociálny život ako osobnosti i ako článok spoločnosti), solidárne (so záujmom o iných, schopné spolupracovať

s nimi a pre nich, schopné vcítiť sa), zodpovedné (schopné prevziať zodpovednosť za svoje činy, dodržiavať záväzky) a angažované (schopné prihlásiť sa k rešpektovaniu hodnôt, dobrej veci alebo ideálu a konať v súlade s nimi);

- vytváranie podmienok na utváranie a formovanie hodnotovej orientácie detí a mládeže v intenciách mravných a spoločenských noriem;
- preventívnu ochranu a opatrenia chrániace deti a mládež pred negatívnymi javmi, ktoré na ne pôsobia.

- V akčných plánoch na jednotlivé roky, vychádzajúcich z uvedenej koncepcie, sa pri realizovaní občianskej a politickej participácie detí chápe participácia detí a mládeže v najširšom slova zmysle ako spôsob, ako žiť v demokracii. Zmyslom participácie je poznávať a uplatňovať demokratické princípy občianskej spoločnosti už od detského a mládežníckeho veku nielen na základe pochopenia vonkajších atribútov demokracie (napr. mechanizmu volieb, inštitúcií verejnej správy a p.), ale ako priebežný a trvalý, aktívny a zodpovedný podiel na živote a rozvoji mikro, mezo aj makro prostredia. Participácia detí a mládeže neznamená konfrontáciu s názormi a postojmi dospelých, ale vytváranie podmienok pre spoločné rozhodovanie dospelých a detí vo veciach, ktoré sa ich dotýkajú.

- Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní

Uznesením č. 32/2004 zo 14. januára 2004 vláda SR vyjadrila súhlas s uzavretím Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní. Účelom zmluvy je úprava podmienok a rozsahu uplatnenia práva na vzdelanie podľa Čl. 42 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý zahŕňa aj slobodu voľby pri výbere príslušného vzdelávacieho zariadenia rodičmi alebo zákonnými zástupcami. V rámci rešpektovania tohto práva majú tiež právo na svoje náboženské presvedčenie, v ktorom by sa malo uskutočňovať vyučovanie ich detí. Uskutočňovaním zmluvy o katolíckej výchove a vzdelávaní sa zabezpečuje realizácia uvedených práv na vzdelanie. S predmetom zmluvy jednoznačne súvisí právo fyzických alebo právnických osôb zriaďovať školské inštitúcie. Uzavretie medzinárodnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní zabezpečí naplnenie práva katolíckej cirkvi v tejto oblasti.

- Dohoda medzi SR a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní

Uznesením č. 33/2004 zo 14. januára 2004 vláda SR súhlasila s uzavretím Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní. Vláda Slovenskej republiky a jedenásť registrovaných cirkví a náboženských spoločností registrovaných podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov pripravili spoločne návrh dohody, ktorý sa opiera o Zmluvu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami uverejnenou v Zbierke zákonov pod č. 250/2002. Táto zmluva v čl. 12 ods. 2 dáva právo rodičom vychovávať deti v súlade s vieroučnými a mravoučnými zásadami vlastnej registrovanej cirkvi a náboženskej spoločnosti uznávajúc právo na vzdelanie a výkon tohto práva pri náboženskej výchove podľa zásad jednotlivých registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Dohoda odpovedá na základné práva rodičov a zákonných zástupcov zapísať vlastné alebo zverené deti do školy a školského zariadenia podľa vlastného výberu.

D. Sloboda združovania a pokojného zhromažďovania

155. Uvedené práva patria medzi tzv. politické práva a ako také sú obsiahnuté v Ústave Slovenskej republiky v článkoch 28 a 29 (k združovaniu pozri body 71 - 74). Občianske združenia (ďalej ako „OZ“) sú časťou tzv. tretieho, resp. neziskového, neštátneho sektora a ich problematiku upravuje zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov. Tento právny predpis pojem OZ nedefinuje. Združenie však možno chápať ako spoločenstvo občanov, spojených s konkrétnym cieľom zodpovedajúcim ich záujmom, prinášajúci prospech (morálny, ekologický, ekonomický, kultúrny, výchovný, telesný, atď.) spoločnosti, skupine občanov, alebo jednotlivcovi.

156. Podľa právneho poriadku Slovenskej republiky nie sú povolené združenia:

- ktorých cieľom je popierať, alebo obmedzovať osobné, politické a iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické, alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie, sociálne postavenie, roznecovať nenávisť a neznášanlivosť, podporovať násilie, alebo inak porušovať Ústavu SR, príp. zákony,
- ktoré sledujú dosahovanie svojich cieľov spôsobmi v rozpore s Ústavou SR a zákonmi,
- ozbrojené alebo s ozbrojenými zložkami – za také sa nepovažujú združenia, ktorých členovia držia, alebo používajú strelné zbrane na športové účely alebo na výkon poľovníctva.

E. Ochrana súkromia

157. Súkromie osôb, a teda i detí, je chránené predovšetkým Ústavou Slovenskej republiky. Článok 19 ods. 2 zaručuje, že „každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života“. Obydlie je podľa Ústavy SR nedotknuteľné a domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Ochrana listového tajomstva, tajomstva dopravovaných správ a iných písomností ako aj ochrana osobných údajov sa zaručujú.

158. Nový zákon o rodine v preambule v článku 4 stanovuje bez rozdielu veku každému, že „...rodičia majú povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie“, kde sa má na zreteli aj ochrana súkromia detí. Občiansky zákonník chráni osobnosť človeka tým, že garantuje právo osoby na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.

F. Prístup k primeraným informáciám

159. Pri príprave nového zákona o rodine, najmä v súvislosti s „uzákonením“ utajených pôrodov, sa stala diskutabilnou garancia práva dieťaťa poznať svojich rodičov podľa čl. 7 dohovoru. K otázke poskytovania informácii o rodičoch osvojenca, ktorými disponujú osvojovatelia, je potrebné pristupovať opatrne a zvažovať, či je v konkrétnom prípade naplnený článok 3 dohovoru ako prvoradé hľadisko. Z psychologického hľadiska je veľmi dôležité, za akých okolností, akým spôsobom osvojovatelia povedia dieťaťu pravdu tak, aby sa tým nedestabilizoval ich vzťah, ale naopak, aby sa medzi nimi upevnila a prehĺbila vzájomná dôvera.

160. Na túto skutočnosť naráža aj článok 7 dohovoru, keď používa dikciu „.....a pokiaľ je to možné, právo poznať svojich rodičov.....“ V tomto duchu bola v novom zákone o rodine zvolená v § 106 ods. 3 dikcia „Ak je to v záujme osvojenca, osvojiteľa mu môžu sprostredkovať prístup k informáciám o jeho rodičoch alebo poskytnúť informácie, ktorými disponujú, ak osobitný predpis neustanovuje inak.“ Na druhej strane znalosť vlastného pôvodu sa stáva dôležitým aspektom v budovaní vlastnej identity. Dokazuje to viacero organizácií, ktoré sa vo svete venujú adoptovaným ľuďom pri hľadaní ich identity.

161. Problematika práv dieťaťa je v súvislosti s právom na prístup k primeraným informáciám zohľadnená aj v zákone č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii, v zákone č. 16/2004 Z. z. o Slovenskej televízii a v zákone č. 619/2003 Z. z. o Slovenskom rozhlase.

162. Vysielač program pre maloletých, vymedzený ako program vo verejnom záujme, je zameraný na vzdelávacie, výchovné a informačné účely. Vysielač má zo zákona povinnosť zabezpečiť rôznorodú skladbu programov, najmä väčšinový podiel programov vo verejnom záujme. Vysielač programov pre deti a mládež vysielačmi na základe zákona je zároveň upravené aj zákonmi o Slovenskom rozhlase a Slovenskej televízii, podľa ktorých žánrovo rôznorodé programy pre deti a mládež sú súčasťou programovej služby Slovenskej televízie aj Slovenského rozhlasu.

163. Pri vysielačoch s licenciou sa pri udeľovaní licencie zohľadňuje aj výroba, investovanie a vysielanie programov vo verejnom záujme, teda aj programy pre maloletých. Problematiku ochrany maloletých (vrátane problematiky primeranosti informácii, ku ktorým majú maloletí prístup) vo vysielaní upravuje predovšetkým zákon o retransmisii, podľa ktorého má vysielač nasledovné povinnosti a obmedzenia:

- povinnosť zabezpečiť, aby sa nevysielali programy alebo iné zložky programovej služby, ktoré môžu narušiť fyzický, psychický alebo morálny vývin maloletých, najmä také, ktoré obsahujú pornografiu alebo hrubé, neodôvodnené násilie,
- v čase od 6.00 h do 22.00 h. sa zakazuje vyselať programy alebo iné zložky programovej služby, ktoré by mohli ohroziť fyzický, psychický alebo morálny vývin maloletých alebo narušiť ich duševné zdravie a emocionálny stav,
- povinnosť zohľadňovať pri zaraďovaní jednotlivých programov do vysielania vekovú vhodnosť programov a iných zložiek programovej služby pre maloletých,
- povinnosť zaviesť a uplatňovať jednotný systém označovania programov adresovaný rodičom a vychovávateľom maloletých, informujúci o vhodnosti programov pre vekové skupiny maloletých do 7, 12, 15 a 18 rokov; povinnosť uplatňovať tento jednotný systém označovania sa vzťahuje aj na programovú ponuku, a to vo vlastnom vysielaní, ako aj v prehľade programov, ktorý poskytuje na zverejnenie periodickej tlači a ostatným hromadným informačným prostriedkom.

164. Ochrana maloletých je zabezpečená aj pri vysielaní reklamy a telenákupu:

- vysielač je povinný zabezpečiť, aby ním vysielaná reklama a telenákup určené maloletým alebo s účasťou maloletých neobsahovali nič, čo by mohlo poškodiť ich záujmy a čo by nezohľadňovalo ich osobitnú vnímavosť;
- povinnosť vysielača zabezpečiť, aby vysielaná reklama a telenákup nemohli ohroziť fyzický, psychický alebo morálny vývin maloletých, alebo narušiť ich duševné zdravie alebo emocionálny stav. Vysielaná reklama a telenákup nesmú:
- priamo vyzývať maloletých na zakúpenie tovaru alebo služby tak, že zneužijú ich neskúsenosť a dôverčivosť,

- priamo nabádať maloletých, aby presviedčali svojich rodičov alebo iné osoby o potrebe kúpiť im ponúkané výrobky alebo služby,
- zneužívať osobitnú dôveru maloletých voči rodičom, učiteľom alebo iným osobám,
- bezdôvodne zobrazovať maloletých v nebezpečných situáciách,
- nabádať maloletých na nákup tovarov, ktorých predaj sa týmto osobám zakazuje;

165. Vysielať je povinný zabezpečiť, aby:

- v čase od 6.00 h do 22.00 h sa nevysielali reklamy a telenákup na erotické služby, erotický tovar a erotické audiotextové služby;
- ním vysielaný telenákup neobsahoval výzvy určené maloletým na objednávku, predaj alebo nájom tovarov alebo služieb;
- sa vysielaná reklama a telenákup na alkoholické nápoje nezameriavala na maloletých, najmä, aby sa nezobrazovali maloletí pri požívaní týchto nápojov;
- vysielaná reklama na lieky nebola určená maloletým;
- sa vysielanie programu pre maloletých neprerušovalo zaradením reklamy alebo telenákupu.

166. Za porušenie jednotlivých povinností Rada pre vysielanie a retransmisiu ukladá vysielaťom účinné sankcie. Problematiku ochrany maloletých zohľadňujú aj pripravované právne úpravy - tlačový zákon a zákon o audiovizíii. Návrh tlačového zákona zohľadňuje osobitnú ochranu maloletých v procese získavania, spracúvania a zverejňovania informácií, ako aj v procese ich šírenia komunikačným médiom. Zodpovednosť komunikačného média k maloletým ako prijímateľom šírených informácií zahŕňa aj ich primeranú ochranu pred komunikátmi s obsahom násilia či inak poškodzujúcimi ich záujmy.

167. Návrh zákona o audiovizíii, v rámci ochrany maloletých, upravuje povinnosť používať jednotný systém označovania na ochranu maloletých - grafické označovanie audiovizuálnych diel, zvukových záznamov umeleckého výkonu, multimediálnych diel a programov televíznej programovej služby z hľadiska ich neprístupnosti, nevhodnosti a vhodnosti pre vekovú skupinu maloletých do 7, 12, 15 a 18 rokov. Návrh zákona ďalej upravuje aj obmedzenie prístupu maloletých k audiovizuálnemu dielu, k záznamu umeleckého výkonu a k multimediálnemu dielu určenému len dospelým. Uvedená problematika je v súčasnosti upravená v zákone č. 445/1990 Zb., ktorým sa upravujú podmienky predaja a rozširovania tlače a iných vecí spôsobilých ohroziť mravnosť.

168. Aktivity súvisiace s prístupom detí k primeraným informáciám sú neoddeliteľnou súčasťou činnosti organizácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry SR. Jednou z organizácií je Literárne informačné centrum, ktoré vydáva detský časopis Slniečko. Do každého čísla zaraďuje detský časopis stálu rubriku „Poviem ti o peknej knižke“.

169. Prístup detí k informáciám upravuje aj zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky, podľa ktorého inojazyčné audiovizuálne diela určené deťom do 12 rokov musia byť dabované do slovenského jazyka.

G. Právo nebyť podrobený mučeniu alebo inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu

170. Z článku 16 ods. 2 Ústavy SR vyplýva, že nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. So zreteľom na deti v školách

a školských zariadeniach je toto právo rešpektované. V súlade so závermi a odporúčaniami Európskeho dohovoru na zabránenie zlého zaobchádzania s deťmi a mladistvými v školách, v školských a v špeciálnych výchovných zariadeniach v Slovenskej republike sa jeho odporúčania dodržiavajú.

171. Nový trestný zákon znížil hranicu trestnej zodpovednosti z 15 rokov na 14 rokov. Trestné sadzby odňatia slobody sa v prípade maloletých znižujú na polovicu. Nemôže sa teda stať, aby bol maloletý páchatel' odsúdený na výnimočný trest – doživotie. Horná sadzba zníženej trestnej sadzby nesmie pritom prevyšovať 7 rokov, a dolná hranica zníženej trestnej sadzby 2 roky. Nepodmienečný trest odňatia slobody môže súd uložiť mladistvému iba za podmienky, že by vzhľadom na okolnosti prípadu, osobu mladistvého alebo vzhľadom na predtým uložené opatrenia uloženie iného trestu zjavne nevedlo k dosiahnutiu účelu trestu podľa trestného zákona. V prípade, že mladistvý spáchal trestný čin obzvlášť zvrhnutiahodným spôsobom, alebo z takejto pohnútky, alebo je obzvlášť nebezpečný pre spoločnosť, môže súd uložiť trest odňatia slobody až do 15 rokov, ak trest odňatia slobody do 7 rokov zjavne nepostačuje. Pritom trest odňatia slobody si mladiství odpykávajú v ústavoch na výkon trestu pre mladistvých. Na druhej strane zákon rozšíril možnosť výmery trestu odňatia slobody pod hornú hranicu trestnej sadzby bez akýchkoľvek obmedzení.

172. Nový trestný poriadok upravuje v samostatnej časti osobitné konanie proti mladistvým. Mladistvý musí mať napríklad obhajcu už po vznesení obvinenia, do väzby ho možno vziať iba vtedy, ak jej účel nemožno dosiahnuť inak, aj keď sú tu zákonné dôvody na vzatie do väzby, hlavné pojednávanie a verejné zasadnutie o dohode o vine a treste nemožno konať v jeho neprítomnosti a pod.

173. Najčastejšími prejavmi ponižujúceho správania medzi žiakmi na školách a chovancami výchovných zariadení sú rôzne formy šikanovania a sexuálneho obťažovania. V prípadoch oprávneného podozrenia, že deti sú fyzicky alebo psychicky týrané, šikanované, je ohrozovaný ich morálny vývin, je riaditeľ školy povinný bezodkladne riešiť problém v súčinnosti s vedením školy. V prípadoch nedodržania školou prijatých opatrení zo strany zákonných zástupcov detí je riaditeľ povinný kontaktovať príslušný odbor sociálnych vecí, lekára - pediatra a príslušné oddelenie policajného zboru.

174. V pedagogicko-organizačných pokynoch vydávaných Ministerstvom školstva SR pre školy a školské zariadenia a orgány verejnej správy a samosprávy v školstve na príslušný školský rok sú uvádzané podrobné informácie o pripravovaných aktivitách a možnostiach pomoci ohrozeným deťom, o možnostiach účinnej prevencie a pomoci. V oblasti prevencie sociálnej patológie využívajú v súčasnosti základné školy preventívne programy a projekty odporúčané Ministerstvom školstva SR, ako napr. projekt Svetovej zdravotníckej organizácie Škola podporujúca zdravie, program Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie Cesta k emocionálnej zrelosti, projekt Kým nie je neskoro, Škola bez alkoholu, cigariet a iných drog, Chceme dýchať čistý vzduch a iné Ochrana pred týraním, neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním a iné.

175. V súvislosti s výskytom domáceho násillia bolo potrebné urobiť legislatívne úpravy aj v Občianskom zákonníku a upraviť majetkové a iné vzťahy medzi manželmi, najmä v súvislosti s nadobúdaním vlastníctva, s vyporiadaním vlastníctva po zániku manželstva a zrušením práva spoločného nájmu bytu po rozvode manželstva. Úpravou sa zabezpečilo, že nie obeť, ale násilník musí opustiť spoločný byt alebo dom v prípadoch, keď už je ďalšie spolužitie v dôsledku domáceho násillia neznesiteľné. Zákon pamätá na prípady, keď po

rozvoje manželstva násilníka a obeť títo zostávali bývať v spoločnom byte. Hoci súd po rozvoje manželstva prikázal byť do výlučného nájmu obeť, mohol násilník v byte bývať do času, kým mu sama obeť nezabezpečila bytovú náhradu. Podľa novej legislatívnej úpravy v týchto prípadoch súd bytovú náhradu násilníkovi neprizná. Pri rozhodovaní o ďalšom nájme bytu vezme súd zreteľ najmä na záujmy maloletých detí a stanovisko prenajímateľa. Predmetná úprava v Občianskom zákonníku má za cieľ pôsobiť ako občianskoprávna sankcia za páchanie domáceho násillia, pôsobiť výchovne na páchatel'ov domáceho násillia a zabrániť aj jeho ďalšiemu páchaniu.

176. Navyše súdy majú možnosť uložiť účastníkovi predbežným opatrením, aby nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba blízka alebo osoba, ktorá je v jeho starostlivosti alebo vo výchove, ku ktorej vo vzťahu je dôvodne podozrivý z násillia.

177. Od 1. septembra 2003 sú upravené pravidlá na vydávanie predbežných opatrení v osobitných prípadoch. Vydávaním predbežných opatrení v osobitných prípadoch sa vyriešila situácia a postup súdu, keď sa dieťa ocitne bez akejkoľvek starostlivosti, alebo ak je jeho život alebo priaznivý vývoj ohrozený, alebo priaznivý vývoj ohrozený alebo vážne narušený. Súd rozhodujúci o návrhu na vydanie predbežného opatrenia musí rozhodnúť najneskôr do 24 hodín od doručenia návrhu. Na rozhodnutie o odvolaní platí tiež lehota 24 hodín od predloženia veci odvolaciemu súdu. Výkon rozhodnutia sa uskutoční tak, že súd v súčinnosti s príslušnými štátnymi orgánmi (polícia, orgán sociálnoprávnej ochrany a prevencie) odovzdá maloleté dieťa do starostlivosti určenej fyzickej osoby alebo zariadenia sociálnych služieb.

178. Medzi najčastejšie formy násillia páchaného na deťoch v rodinách patrí zanedbávanie povinnej výživy, pohlavné zneužívanie, neprimerané trestanie, fyzické a psychické týranie. V prípade, že sú deti priamo objektom zlého zaobchádzania, zneužívania, týrania, sú primárnymi obeťami násillia. Sekundárnymi obeťami násillia sa deti stávajú, ak sú svedkami násillia páchaného na iných blízkych osobách v ich okolí (najčastejšie svojich matiek).

179. Slovenská republika venuje osobitnú pozornosť mravnostnej trestnej činnosti. Ide o druh trestnej činnosti, pri ktorej obeť utrpia značnú psychickú traumú a niekedy aj celoživotné poškodenie psychiky. V roku 2004 bolo celkovo spáchaných 131 244 trestných činov, z ktorých bolo v oblasti mravnostnej trestnej činnosti spáchaných 875. Z 875 mravnostných trestných činov bolo v roku 2004 objasnených 713 trestných činov. V roku 2004 bolo mravnostnou trestnou činnosťou poškodených 823 osôb, z toho 584 detí. V roku 2005 došlo k poklesu mravnostnej trestnej činnosti oproti roku 2004 o 81 trestných činov. Z celkového počtu 794 skutkov bolo objasnených 626 skutkov, čo je v porovnaní s rokom 2004 (713) pokles o 87 objasnených skutkov. V roku 2005 bolo z celkového počtu 715 poškodených osôb, 504 detí. Maloletí boli obeťou celkovo v 8,3% prípadov násillných trestných činov, v 15,7% prípadov týrania blízkej a zverenej osoby. Mladiství boli najčastejšie obeťou znásillnenia (16,3 %) a úmyselného ublíženia na zdraví (7%) (podrobnejšie o mravnostnej kriminalite v kapitole VIII).

180. V súvislosti s podozrením na zanedbávanie, týranie alebo zneužívanie detí majú poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, ktorí sú držiteľmi povolenia alebo držiteľmi licencie na výkon samostatnej zdravotníckej praxe, oznamovaciu povinnosť. Sú povinní bezodkladne oznamovať prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu podozrenie na zanedbávanie, týranie alebo zneužívanie maloletej osoby alebo inej osoby, ktorá nie je spôsobilá na právne úkony alebo ktorej spôsobilosť na právne úkony bola obmedzená.

181. Články 19 a 34 dohovoru vo vzťahu k cudzincom – žiadateľom o udelenie azylu sú reflektované vo všetkých pokynoch spojených s táborovým poriadkom v azylových zariadeniach. Týmto otázkam sa venuje aj prevencia kriminality v zariadeniach Migračného úradu MV SR. V roku 2004 sa uskutočnil v azylových zariadeniach projekt venovaný prevencii a monitorovaniu sexuálneho násillia pod názvom „Prevencia a monitorovanie sexuálne a rodovo podmieneného násillia medzi osobami žiadajúcimi o azyl v SR“, ktorý v spolupráci s migračným úradom, UNHCR a Slovenskou humanitnou radou (ďalej ako „SHR“) v azylovom zariadení v Gabčíkove zrealizoval dobrovoľník OSN z Belgicka. Neboli zistené žiadne prípady zneužívania maloletých osôb v azylových zariadeniach. Zistené odchýlenia od štandardnej starostlivosti o maloleté osoby boli napravené sociálnymi pracovníkmi vo forme rozhovoru s matkami - žiadateľkami o udelenie azylu. Koncom roka 2004 sa k uvedenej problematike uskutočnili školenia pre sociálnych pracovníkov, zdravotné sestry a zamestnancov súkromných bezpečnostných služieb (ďalej ako „SBS“). Školenia zorganizovalo UNHCR a uskutočnili sa v azylových zariadeniach Adamov-Gbely, Brezová pod Bradlom, Gabčíkovo a Rohovce. Zúčastnili sa na ňom i sociálni pracovníci SHR a zamestnanci Úradu policajného zaistenia v Medveďove.

182. V súčasnosti sa v azylových zariadeniach posilňuje bezpečnostný systém, ich vnútorná bezpečnosť a vonkajšia ochrana proti svojvoľnému vstupu nežiaducich osôb do týchto zariadení. Migračný úrad prijíma technické, organizačné a personálne opatrenia v azylových zariadeniach v prospech zvýšenej ochrany žiadateľov o udelenie azylu, najmä tzv. zraniteľných skupín žiadateľov o azyl. Ide o zriadenie tzv. zón chráneného bývania, režimové užívanie spoločných priestorov v azylových zariadeniach rozličnými skupinami žiadateľov o udelenie azylu, zaistenie trvalého dohľadu nad bezpečím ubytovaných osôb zo strany SBS (kamerový systém, vizuálny dohľad, pravidelné obhliadky). Ako súčasť skvalitnenia bezpečnostnej situácie v azylových zariadeniach bol vytvorený jednotný informačný systém formou piktogramov, ktorý bol začiatkom roka 2006 inštalovaný do všetkých azylových zariadení Migračného úradu. Monitorovanie bezpečnostnej situácie v zariadeniach Migračného úradu sa zabezpečuje nielen internými zamestnancami, ale aj v súčinnosti s políciou.

V. Rodinné prostredie a náhradná starostlivosť

A. Rodičovská starostlivosť

183. Právo rodičov starať sa o deti a vychovávať ich podľa vlastných ideologických a filozofických postojov je zakotvené v Ústave Slovenskej republiky, ktorá zaručuje ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny. Práva rodičov môžu byť obmedzené iba zákonom. Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu. Na druhej strane je však ich povinnosťou rodinné prostredie harmonizovať, aby sa všetci členovia cítili bezpečne.

184. Rodičovské práva a povinnosti sú bližšie špecifikované v novom zákone o rodine účinnom od apríla 2005. Patria k nim predovšetkým sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný rozvoj maloletého dieťaťa, zastupovanie maloletého dieťaťa a správa jeho majetku. Práva a povinnosti rodičov voči dieťaťu majú iba tí rodičia, ktorí majú rodičovské práva v plnom rozsahu. Vznikajú narodením dieťaťa a zanikajú, okrem

vyživovacej povinnosti, dosiahnutím plnoletosti dieťaťa. Otec a matka majú voči spoločným deťom rovnaké právne postavenie bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú manželmi. Otcovi, ktorý nie je manželom matky, vznikajú rodičovské práva a povinnosti až určením otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov pred príslušným orgánom, alebo od právoplatnosti rozhodnutia súdu. Rodičovských práv a povinností sa nemôžu ich nositelia sami účinne vzdať.

185. Súd môže priznať rodičovské práva a povinnosti vo vzťahu k osobnej starostlivosti o maloleté dieťa aj maloletému rodičovi dieťaťa staršiemu ako 16 rokov za splnenia predpokladu, že výkon tohto práva zabezpečí v záujme maloletého dieťaťa. Ak jeden z rodičov zomrie, vykonáva práva a povinnosti rodičov k dieťaťu pozostalý rodič.

186. Rodičom ich rodičovské práva a povinnosti nezanikajú. K pozastaveniu, obmedzeniu alebo pozbaveniu výkonu rodičovských práv a povinností za života rodičov môže dôjsť iba rozhodnutím súdu. Pre pozastavenie musí existovať závažná prekážka, ktorá bráni niektorému z rodičov, prípadne oboj, aby svoje rodičovské práva vykonávali. Obmedzenie rodičovských práv možno vykonať iba v záujme maloletého dieťaťa. Súd rodičom obmedzí výkon ich rodičovských práv, ak:

- rodičia žijú trvalo neusporiadaným životom, alebo
- svoje povinnosti z rodičovských práv a povinností nevykonávajú vôbec, alebo
- nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa.

Pri zmene pomerov súd môže toto opatrenie zrušiť a určiť nad výchovou maloletého dohľad.

187. Pozbavenie rodičov ich práv je najzávažnejším zásahom do rodičovských práv. Rodičovi ostáva iba vyživovacia povinnosť voči maloletému dieťaťu. Súd pozbaví rodiča jeho rodičovských práv v prípade, ak rodič svoje rodičovské práva a povinnosti zneužíva (napr. v prípadoch fyzického či psychického týrania), alebo výkon svojich rodičovských práv a povinností závažným spôsobom zanedbáva aj napriek predchádzajúcim viacerým upozorneniam. V praxi súd pozbavuje rodiča rodičovských práv a povinností ku všetkým jeho deťom. Ak je iba jeden rodič pozbavený rodičovských práv, v plnom rozsahu ich vykonáva druhý rodič, a ak niet ani jeho, súd ustanoví dieťaťu poručníka, ktorý bude dbať na jeho výchovu, zastupovať ho a spravovať jeho majetok. Ak pominú dôvody na pozbavenie rodičovských práv a povinností, súd môže svoje rozhodnutie aj bez návrhu zrušiť.

B. Rodičovské zodpovednosti

188. Rodičia sú v prvom rade zodpovední za sústavnú a dôslednú starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj svojich detí. Rodičia majú právo a povinnosť zastupovať maloleté deti a spravovať ich majetok. Pri výkone svojich rodičovských práv sú povinní dbať na najlepší záujem dieťaťa. Vzťahy medzi rodičmi a deťmi sú tvorené vzájomnými právami a povinnosťami, ktoré sa nemôžu prenášať na iné osoby, nemožno sa ich vzdať a nepremlčujú sa. Ak rodičia nie sú schopní starať sa o svoje deti, môže tieto vzťahy upraviť súd. Pri posudzovaní úrovne plnenia rodičovských povinností je dôležité pristupovať ku každému z rodičov individuálne.

189. Zákon o rodine prikazuje starať sa o maloleté dieťa aj manželovi, ktorý síce nie je rodičom dieťaťa, ale je manželom rodiča a žije s ním v spoločnej domácnosti. O uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní starať sa obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Uspokojovaním

potrieb rodiny je aj osobná starostlivosť o deti a domácnosť. O veciach rodiny rozhodujú manželia spoločne. Ak sa nedohodnú o podstatných veciach, rozhodne na návrh jedného z nich súd. Právo rodičov vychovávať svoje dieťa a právo dieťaťa na rodičovskú výchovu sa považuje za ich základné osobné práva. Tretie osoby ani spoločnosť nesmú zasahovať do právneho vzťahu rodiča a dieťaťa. Pokiaľ sa rodič dobre stará o dieťa, nesmie štát práva alebo povinnosti rodiča obmedzovať, resp. pozbaviť ho práv.

C. Odlúčenie od rodičov

190. Podľa platnej právnej úpravy orgány štátu môžu zasiahnuť do rodičovského právneho vzťahu iba výnimočne. Obmedziť, pozastaviť práva rodičov a maloleté deti od rodičov odlúčiť proti ich vôli je možné iba rozhodnutím súdu na základe zákona. Takéto odlúčenie môže byť nevyhnutné, ak ide o zneužívanie alebo zanedbávanie dieťaťa rodičmi alebo ak rodičia žijú oddelene a treba rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa.

191. V prípade rozvodu manželstva súd v rozhodnutí upraví výkon rodičovských práv a povinností voči dieťaťu na čas po rozvode, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti a kto bude zastupovať maloleté dieťa a spravovať jeho majetok. Pri svojom rozhodovaní súd dbá na to, aby sa rešpektovalo právo maloletého dieťaťa na zachovanie jeho vzťahu k obidvom rodičom a tiež právo druhého rodiča, ktorý nebude mať maloleté dieťa v osobnej starostlivosti, na pravidelné informovanie sa o tomto dieťati. Súd v záujme posúdenia veci vypočuje aj maloleté dieťa, ak je schopné vzhľadom na svoj vek a celkovú vyspelosť svoj názor vyjadriť. Súčasne určí, ako má rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na jeho výživu, alebo schváli dohodu rodičov o výške výživného. Súd pri rozhodovaní vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa. Ak nebolo dieťa zverené ani jednému z rodičov, súd zaviazne na platenie výživného oboch.

192. Rodičia sa môžu dohodnúť o úprave styku s maloletým dieťaťom aj pred rozhodnutím súdu o rozvode manželstva. Súd do takejto dohody nezasahuje a ani sa nevyžaduje jej schválenie súdom. Rozhodujúce pre úpravu styku budú okolnosti na strane maloletého – vek, zdravotný stav, vzťah k rodičovi, ktorý ho nemá v osobnej starostlivosti, denný režim, ako aj okolnosti na strane rodičov – vzájomný vzťah, rodinné pomery, ich časové a hospodárske možnosti a pod. Ak to bude v záujme zdravého vývoja dieťaťa potrebné, v odôvodnených prípadoch súd styk dieťaťa s rodičmi obmedzí alebo ho zakáže.

193. Rozvod rodičov je spravidla traumatický zážitok nielen pre nich, ale aj pre maloleté dieťa. Prekonať túto životnú situáciu môžu s pomocou bezplatných poradensko-psychologických služieb poskytovaných na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Odborná psychologická pomoc sa poskytuje v záujme obnovy manželského spolužitia a v záujme predchádzania nepriaznivým vplyvom rozvodu na dieťa. Dieťaťu je potrebné poskytnúť alebo zabezpečiť psychologickú pomoc, a to pred rozvodom manželstva jeho rodičov, počas rozvodu a po rozvode. Popri odbornej psychologickej pomoci je možné dieťaťu a jeho rodičom poskytnúť alebo sprostredkovať odborné sociálne poradenstvo.

Rok	Počet rozvodov	Index rozvodovosti (počet rozvodov na 100 sobášov)	% rozvodov, pri ktorých boli v manželstve maloleté deti
------------	-----------------------	---	--

2001	9 817	41,3	70,1
2002	10 960	43,7	70,2
2003	10 716	41,2	69,7
2004	10 889	39,0	67,3
2005	11 553	44,2	65,9

D. Opätovné spojenie rodiny

194. Premiestnenie dieťaťa, ktoré sa narodilo na území iného štátu občanovi Slovenskej republiky a je opustené, alebo návrat dieťaťa s obvyklým pobytom na území Slovenskej republiky späť na územie Slovenskej republiky, vykonáva orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak to nemôže vykonať rodič, príbuzný dieťaťa alebo iná osoba, ktorá sa o dieťa osobne stará. Rodičovi dieťaťa, príbuznému dieťaťa alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa sa poskytuje pomoc, aby mohli prevziať dieťa do osobnej starostlivosti. Náklady spojené s návratom dieťaťa na územie Slovenskej republiky, ktoré vzniknú orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, je možné vymáhať od rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu. Ak je zrejmé, že dieťa pri jeho návrate alebo premiestnení na územie Slovenskej republiky neprevezme rodič alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zabezpečí takémuto dieťaťu náhradnú starostlivosť. Rovnaký postup si môže uplatniť aj zariadenie na výkon ústavnej starostlivosti alebo ochrannej výchovy, v ktorom bolo dieťa umiestnené na základe rozhodnutia súdu pred jeho odchodom zo Slovenskej republiky.

195. Počet detí, ktorým orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zabezpečoval návrat alebo premiestnenie:

Rok	Návrat	Premiestnenie
2004	15	12
2005	6	23

196. Opätovné spojenie rodiny zabezpečuje aj migračný úrad spolu s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (IOM) za aktívnej spolupráce mimovládnych organizácií. Tieto inštitúcie spoločne vytvárajú optimálne podmienky pre návrat maloletých žiadateľov o udelenie azylu bez sprievodu, ktorí sa ocitli na území Slovenskej republiky, do krajiny pôvodu.

197. Uskutočnené dobrovoľné návraty maloletých žiadateľov o udelenie azylu:

- Rok 2002
7 maloletých detí v sprievode aspoň jedného z rodičov
2 maloletí bez sprievodu
- Rok 2003
6 maloletých detí v sprievode aspoň jedného z rodičov
4 maloletí bez sprievodu
- Rok 2004
5 maloletých detí v sprievode aspoň jedného z rodičov
- Rok 2005
7 maloletých detí v sprievode aspoň jedného z rodičov
5 maloletých bez sprievodu

198. Žiadatelia o udelenie azylu prichádzajú na územie SR najmä z regiónov ekonomicky slabých a politicky problematických ázijských krajín (India, Čína, Afganistan, Bangladéš), z bývalých krajín Sovietskeho zväzu (Čečensko, Moldavsko, Gruzínsko, Arménsko) a niektorých afrických štátov (Somálsko, Nigéria, Sierra Leone).

199. Uvádzame štatistické údaje o počtoch žiadateľov o udelenie azylu v SR a zvlášť maloletých osôb bez sprievodu rodičov alebo blízkych príbuzných, ako aj počty školopovinných detí žiadateľov o udelenie azylu.

Rok	Školopovin. deti žiadateľov	Maloletí bez sprievodu	SPOLU (žiadateľov o udelenie azylu)
2002	123	1.371	9 743
2003	115	705	10 358
2004	115	195	11 395
2005	115	100	3 549

E. Nezákonné premiestňovanie detí a ich nenavracanie späť

200. Slovenská republika prijala Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980 (nadobudol platnosť pre SR 1. februára 2001) a Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti z 20. mája 1980 (nadobudol platnosť pre SR 1. septembra 2001). Na základe týchto dohovorov je Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže (ďalej aj ako „centrum“) ako ústredný orgán povinné prijímať všetky nevyhnutné opatrenia na zabránenie neoprávnenému premiestneniu dieťaťa, ako aj na zabezpečenie okamžitého návratu už neoprávnene premiestneného alebo zadržovaného dieťaťa.

201. Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže od roku 2001 eviduje neustále narastajúci počet prípadov. Kým v roku 2001 centrum riešilo 11 prípadov únosov detí a prípadov úpravy práva styku podľa dohovorov, v roku 2002 bolo riešených 16 prípadov, v roku 2003 bolo riešených 36 prípadov, v roku 2004 riešilo 54 prípadov a v roku 2005 sa centrum zaoberalo 75 prípadmi. V drvivej väčšine išlo o neoprávnené premiestňovanie alebo zadržovanie veľmi malých detí, ktoré sú premiestňované alebo zadržované jedným z rodičov do cudziny. Evidovali sa aj prípady, keď bolo dieťa neoprávnene premiestnené na územie SR a zahraničné ústredné orgány žiadali centrum o zabezpečenie návratu dieťaťa do cudziny.

202. Dňa 1.marca 2005 sa stalo pre Slovenskú republiku záväznú nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností (Brusel II bis), ktoré účinne a veľmi efektívne dopĺňa Haagsky dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí. Vzhľadom na to, že slovenská právna úprava do 1. 1. 2006 nedefinovala tzv. rodičovský únos ako trestný čin, nebolo možné zabezpečiť návrat neoprávnene premiestnených detí z krajín, ktoré nepristúpili k Haagskemu dohovoru o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z 25. októbra 1980. Od 1. januára 2006 je však už v novom trestnom zákone upravená skutková podstata trestného činu tzv. rodičovského únosu, čo umožňuje centru spolupracovať s Národnou ústredňou Interpol a usilovať sa o okamžitý návrat aj detí neoprávnene

premiestnených do krajín, ktoré nie sú zmluvnými stranami medzinárodných dohovorov upravujúcich problematiku únosov.

F. Obnova starostlivosti o dieťa

203. Prevažná väčšina opatrení spojených s intervenciou do rodiny je založená rozhodnutím súdu alebo predchádza rozhodnutiu súdu. Z tohto dôvodu je nový zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele zosúladený s príslušnými ustanoveniami zákona o rodine, najmä v oblasti opatrení súdu na zabezpečenie výchovy dieťaťa, osobitnej úpravy osvojenia, poručníctva, opatrovníctva, kolízneho a majetkového opatrovníctva či rozšírenia možností výchovných opatrení vrátane výkonu ústavnej starostlivosti.

204. V zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele sú upravené podmienky a pravidlá stretávania sa dieťaťa umiestneného v zariadení s rodičmi za účelom zachovania vzájomných vzťahov a úpravy rodinných pomerov tak, aby sa rodičia mohli opätovne osobne ujať starostlivosti o dieťa. Zariadeniu sa zároveň umožňuje vytvárať podmienky na pobyt rodiča v zariadení. Novým zákonom sa taktiež ustanovilo právo dieťaťa stretávať sa s prarodičmi, so súrodencami a osobami, s ktorými má dieťa blízky vzťah.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 27, 28)

G. Deti zbavené svojho rodinného prostredia

205. Oblasť náhradnej rodinnej starostlivosti je upravená predovšetkým zákonom o rodine. Ide o viacero osobitne usporiadaných, na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich dočasných opatrení, ktoré nahrádzajú osobnú starostlivosť rodičov o maloleté dieťa v prípadoch, ak ju rodičia nezabezpečujú alebo nemôžu zabezpečiť. Náhradná starostlivosť môže vzniknúť len rozhodnutím súdu. Rozumie sa ňou zverenie maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča (ďalej ako „náhradná osobná starostlivosť“), pestúnska starostlivosť a ústavná starostlivosť. Pri rozhodovaní súdu o tom, ktorý zo spôsobov náhradnej starostlivosti zvolí, sa vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa. Náhradná osobná starostlivosť alebo pestúnska starostlivosť má prednosť pred ústavnou starostlivosťou.

206. Nová legislatíva priniesla aj rozšírenie kompetencií pre mimovládne organizácie pôsobiace predovšetkým v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti. Občianske združenie Návrat účinne a úzko spolupracuje s orgánmi štátnej správy najmä v oblasti prípravy žiadateľov o adopciu a pestúnsku starostlivosť a v oblasti ich sprostredkovania.

207. Prehľad detí, ktorým treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, vedie určený úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Jeho úlohou je sprostredkovať nadviazanie osobného vzťahu medzi dieťaťom a žiadateľom do dvoch mesiacov odo dňa zapísania dieťaťa do prehľadu detí čakajúcich na náhradnú rodinnú starostlivosť. Lehotu dvoch mesiacov možno skrátiť, ak je to v záujme dieťaťa. Do procesu sprostredkovania nadviazania osobného vzťahu medzi žiadateľom a dieťaťom môže byť zaradený vhodný žiadateľ zo zoznamu žiadateľov ktoréhokolvek úradu práce, sociálnych vecí a rodiny.

Do tohto procesu je možné zapojiť aj neštátne subjekty, ktoré majú akreditáciu na vykonávanie prípravy na náhradnú rodinnú starostlivosť a na sprostredkovanie nadviazania osobného vzťahu medzi dieťaťom a žiadateľom.

208. V záujme posilňovania náhradnej rodinnej starostlivosti, a teda aj systému pestúnskej starostlivosti bol v roku 2005 prijatý nový zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2006. Tento zákon upravuje poskytovanie finančných príspevkov, ktorými štát podporuje náhradnú starostlivosť o dieťa, ak ju vykonáva osobne iná fyzická osoba ako rodič.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 27, 28)

Druhy príspevkov a ich výška:

Typ príspevku (týka sa aj pestúnskej starostlivosti)	Vek dieťaťa	Stav do 31.12.2005	Platný stav od 1.1.2006
		Výška v Sk	
Jednorazový príspevok pri zverení do náhradnej starostlivosti	0-6	5 840	8 840
	6-15	7 180	8 840
		7 650	8 840
Jednorazový príspevok pri zániku náhradnej starostlivosti		7 650	22 100
Opakovaný príspevok dieťaťu	0-6	2 340	3 320
	6-15	2 880	3 320
	15 +	3 070	3 320
Opakovaný príspevok náhradnému rodičovi		1 430*	4 230**
Osobitný opakovaný príspevok náhradnému rodičovi starajúcemu sa o dieťa s ťažkým zdravotným postihnutím		—	1 740

Vysvetlivky:

*na každé dieťa zverené do starostlivosti náhradného rodiča

** bez ohľadu na počet detí, ktoré sú zverené do starostlivosti náhradného rodiča, sa vypláti v jednej sume. Ak má náhradný rodič zverených troch a viac súrodencov + 3000 Sk mesačne

209. Detský domov je zariadenie sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately na vykonávanie troch druhov súdnych rozhodnutí:

- rozhodnutie súdu o nariadení ústavnej výchovy (ak nie je dieťa možné zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti a ak iné výchovné opatrenia nevedli k náprave),
- rozhodnutie súdu o nariadení predbežného opatrenia (dočasné opatrenie súdu, pokiaľ súd nerozhodne vo veci samej),
- rozhodnutie súdu o uložení výchovného opatrenia (ochranné opatrenie súdu v prípadoch, ak opatrenie miernejšieho charakteru nevedlo k náprave nepriaznivej situácie dieťaťa; výchovné opatrenie je obmedzené maximálnou dobou 6 mesiacov; po uplynutí stanovenej lehoty súd zhodnotí efektívnosť a podľa výsledku zhodnotenia môže rozhodnúť o uložení iného výchovného opatrenia).

210. Detský domov nahrádza prirodzené rodinné prostredie dieťaťa s dôrazom na dočasnú umiestnenie dieťaťa v zariadení. Zákon č. 305/2005 Z. z. ukladá zriaďovateľom detských domovov vytvoriť v zariadeniach do 31. decembra 2006 také podmienky, aby bolo každé dieťa do jedného roku veku po diagnostike zaradené výlučne do profesionálnej rodiny. Do 31. decembra 2008 je potrebné v detských domovoch vytvoriť také podmienky, aby bolo do profesionálnej rodiny zaradené každé dieťa do troch rokov (výnimku tvoria deti, ktorých zdravotný stav toto vylučuje). Dočasné umiestnenie detí v detských domovoch umožní docieľiť systematické prehodnocovanie výkonu rozhodnutí a prehodnocovanie opatrení na sanáciu rodinného prostredia dieťaťa vrátane finančných opatrení (napr. príspevok rodičom na dopravu za dieťaťom do detského domova, príspevok na stravu vyplácaný počas pobytu dieťaťa doma, počas víkendov, prázdnin a pod.).

211. V detskom domove sa vykonáva ústavná starostlivosť v profesionálnej rodine alebo v samostatných diagnostických skupinách, v samostatných skupinách alebo špecializovaných samostatných skupinách pre určený počet detí so samostatným stravovaním, hospodárením a vyčleneným rozpočtom. V profesionálnej rodine zabezpečujú starostlivosť o deti manželia, ktorí sú zamestnanci detského domova, alebo fyzická osoba, ktorá je zamestnancom detského domova. V profesionálnej rodine je maximálny počet detí šesť, ak sú profesionálni rodičia manželia. Ak je profesionálny rodič len jeden, maximálny počet detí sú tri deti. V samostatnej diagnostickej skupine poskytujú starostlivosť najviac ôsmim deťom minimálne štyria vychovávatelia a odborní zamestnanci (diagnostika) a ďalší zamestnanec (napr. pomocný vychovávateľ). V samostatnej skupine a špecializovanej samostatnej skupine desiatim deťom starostlivosť zabezpečujú dvaja až štyria vychovávatelia a ďalší zamestnanec. Ak ide o deti do troch rokov, starostlivosť zabezpečujú maximálne šiestim deťom najmenej štyria vychovávatelia alebo zdravotné sestry a ďalší zamestnanec. (Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 27, 28)

212. V detskom domove sa vypracúva individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa. Jeho súčasťou je najmä plán výchovnej práce s dieťaťom, plán sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou. Vypracováva sa v spolupráci s obcou a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo v spolupráci s akreditovaným subjektom. Individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa sa vyhodnocuje najmenej jedenkrát mesačne. Ak je dieťa ťažko zdravotne postihnuté, súčasťou individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa je aj program rehabilitačnej činnosti vykonávanej s cieľom aktivizovať vnútorné schopnosti dieťaťa na prekonanie osobnostných a sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Detský domov utvára podmienky na stretávanie dieťaťa s jeho rodičmi.

213. Starostlivosť v detskom domove skončí dosiahnutím plnoletosti alebo predĺžením ústavnej starostlivosti do 19 rokov veku. Mladý dospelý však môže požiadať detský domov o poskytovanie starostlivosti až do jeho osamostatnenia sa, najdlhšie do 25 rokov veku. Osamostatnenie je podľa zákona zabezpečenie si bývania a schopnosť samostatne sa živiť. Po odchode dieťaťa alebo mladého dospelého z detského domova, detský domov najmenej dva roky udržiava kontakt s dieťaťom a jeho rodinou alebo s mladým dospelým. Mladému dospelému poskytuje potrebnú pomoc pri osamostatňovaní. Mladému dospelému so zdravotným postihnutím, ktorý sa nemôže osamostatniť vzhľadom na svoj zdravotný stav, detský domov v spolupráci s obcou, vyšším územným celkom a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo akreditovaným subjektom, zabezpečí prijatie do zariadenia chráneného bývania alebo iného zariadenia, ktoré poskytuje služby

zodpovedajúce jeho potrebám. (štatistické údaje o detských domovoch sú uvedené v prílohe správy).

H. Adopcia do zahraničia

214. Slovenská republika ratifikovala medzinárodný Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach (ozn. MZV SR č. 380/2001 Z. z.). Tento dohovor nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. októbra 2001.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 29, 30)

215. Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže ktoré plní úlohu ústredného orgánu Slovenskej republiky pri vykonávaní Dohovoru o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach. Je jedným zo subjektov, ktoré plnia zákonom stanovené úlohy v celom procese medzištátneho osvojenia. Slovenská republika plní obidve funkcie, a to :

- štátu pôvodu – zahraničný žiadateľ si môže osvojiť dieťa s obvyklým pobytom na území SR,
- prijímajúceho štátu – slovenský žiadateľ si môže osvojiť dieťa s obvyklým pobytom v zahraničí.

Vychádzajúc z praktických skúseností centra, Slovenská republika v súčasnosti plní funkciu prevažne štátu pôvodu.

216. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele zakotvuje napĺňanie princípu subsidiarity, ktorý uvádza Dohovor o právach dieťaťa v článku 21 a Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach v článku 4. Uvedený zákon ustanovuje určeným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny a akreditovaným subjektom lehotu 6 mesiacov na to, aby sa usilovali o nájdenie vhodnej náhradnej rodiny pre dieťa. Musí ísť pritom o dieťa, ktoré bolo vyhlásené príslušným slovenským súdom za osvojiteľné a bolo zapísané do prehľadu detí, ktorým treba sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, a to najskôr na území kraja (kde sa nachádza dieťa) a potom na celom území Slovenskej republiky. V prípade, ak nemožno dieťaťu sprostredkovať nadviazanie osobného vzťahu medzi ním a žiadateľom na území Slovenskej republiky, vyhotoví sa spisová dokumentácia dieťaťa na účely sprostredkovania medzištátneho osvojenia a postupuje sa centru. Prostredníctvom centra boli v zahraničí nájdené náhradné rodiny pre 148 slovenských detí (rok 2003 – 47 detí, rok 2004 – 79 detí, rok 2005 – 167 detí). Išlo o rodiny z nasledujúcich krajín: Francúzsko, Taliansko, Rakúsko, Švédsko, Holandsko, Nemecko, Česká republika, Kanada, Monako.

I. Pravidelné hodnotenie umiestenia dieťaťa

217. Na účel zabezpečenia ochrany adoptovaným deťom do/zo zahraničia pred únosmi, predajom a obchodovaním zaviedli zmluvné štáty Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach systém postadopčných správ. V závislosti od dohody s jednotlivými spolupracujúcimi krajinami sú do Centra doručované správy o začleňovaní adoptovaných detí do náhradných rodín v zahraničí nasledovne :

- prvá správa – jeden mesiac po príchode dieťaťa do prijímajúcej krajiny
- druhá, tretia, štvrtá,... – každý tretí mesiac až do právoplatnosti rozsudku o nezrušiteľnom osvojení dieťaťa adoptívnou rodinou

- raz ročne (v priebehu troch až šiestich rokov; závisí od dohody medzi ústrednými orgánmi) od právoplatnosti rozhodnutia o nezrušiteľnom osvojení.

J. Zneužívanie a zanedbávanie vrátane fyzického a psychického zotavenia a sociálnej reintegrácie

218. Dôsledná ochrana práv a právom chránených záujmov ako aj ochrana dieťaťa pred všetkými formami zneužívania, zanedbávania, vykorisťovania a násilia je jednou z priorit vlády SR. Z tohto dôvodu vo všetkých koncepčných materiáloch ako aj v návrhoch zákonov sa dôsledne sleduje ochrana práv detí, predovšetkým ochrana detí pred násilím, zneužívaním, zanedbávaním ako aj urážlivým či nedôstojným zaobchádzaním (napr. Národný akčný plán pre deti, Akčný plán pre ohrozené deti, Koncepcia štátnej rodinnej politiky, Koncepcia vo vzťahu k deťom a mládeži do roku 2007, Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách, Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005 – 2008).

219. Trestnoprávnu ochranu detí a mládeže pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním vrátane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa, zabezpečuje Slovenská republika ustanoveniami trestného zákona (nadobudol účinnosť 1. 1. 2006). Trestným činom je podľa trestného zákona znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie, odloženie dieťaťa, opustenie dieťaťa, zanedbanie povinnej výživy, týranie blízkej osoby a zverenej osoby, ohrozovanie mravnej výchovy mládeže, výroba, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie, ohrozovanie mravnosti a podobne. Každé z ustanovení trestného zákona prísnejšie postihuje spáchanie činu na chránenej osobe (pozri bod 362), ktorým je aj dieťa (podrobnejšie o uvedených trestných činoch v kapitole VIII). (Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 31, 32)

220. V súvislosti s domácim násilím sa v prospech obeť urobili legislatívne úpravy aj v Občianskom zákonníku upravujúcom majetkové a iné vzťahy medzi manželmi (podrobnejšie v bodoch 175 - 176).

221. Pomoc deťom v naliehavých prípadoch, najmä ak je ohrozený ich život, zdravie alebo priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývin, alebo ak je dieťa ohrozené správaním člena rodiny, členov rodiny alebo iných fyzických osôb, poskytuje predovšetkým orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Táto inštitúcia vykonáva potrebné správne, sociálne a výchovné opatrenia na ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním vrátane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, v obvode ktorého sa dieťa nachádza, je povinný bezodkladne podať súdu návrh na vydanie predbežného opatrenia podľa osobitného predpisu a zabezpečiť uspokojenie základných životných potrieb dieťaťa a jeho prijatie do detského domova (pozri body 209-213) alebo krízového strediska.

222. Krízové stredisko je zariadenie, ktoré vykonáva opatrenia v prospech dieťaťa, rodiny alebo plnoletej fyzickej osoby nachádzajúcej sa v krízovej životnej situácii. Krízové stredisko zabezpečuje aj výkon rozhodnutia súdu o výchovnom opatrení, výkon rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení alebo výkon výchovného opatrenia s cieľom opätovného začlenenia dieťaťa do spoločnosti, ak sa stalo obeťou týrania, pohlavného zneužívania alebo ak bol na ňom spáchaný trestný čin ohrozujúci jeho priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývin.

223. V systéme poskytovania krízovej intervencie, pomoci obetiam týrania, zanedbávania či sexuálneho zneužívania má osobitné postavenie sociálny pracovník. V záujme opätovného začleňovania zneužívaných detí a ich rehabilitácie vypracuje sociálny pracovník pre každé dieťa plán sociálnej práce alebo plán výkonu výchovného opatrenia, ktorý je súčasťou plánu sociálnej práce s dieťaťom. Pri zabezpečovaní účelu výchovného opatrenia sociálny pracovník spolupracuje s orgánmi štátnej správy, obcou, školou, zdravotníckymi zariadeniami a subjektmi, ktoré spolupôsobia pri vykonávaní výchovného opatrenia alebo zabezpečujú pomoc alebo program na pomoc ohrozeným deťom.

224. K ochrane práv detí prispieva aj Linka detskej istoty, ktorá vznikla v januári 1996 ako národný projekt Slovenského výboru pre UNICEF. Deti aj dospelí môžu žiadať o pomoc prostredníctvom bezplatného telefónneho čísla alebo prostredníctvom internetu z každého miesta v Slovenskej republike. Jej hlavným cieľom je zabezpečenie prvého kontaktu a poskytovanie odbornej pomoci a starostlivosti maloletým deťom a dospelým prostredníctvom telefonickej komunikačno-poradenskej služby v prospech zlepšenia kvality života dieťaťa. V priebehu desaťročia sa postupne rozšírili služby linky a popri telefonickej linke sa poskytuje intervencia aj prostredníctvom sociálno-právnej poradne, krízového strediska, komunikácie a poradenstva cez internet. Od roku 2005 sa činnosť obohatila o edičnú činnosť a rodičovskú linku. Telefonickú linku v rokoch 2001 – 2005 využilo 572 440 volajúcich, z ktorých sa intervencia poskytla 71 834 volajúcim. Z uvedeného počtu bolo 65 % dievčat a 35 % chlapcov. Linku využívali najčastejšie deti vo veku 11 – 14 rokov, pričom ich problémy sa najviac týkali partnerských vzťahov, vzťahov v rodine a potreby komunikácie.

225. Prijímanie sťažností o porušovaní práv dieťaťa je jednou z činností Slovenského národného strediska pre ľudské práva (podrobnejšie o aktivitách Slovenského národného strediska pre ľudské práva v bodoch 6, 7, 25).

VI. Základná zdravotná starostlivosť a sociálne zabezpečenie

A. Zdravie a zdravotná starostlivosť

226. Starostlivosť o deti a mladú generáciu patrí medzi základné úlohy vlády Slovenskej republiky. Zdravotnú starostlivosť v kontexte ochrany zdravia v súlade s definíciou WHO usmerňuje a riadi Ministerstvo zdravotníctva SR. Je garantom rozsiahlych preventívnych programov a Národného programu podpory zdravia smerujúceho k udržiavaniu a upevňovaniu zdravia detí (povinné očkovanie, skriningové programy, fluorizácia a pod.). V koordinácii s ostatnými rezortmi vytvára optimálne podmienky v oblasti ekológie, stravovania, športu, výchovy i sociálnej starostlivosti.

227. Starostlivosť o dieťa do 18 roku veku podrobne rozpracováva „Konceptia odboru pediatrie“ vydaná Ministerstvom zdravotníctva SR. V pediatrii sa hlavný dôraz kladie na preventívnu starostlivosť o deti v súlade s európskymi pravidlami. Ide najmä o prevenciu vedúcu k aktívnemu ovplyvňovaniu kvality života. Pozornosť sa venuje aj starostlivosti o správnu výživu, podporu obranyschopnosti organizmu, včasnej detekcii a nápravy odchýliek od fyziologického stavu, prevencii škodlivých návykov a pod.

228. Znižovanie novorodeneckej a dojčenskej úmrtnosti patrí medzi základné úlohy pediatrie. Skvalitnenie starostlivosti o novorodencov je základnou podmienkou poklesu novorodeneckej a dojčenskej úmrtnosti a tiež znížením morbidít detskej populácie. Základným predpokladom pre splnenie tejto úlohy je komplexná starostlivosť o ženu, plod a novorodenca. Z uvedených požiadaviek vychádza aj štruktúra starostlivosti o novorodenca. Opiera sa o nasledovné princípy:

- perinatálna starostlivosť je prioritnou úlohou odborov gynekológie a pôrodnictva, genetiky a pediatrie a je zabezpečená úzkou koordináciou ich činností,
- základnou zásadou je zachovanie jednoty zväzku matka - dieťa pri uplatňovaní nových ošetrovateľských postupov (napr. vedenie pôrodu),
- uplatňovanie diferencovaného prístupu v ošetrovatelstve podľa zisteného stupňa ohrozenia gravidity či dieťaťa,
- komplexné budovanie jednotlivých etáp starostlivosti, ich technické a personálne zabezpečenie, úsekom fyziologických novorodencov počnúc, perinatologickým centrom končiac, so vzájomnou úzkou prepojenosťou.

229. V záujme poskytnutia prirodzenej výživy všetkým novorodencom a aj dojčatám hospitalizovaným na detských oddeleniach je vytvorená Banka ženského materského mlieka. Jej úlohou je získať, spracovať a skladovať ženské mlieko od matiek hospitalizovaných na úseku šestonedelia, prípadne matiek dárkyň z domáceho prostredia.

230. Medzi prioritné úlohy pediatrie patrí aj komplexná starostlivosť o dospievajúcu mládež od 14 do 18 rokov veku a skvalitňovanie starostlivosti o chronicky choré deti, zdravotne a sociálne postihnuté deti a defektné deti. Uvedené úlohy pediatrie sa týkajú aj úseku dispenzárnej starostlivosti. Znamená to zjednotiť kritériá postihnutia zdravia, rozšíriť a skvalitniť sieť špecializovaných detských ambulancií. Je taktiež potrebné rozšíriť a skvalitniť spoluprácu so špecialistami z iných odborov, budovať rehabilitačnú starostlivosť aj na úrovni nemocníc, rehabilitačných ústavov a stacionárov.

231. V spolupráci s orgánmi miestnej štátnej správy a samosprávy sa využívajú uvoľnené kapacity detských predškolských zariadení na sieť detských ozdravovní pre postihnuté deti s vybranými skupinami ochorení (napr. obezita, diabetes, epilepsia, chronické respiračné ochorenia a podobne) s programom zabezpečujúcim komplexnú zdravotnú starostlivosť s úzkou spoluúčasťou rodičov.

232. Na zabezpečenie zachytávania závažných ochorení detí sa postupne dobudovávajú vysoko špecializované centrá s celoštátnou, resp. regionálnou pôsobnosťou. Kumulácia odborných síl a prostriedkov zabezpečí efektívne riešenie najzložitejších prípadov na súčasnej úrovni medicínskych poznatkov. Medzi takéto zariadenia patria skríningové a genetické centrá, detské kardiochirurgické centrá, regionálne detské perinatologické a onkologické centrá a centrá pre liečbu reumatických chorôb.

233. Reformné zdravotnícke zákony pojmovo nerozlišujú medzi zdravotnou starostlivosťou pre deti a zdravotnou starostlivosťou pre dospelých. V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania má každý právo na poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Uvedené, legislatívne zakotvené právo zakazuje diskrimináciu z dôvodov pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, zdravotného postihnutia, veku, majetku, rodu alebo iného postavenia. Zároveň je poskytovateľ povinný poskytovať zdravotnú starostlivosť správne. Zdravotná starostlivosť je poskytnutá správne, ak sa vykonajú všetky zdravotné výkony na správne určenie choroby so zabezpečením včasnej a účinnej liečby s cieľom uzdravenia osoby alebo zlepšenia stavu osoby pri zohľadnení súčasných poznatkov lekárskej vedy.

234. Za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti sú legislatívne upravené úhrady za takéto služby. Od povinnosti úhrady sú oslobodení napríklad poistenci do dovŕšenia troch rokov veku, poistenci s duševnou poruchou, ktorej povaha predstavuje riziko ohrozenia života a zdravia tohto poistenca alebo jeho okolia, poistenci v prípade zdravotného stavu, pri ktorom možno uložiť povinné liečenie a napríklad aj dojčiaca matka, ak je prijatá do ústavnej starostlivosti s dojčaťom. Občanom, ktorí sa ocitli v hmotnej núdzi a ktorým sa poskytuje pomoc formou dávky v hmotnej núdzi, štát mesačne prispieva na úhradu služieb zdravotnej starostlivosti.

Podpora a ochrana zdravia detí a mládeže

235. Podpora a ochrana zdravia detí a mládeže je realizovaná úradmi verejného zdravotníctva v Slovenskej republike v súlade so zákonom NR SR č. 126/2006 o verejnom zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V konečnom dôsledku je zameraná na vytváranie podmienok pre zdravý a plnohodnotný život detí a mládeže.

236. Jedným zo spôsobov podpory a ochrany zdravia je výkon štátneho zdravotného dozoru. Získané výstupy slúžia ako podklad pre rozhodnutia orgánov na ochranu zdravia a zároveň vytvárajú predpoklady na kvalitnejšie a efektívnejšie usmerňovanie podpory a ochrany zdravia mladej generácie, na prípravu nových právnych noriem, na stanovenie limitov negatívnych faktorov životného a pracovného prostredia a požiadaviek na konkrétnu činnosť detí a mládeže z hľadiska ochrany zdravia.

237. Štátny zdravotný dozor je zameraný na prioritné oblasti životného prostredia, ktorými sú najmä stav voľného ovzdušia, zabezpečenie obyvateľstva pitnou vodou a zdravotná neškodnosť potravín. V súvislosti s požiadavkami na jednotlivé činnosti detí a mládeže sa sleduje napríklad úroveň spoločného stravovania, výchovno-vzdelávacieho procesu a ďalších činností. Výkon štátneho zdravotného dozoru poskytuje tiež poznatky o stave prostredia a správania sa detí a mládeže. Tieto sú predpokladom na realizáciu cielených intervenčných opatrení zameraných na zlepšenie zdravia a stavu životných, a do určitej miery aj pracovných podmienok detí a mládeže.

238. S cieľom minimalizovať riziká vyplývajúce zo životného prostredia a udržať prostredie v takom stave, aby neohrozovalo a nepoškodzovalo zdravie ľudí, ale umožnilo jeho pozitívny vývoj, vypracoval rezort zdravotníctva na obdobie rokov 2000 - 2004 Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov Slovenskej republiky II (ďalej aj ako „akčný plán“). V roku 2005 bol akčný plán vyhodnotený a aktualizovaný v

zmysle záverov 4. ministerskej konferencie o životnom prostredí a zdraví, ktorá sa konala v Budapešti v roku 2004. Do aktualizovaného akčného plánu boli implementované štyri regionálne prioritné ciele Európskeho akčného plánu pre životné prostredie a zdravie detí (CEHAPE), prijatého na uvedenej konferencii. Prioritné ciele Akčného plánu sú zamerané na

- prevenciu a zníženie chorobnosti a úmrtnosti v dôsledku porúch tráviaceho ústrojenstva,
- zníženie a prevenciu zdravotných dôsledkov z dôvodu nehôd a úrazov, účinkom nebezpečných chemických látok, fyzikálnych javov a biologických látok,
- zníženie a prevenciu respiračných ochorení spôsobených znečisteným vzduchom,
- návrhy konkrétnych aktivít.

Aktualizovaný Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov Slovenskej republiky na roky 2006 -2010 bol prijatý uznesením vlády č. 10 z 11. januára 2006.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 39, 40)

239. Na základe výsledkov získaných v rámci štátneho zdravotného dozoru sa realizuje zdravotnovýchovná činnosť zameraná na čo najširší okruh mladej generácie. Jej cieľom je zlepšenie spôsobu života, životných podmienok a zdravia mládeže. Jednou z oblastí zdravotnovýchovnej činnosti je ochrana detí a uskutočňovanie opatrení na ich ochranu pred negatívnymi javmi. Táto činnosť vedie k znižovaniu počtu mladých ľudí praktizujúcich škodlivé formy správania. V tejto súvislosti možno uviesť opakovaný monitoring aktuálnej situácie v epidemiológii používania alkoholu, tabaku a ostatných drog na Slovensku. Získané výsledky sa využívajú pri spracovávaní opatrení a programov ochrany zdravia a zdravého spôsobu života, pri usmerňovaní formovania vlastného postoja a vzťahu detí a mládeže k drogám a iným závislostiam a v neposlednom rade tiež pri spolupráci s masovokomunikačnými prostriedkami v oblasti poskytovania informácií, týkajúcich sa problematiky drogových závislostí.

240. Úrady verejného zdravotníctva usmerňujú realizáciu projektu Svetovej zdravotníckej organizácie „Školy podporujúce zdravie“ a spolupracujú na projekte „Zdravé deti v zdravých rodinách“, resp. „Zdravé materské školy“. Riešia tiež rôzne úlohy zamerané napr. na sledovanie telesného rastu a vývinu detí a mládeže a na prevenciu chybného držania tela školských detí. Získané údaje umožňujú monitorovať rast a vývinové trendy mladej generácie a sú podkladom pre individuálnu rastovú diagnostiku v pediatrickej praxi pri posudzovaní zdravotného stavu dieťaťa. Výsledky súvisiace s chybným držaním tela školských detí slúžia na ochranu posturálneho zdravia žiakov, na realizovanie cielených kontrol, na sledovanie efektivity uplatňovaných preventívnych a na vykonávanie poradenstva v poradenských centrách ochrany a podpory zdravia pre rodiny s deťmi s chybným držaním tela.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 37, 38)

241. Úrady verejného zdravotníctva zohrávajú dôležitú úlohu pri aktívnom plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu podpory zdravia v oblasti všeobecného poradenstva, predovšetkým pri zriaďovaní a činnosti poradenských centier ochrany a podpory zdravia. Výchova detí a mládeže k zdraviu je v tejto súvislosti zameraná na prevenciu kardiovaskulárnych ochorení (vykonávanie vyšetrení krvného tlaku, biochemických parametrov a zabezpečovanie konzultácií pre klientov v oblasti životného štýlu), na vykonávanie rôznych pohybových aktivít a na zdravotno-výchovné aktivity zamerané na ozdravenie životného štýlu vrátane usmerňovania výživy.

242. Úrady verejného zdravotníctva spolupracujú na metodickom a organizačnom zabezpečovaní zdravotno-výchovných podujatí usporadúvaných pri rôznych príležitostiach (Svetový deň zdravia, Dni športu, Svetový deň životného prostredia, Medzinárodný deň proti drogovej závislosti, Svetový deň výživy, Medzinárodný deň bez fajčenia, Svetový deň AIDS a pod.) ako aj na aktivitách zameraných na objasňovanie správneho spôsobu života, zásad racionálneho stravovania, prevenciu HIV/AIDS, predchádzanie vzniku drogových závislostí u detí a mládeže.

HIV a AIDS

243. Prevencia ochorenia HIV/AIDS sa v Slovenskej republike vykonáva v súlade s plnením Národného programu prevencie nákazy HIV/AIDS na roky 2004 - 2007, ktorého koordinátorom je hlavný hygienik Slovenskej republiky. Základným cieľom uvedeného programu je obmedziť šírenie nákazy HIV/AIDS v Slovenskej republike, hlavne prevenciou sexuálneho prenosu HIV, prevenciou prenosu HIV krvou a prevenciou prenosu HIV z matky na dieťa. Ďalším z cieľov je zmierniť dosahy nákazy v najrizikovejšej časti spoločnosti, zabezpečiť adekvátnu zdravotnícku a sociálnu starostlivosť, podporovať akcie a aktivity smerujúce k zníženiu sociálnych a ekonomických dosahov infekcie na spoločnosť a spolupracovať v rámci prevencie HIV/AIDS s mimovládnyimi a inými organizáciami.

244. Surveillance nákazy HIV/AIDS sa v Slovenskej republike zaviedla už v roku 1985. K 31. decembru 2005 bola infekcia HIV diagnostikovaná u 158 občanov Slovenskej republiky. Z tohto počtu bolo 128 mužov a 30 žien. Počas celého sledovaného obdobia sa klinické príznaky ochorenia AIDS vyvinuli u 40 infikovaných osôb vírusom HIV (u 33 mužov a 7 žien). V Slovenskej republike zomrelo 25 občanov SR s AIDS, pričom najčastejšou príčinou úmrtia boli oportúnne infekcie.

245. Vo vekovej skupine 0 - 14 rokov nebol zistený ani jeden prípad HIV pozitivity a doposiaľ nebol potvrdený prípad prenosu HIV infekcie z matky na dieťa. U mužov prevládal prenos sexuálnou cestou pri homosexuálnom styku, u žien prevláda spôsob akvizície infekcie pri heterosexuálnom styku. Uskutočňuje sa analýza výsledkov skriningových vyšetrení gravidných žien, darcov krvi, tkanív a orgánov. Vyšetrovanie anti - HIV protilátok je v Slovenskej republike prístupné každému. Ak vyšetrovaná osoba žiada anonymné vyšetrenie, lekár jej prideli kódové označenie. Výsledky testov oznamuje lekár vyšetrovanému osobne a každá návšteva u lekára je spojená s poradenským rozhovorom. Slovenská republika patrí medzi krajiny s nízkym počtom ľudí s ochorením HIV/AIDS. Hoci počet novodiagnostikovaných prípadov HIV dramaticky nenarastá, je nevyhnutné pokračovať v účinnej prevencii tohto ochorenia.

B. Sociálne zabezpečenie, sociálne služby a zariadenia starostlivosti o deti

Štátne sociálne dávky

246. Súčasťou sociálneho zabezpečenia rodín s nezaopatrenými deťmi je poskytovanie štátnych sociálnych dávok vo forme finančných príspevkov pri vzniku a trvaní životnej udalosti, ktorou je narodenie dieťaťa a zabezpečenie jeho výchovy a výživy. Príspevky sú buď jednorazové, alebo mesačne sa opakujúce. Ich výšku môže každoročne upraviť vláda SR

nariadením. Medzi najrozsiahlejšie štátne sociálne dávky čo do počtu poberateľov patrí prídavok na dieťa, rodičovský príspevok a príspevok pri narodení dieťaťa.

Prídavok na dieťa

247. S účinnosťou od 1. januára 2004 bol prijatý nový zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa, podľa ktorého sa poskytuje prídavok na každé nezaopatrené dieťa v rodine v jednotnej sume, nezávisle od veku nezaopatreného dieťaťa a príjmu rodičov. Výška prídavku na dieťa sa s účinnosťou od 1. septembra 2004 upravila na 540 Sk mesačne. Prídavok na dieťa patrí rodičovi alebo inej osobe, ktorej bolo dieťa zverené do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov na základe právoplatného rozhodnutia príslušného orgánu. O prídavok na dieťa sa môže uchádzať aj plnoleté nezaopatrené dieťa za podmienok uvedených v zákone.

248. Podmienky nároku na prídavok na dieťa :

- nezaopatrené dieťaťa, za ktoré sa považuje každé dieťa do skončenia povinnej školskej dochádzky; za nezaopatrené sa považuje aj dieťa, ktoré sa pripravuje na povolanie dennou formou štúdia na strednej alebo vysokej škole, najviac do 25 rokov veku, ako aj dieťa, ktoré sa pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav nemôže pripravovať na povolanie alebo vykonávať zárobkovú činnosť a to do dosiahnutia plnoletosti;
- starostlivosť oprávnenej osoby o nezaopatrené dieťa;
- trvalý alebo prechodný pobyt oprávnenej osoby a nezaopatreného dieťaťa na území Slovenskej republiky.

Podmienkou vyplácania prídavku na dieťa rodičom je aj plnenie povinnej školskej dochádzky dieťaťa bez neodôvodneného vymeškávania vyučovania, čím sa pôsobí proti záškoláctvu detí.

Náklady na prídavok na dieťa a počet detí, ktorým sa vyplácal prídavok za sledované obdobie sú uvedené v tabuľke.

	Prídavok na dieťa			
	2002	2003	2004	2005
Priemerný mesačný počet detí	1 103 150	1 365 445	1 296 083	1 312 573
Celková vyplatená suma finančných prostriedkov v tis. Sk	9 274 324	8 818 446	8 594 806	8 676 073

249. Nový zákon o prídavku na dieťa spolu s legislatívnymi zmenami v daňovom systéme, v ktorom sa zaviedol inštitút daňového bonusu, zmenil doterajšiu filozofiu podpory rodín s deťmi. Systém sa orientuje na motivovanie rodičov v smere zvýšenia ich osobnej zodpovednosti za ekonomickú situáciu rodiny. Nový zákon o dani z príjmov s účinnosťou od 1. januára 2004 garantuje poskytovanie daňového bonusu rodičovi, ktorý vykonáva zárobkovú činnosť, a to aj v prípade, ak vypočítaná daň z príjmu je nižšia, než je výška daňového bonusu 540 Sk mesačne na každé nezaopatrené dieťa v rodine. Daňový bonus spolu s prídavkom na dieťa predstavuje od 1. januára 2006 sumu 1 080 Sk, ktorú štát poskytuje zárobkovo činným rodičom mesačne na každé nezaopatrené dieťa.

Rodičovský príspevok

250. Rodičovský príspevok, legislatívne upravený zákonom č. 280/2002 Z. z., sa poskytuje rodičovi, ktorý sa riadne stará o dieťa do troch rokov veku alebo o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom do 6 rokov veku. Ako rodič sa posudzuje aj osoba, ktorá prevzala dieťa do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov na základe právoplatného

rozhodnutia súdu. Rodičovský príspevok sa neposkytuje, ak má rodič nárok na dávku nemocenského poistenia - materské. Môže sa však poskytnúť vo výške rozdielu, ak výška materského nedosahuje výšku rodičovského príspevku v sume 4 230 Sk mesačne. Rodičovský príspevok sa s účinnosťou od 1. júla 2005 poskytuje v plnej výške aj v tom prípade, ak rodič, ktorý sa o dieťa stará, vykonáva zárobkovú činnosť a ak počas výkonu zárobkovej činnosti zabezpečí dieťaťu starostlivosť inou fyzickou alebo právnickou osobou. Uvedené opatrenie umožňuje rodičom slobodne sa rozhodnúť o spôsobe zabezpečenia starostlivosti o svoje dieťa a zároveň vytvára priestor pre možnosť optimálnejšieho zosúladenia rodinného a pracovného života. Počet poberateľov rodičovského príspevku je podmienený predovšetkým pôrodnosťou.

	Priemerný mesačný počet poberateľov		
	2003	2004	2005
rodič nevykonáva zárobkovú činnosť	116 649	118 644	122 995
rodič vykonáva zárobkovú činnosť	8 350	7 764	7 739
Druhý rodič - jednorazový príspevok	3 017	2 129	2 190
doplatok k materskému	x	x	1 353

	Suma vyplatených finančných prostriedkov		
	2003	2004	2005
Rodič nevykonáva zárobkovú činnosť	5 454 475 624	5 510 982 087	6 113 345 540
Rodič vykonáva zárobkovú činnosť	138 422 260	117 259 600	231 794 893
druhý rodič - jednorazový príspevok	43493700	33 662 900	23 428 000
doplatok k materskému	x	x	9 793 521

Príspevok pri narodení dieťaťa

251. Jednorazová dávka vo výške 4 460 Sk sa poskytuje rodičom pri narodení dieťaťa ako príspevok štátu na zabezpečenie potrieb novorodenca. Ak sa v rodine narodia súčasne dve a viac detí a aspoň dve z nich sa dožijú 28 dní, príspevok pri narodení sa zvyšuje na každé dieťa ešte o polovicu uvedenej sumy.

	Celkový počet poberateľov			
	2002	2003	2004	2005
Príspevok pri narodení dieťaťa	49 280	50 892	51 973	53 018
Zvýšený príspevok pri narodení	5	13	5	22
Príspevok rodičom, ktorým sa narodili 3 a viac detí alebo opakovane dvojčatá	90	95	99	100

	Suma vyplatených finančných prostriedkov v tis. Sk			
	2002	2003	2004	2005
Príspevok pri narodení dieťaťa	155 151 630	160 092 220	209 760 707	233 383 080
Zvýšený príspevok pri narodení	24 960	60 330	27 360	118 600
Príspevok rodičom, ktorým sa narodili 3 a viac detí alebo opakovane dvojčatá	651 900	708 040	754 300	811 610

Sociálna pomoc

Rodiny ohrozené chudobou

252. Rodinám s deťmi, ktoré si nemôžu zabezpečiť alebo zvýšiť vlastným pričinením prostriedky na uspokojenie svojich základných životných potrieb a nachádzajú sa v stave hmotnej núdze, poskytuje štát alebo obec sociálnu pomoc. Do konca roku 2003 išlo sociálnu pomoc formou dávky sociálnej pomoci a od 1. januára 2004 sa podľa novej právnej úpravy (zákon č. 599/2004 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov) poskytuje pomoc dávkou v hmotnej núdzi a príspevkami k dávke.

253. Počet poberateľov dávky sociálnej pomoci zo skupiny rodín s deťmi vykazoval dlhodobejšie vzostupný trend, ktorý sa prvýkrát prerušil v roku 2002, keď sa zaznamenal ich mierny pokles. Mierny pokles poberateľov dávky sociálnej pomoci vo všetkých sledovaných ukazovateľoch uvedených v tabuľke pokračoval aj v roku 2003 a aj v roku 2004 a 2005, čo bolo vyvolané jednak zmenou legislatívy, no predovšetkým zvýšením zamestnanosti.

Prehľad o poberateľoch dávky sociálnej pomoci a dávky v hmotnej núdzi

	Rok								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004**	2005
Počet poberateľov	157 631	187 185	260 002	313 067	325 195	320 650	278 563	178 621	175 746
z toho počet rodín s deťmi	71 124*	78 612*	90 080*	97 310	102 130	99 707	86 698	66 269	64 313
Podiel neúplných rodín z celkového počtu rodín s deťmi	—	—	—	28,10%	29,80%	32,10%	31,60%	34,90%	35,30%

Zdroj: MPSVR SR

*údaje sú kvalifikovaným odhadom

** s účinnosťou od 1. januára 2004 podľa novej právnej úpravy ide o poberateľoch dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke

Výdavky na dávku sociálnej pomoci, resp. dávku v hmotnej núdzi a príspevky k dávke v mil. Sk

	Rok								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004**	2005
Celkom	4 635	6 397	9 543	10 336	11 386	11 429	9 028	6 302	7 058
z toho na rodiny s deťmi	2 597*	3 372*	4 242*	4 147	4 819	4 857	4 393	3 145	3 419

Zdroj: MPSVR SR

* údaje sú kvalifikovaným odhadom

** s účinnosťou od 1. januára 2004 podľa novej právnej úpravy ide o výdavky na dávku v hmotnej núdzi a príspevky k dávke

254. Ako vyplýva z údajov, dynamický vývoj výdavkov na poskytovanie dávky sociálnej pomoci najmä do roku 2001 bol ovplyvnený jednak rastom počtu poberateľov dávky sociálnej pomoci a jednak pravidelnou úpravou výšky súm životného minima, rozhodujúcich na posudzovanie hmotnej núdze. Uvedené sumy sa od roku 1998 v súlade so zákonom upraveným valorizačným mechanizmom ročne zvyšovali vždy k 1. júlu príslušného kalendárneho roka. V roku 2002 sa rast nákladov vplyvom poklesu osôb, ktorým bola poskytovaná dávka sociálnej pomoci v dôsledku hmotnej núdze mierne spomalil a v roku 2003 náklady na výplatu tejto dávky predstavovali 9 028 mil. Sk. Od 1. januára 2004 nastali zmeny v systéme pomoci v hmotnej núdzi, čo sa prejavilo predovšetkým v počte poberateľov

dávky a príspevkov, v zmene štruktúry poberateľov a v zastúpení a následne aj v čerpaní finančných prostriedkov na pomoc v hmotnej núdzi.

255. Prebiehajúci transformačný proces spoločensko-ekonomických podmienok krajiny sprevádzaný zvýšenou nezamestnanosťou a rastúcimi životnými nákladmi najviac ohrozuje viacdenné a neúplné rodiny. Z tohto dôvodu najčastejšími dôvodmi poskytnutia sociálnej pomoci rodinám s nezaopatrenými deťmi z verejných prostriedkov sú nezamestnanosť jedného alebo oboch rodičov. Rok 2002 možno označiť za prelomový z hľadiska dlhodobého vzostupného trendu priemernej evidovanej nezamestnanosti (17,82%), ktorá v porovnaní s rokom 2001 poklesla o 0,4 percentuálneho bodu a v roku 2003 poklesla o 2,6 percentuálneho bodu. Nezamestnanosťou však bola naďalej najviac postihnutá skupina ženatých a vydatých osôb, do ktorej sa radia aj nezamestnaní rodičia s nezaopatrenými deťmi.

256. V záujme zlepšenia prístupu ku vzdelaniu deťom žijúcim v rodinách, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, boli prijaté opatrenia zamerané na podporu plnenia povinnej školskej dochádzky a dosiahnutie stredoškolského vzdelania. Dňa 15. septembra 2004 nadobudol účinnosť výnos MPSVR SR č. 37/2004-II/1, na ktorého základe je možné poskytnúť deťom, ktoré plnia povinnú školskú dochádzku a žijú v rodinách, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, dotáciu na stravu, na školské potreby a na štipendium. Dotácie poskytuje úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého územnom obvode sa príslušné základné školy nachádzajú, a to na základe písomnej žiadosti zriaďovateľa základnej školy. Zriaďovateľom základnej školy môže byť okrem obce aj iná právnická osoba, napr. cirkev.

257. Dotáciu na stravu možno poskytnúť najviac vo výške 25 Sk na dieťa za každý stravovací deň, ak rodič prispeje na stravu dieťaťa najmenej 1 Sk a najviac 5 Sk za každé odobraté jedlo. Výšku príspevku rodiča určuje zriaďovateľ školy, ktorý zároveň stanovuje aj výšku stravnej jednotky. Dotácia sa poskytuje predovšetkým na zabezpečenie obeda pre deti.

258. Dotáciu na školské potreby je možné poskytnúť najviac vo výške 1000 Sk za kalendárny rok na každé dieťa, čo predstavuje 500 Sk na jeden školský polrok. Za poskytnutú dotáciu zriaďovateľ zakúpi pre deti v prvom rade zošity, písacie potreby, učebnice a nevyhnutné pomôcky potrebné pre vyučovací proces.

259. Dotácia na štipendium je odstupňovaná podľa prospechu, ktorý dieťa v škole dosahuje a jej výška môže byť

- 500 Sk pre dieťa, ktoré v poslednom školskom polroku malo priemerný prospech najviac 1, 5,
- 300 Sk pre dieťa, ktoré v poslednom školskom polroku malo priemerný prospech najviac 2, 5 alebo
- 200 Sk pre dieťa, ktoré si v poslednom školskom polroku zlepšilo priemerný prospech najmenej o 0, 5 oproti predchádzajúcemu školskému polroku.

260. Finančné prostriedky určené na stravu a školské potreby pre deti v hmotnej núdzi sa vyplácajú na účet zriaďovateľa školy. Dotácia na štipendium sa prostredníctvom zriaďovateľa školy vypláca rodičom. K 31. decembru 2004 boli vyplatené finančné prostriedky na dotácie pre deti v hmotnej núdzi v sume 189,9 mil. Sk. Počet detí, na ktoré boli poskytnuté dotácie podľa ich druhu bol nasledovný:

77 347 detí, na ktoré bola poskytnutá dotácia na stravu,

64 976 detí, na ktoré bola poskytnutá dotácia na školské potreby,

17 075 detí, ktorým bola poskytnutá dotácia na štipendium.

261. V roku 2005 boli vyplatené finančné prostriedky na dotácie pre deti v hmotnej núdzi v sume 427,3 mil. Sk. Priemerný mesačný počet detí, na ktoré boli poskytnuté dotácie (s výnimkou dotácie na školské potreby, ktorá bola poskytnutá jednorazovo), je nasledovný:

80 900 detí, na ktoré bola poskytnutá dotácia na stravu,

73 207 detí v prvom polroku a 64 673 detí v druhom polroku, na ktoré bola poskytnutá dotácia na školské potreby,

20 058 detí, ktorým bola poskytnutá dotácia na štipendium.

262. Nezaopatreným deťom navštevujúce stredné školy, ktoré pochádzajú z rodín poberajúcich pomoc v hmotnej núdzi, možno s účinnosťou od 1. júna 2004 poskytnúť štipendium pre žiaka strednej školy. Podmienky nároku na štipendium sú upravené vyhláškou Ministerstva školstva SR č. 311/2004 Z. z. o poskytovaní štipendií žiakom stredných škôl a špeciálnych škôl a jeho výška závisí od prospechu žiaka.

Školský rok	2003/2004	2004/2005	2005/2006*
Priemerný počet poberateľov stredoškolského štipendia	2 631	10 643	11 390
Vyplatené finančné prostriedky v Sk	2 525 000	95 928 000	50 706 800

Zdroj: UIPŠ

*školský rok 2005/2006 je iba za mesiace september 2005 až január 2006

263. Po rozvoze manželstva bývajú maloleté deti zverené prevažne do výchovy matky. K častým dôvodom hmotnej núdze neúplných rodín okrem nezamestnanosti rodiča, patrí neplnenie si vyživovacej povinnosti jedného z rodičov voči nezaopatreným deťom. Údaje uvedené v tabuľke potvrdzujú vyššiu sociálnu zraniteľnosť neúplných rodín s nezaopatrenými deťmi. Ak sa neplnenie výživného stane príčinou hmotnej núdze dieťaťa, poskytuje mu štát opakovanú dávku sociálnej pomoci. Náklady na jej výplatu, najviac do výšky súdom určeného výživného, následne vymáha od osoby povinnej výživou, ktorá jej plnenie zanedbala. Prehľad o poberateľoch dávky sociálnej pomoci v dôsledku neplnenia vyživovacej povinnosti poskytuje nasledovná tabuľka.

Prehľad o poberateľoch dávky sociálnej pomoci nahrádzajúcej výživné

	Rok				
	2000	2001	2002	2003	2004*
Počet neúplných rodín, ktorým bola poskytnutá dávka sociálnej pomoci nahrádzajúca výživné	3 533	3 366	3 101	2 684	2 215

Zdroj: MPSVR SR

* s účinnosťou od 1. januára 2004 podľa novej právnej úpravy ide o poberateľov dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke

264. Od 1. januára 2005 nadobudol účinnosť zákon č. 452/2004 Z.z. o náhradnom výživnom, ktorý upravuje poskytovanie náhradného výživného pre dieťa. Náhradné výživné sa rieši v rámci poskytovania dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke, ale osobitnou dávkou. Prvé údaje zachytávajúce uplatnenie tejto právnej normy sú za mesiac marec 2005. Počas mesiacov marec až december 2005 bol zaznamenaný výrazný rast poberateľov náhradného výživného a detí, na ktoré bolo náhradné výživné priznané. V mesiaci december 2005 bolo náhradné výživné vyplatené na 4 188 detí 2 983 občanom.

Zdravotne postihnuté deti

Sociálne služby a zariadenia starostlivosti o deti

265. Na poskytovanie starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb zriaďujú v súlade so zákonom č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov samosprávne kraje domovy sociálnych služieb pre deti s celoročným a týždenným pobytom. Pre deti, ktorým sa poskytuje starostlivosť denne, je zriaďovateľom domova sociálnych služieb podľa uvedeného zákona obec. V domove sociálnych služieb sa poskytuje nevyhnutná starostlivosť (stravovanie, bývanie, zaopatrenie) ako aj ďalšia starostlivosť (výchova, poradenstvo, pracovná terapia, záujmová, kultúrna, rekreačná a rehabilitačná činnosť). V domove sociálnych služieb pre deti možno poskytovať starostlivosť dieťaťu s telesným postihnutím, so zmyslovým postihnutím, s duševnými poruchami a poruchami správania. Starostlivosť možno poskytovať dieťaťu od narodenia do skončenia povinnej školskej dochádzky, alebo do skončenia vzdelávania za osobitných podmienok a v prípade ďalšej prípravy na povolanie do skončenia tejto prípravy na povolanie, najdlhšie do 25 rokov veku, v odôvodnených prípadoch aj dlhšie. Podrobnejšie štatistické údaje o domovoch sociálnych služieb sú uvedené v prílohe správy.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 33, 34)

266. V súčasnosti po uskutočnenej decentralizácii sociálnych služieb z orgánov štátu na samosprávne orgány do ich samosprávnej pôsobnosti, zariadenia sociálnych služieb pre deti zriaďujú obce a samosprávne kraje. So zriaďovateľskou pôsobnosťou obcí je spojená aj kontrolná pôsobnosť. Poskytovať starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb môžu na základe registrácie aj neverejní poskytovatelia za podmienok ustanovených zákonom o sociálnej pomoci. Príslušný samosprávny kraj, ako registračné miesto, kontroluje úroveň poskytovania sociálnych služieb týmito subjektmi. Štát vykonáva štátny dozor nad poskytovaním sociálnych služieb, najmä nad dodržiavaním základných ľudských práv a slobôd občanov prostredníctvom ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. Výkon štátneho dozoru v zariadeniach sociálnych služieb pre deti sa každoročne vykonáva na základe plánu výkonu štátneho dozoru, na základe podnetov fyzických osôb alebo právnických osôb, ako aj na základe zistenia porušenia všeobecne záväzných právnych predpisov u poskytovateľov sociálnych služieb z vlastného podnetu. O výsledkoch výkonu štátneho dozoru sa vypracováva správa, ktorá obsahuje popis zistených skutočností a porušení všeobecne záväzných právnych predpisov a návrh opatrení.

267. Pri poskytovaní starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb občanom s duševnými poruchami a poruchami správania nie je možné použiť prostriedky telesného a netelesného obmedzenia občana, a to ani v akútnom štádiu prejavov jeho choroby.

Peňažné príspevky na kompenzáciu

268. Cieľom sociálnych služieb a peňažných príspevkov na kompenzáciu je pomoc osobám, a teda i deťom s ťažkým zdravotným postihnutím zmiernovať sociálne dôsledky, ktoré vznikajú v každodennom živote z dôvodu ich zdravotného postihnutia. Ide o kompenzáciu znevýhodnení v oblasti mobility, komunikácie, nevyhnutných životných úkonov a prác v domácnosti a zvýšených výdavkov. Formami kompenzácie sú popri sociálnych službách

aj peňažné príspevky, ktoré sa poskytujú jednotlivo alebo v rozličných vzájomných kombináciách, vždy však v závislosti od jednotlivých potrieb (údaje sú uvedené v prílohe správy).

269. Typy peňažných príspevkov na kompenzáciu pre občanov (deti) s ťažkým zdravotným postihnutím sú :

- peňažný príspevok na osobnú asistenciu,
- peňažný príspevok na zaobstaranie pomôcky,
- peňažný príspevok na opravu pomôcky,
- peňažný príspevok na kúpu osobného motorového vozidla,
- peňažný príspevok na prepravu,
- peňažný príspevok na úpravu bytu, rodinného domu alebo garáže,
- peňažný príspevok na zvýšené výdavky,
- peňažný príspevok za opatrovanie.

270. V roku 2005 boli vyčerpané finančné prostriedky na peňažné príspevky na kompenzáciu a peňažný príspevok za opatrovanie v celkovej sume 5 054 132 tis. Sk. Pri priemernom mesačnom počte všetkých poberateľov (t. j. dospelí aj deti) 173 853 osôb za uvedený kalendárny rok, predstavuje priemerná ročná výška poskytnutých kompenzácií na jedného poberateľa sumu 29 071 Sk. V roku 2005 boli poskytnuté peňažné príspevky na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia detí priemerne mesačne 11 949 poberateľom, čo predstavuje 6,87 % z celkového priemerného mesačného počtu všetkých poberateľov. **Podrobnejšie informácie o j podmienkach nároku a výške jednotlivých príspevkov na kompenzáciu sú uvedené v prílohe správy.**

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 33, 34)

C. Životná úroveň

271. V roku 2003 Slovenská republika spolu s Európskou komisiou vypracovala dokument Spoločné memorandum o inklúzii (ďalej ako „JIM“), ktorého podpísaním sa Slovenská republika prihlásila k účasti na spoločnom koordinovanom boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu v členských štátoch EÚ. Zníženie rizika chudoby rodín s nezaopatrenými deťmi bolo v JIM identifikované ako jedna z naliehavých výziev súvisiacich s riešením chudoby a sociálneho vylúčenia, pred ktorými Slovenská republika stojí. Na JIM nadviazala príprava Národného akčného plánu sociálnej inklúzie 2004–2006 (ďalej ako „NAP/inklúzie“), ktorý vláda SR prijala v júli 2004. V NAP/inklúzie bolo stanovených niekoľko cieľov a opatrení, ktorých cieľovou skupinou sa stali rodiny s deťmi. Ide najmä o uľahčenie zosúladenia rodinného a pracovného života, program dotácií na stravu, školské potreby a štipendium pre deti v rámci prehlbenia pozitívnych účinkov zmeny systému dávok v hmotnej núdzi, udržanie reálnej hodnoty štátnych dávok a vytvorenie podmienok pre podporu rodinnej solidarity a prevenciu sociálneho vylúčenia zraniteľných skupín obyvateľstva (zlepšenie podmienok umožňujúcich starostlivosť o rodinných príslušníkov, skvalitnenie a rozšírenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately).

272. Dokument „Akčný plán opatrení predchádzania a zmiernovania chudoby a sociálneho vylúčenia v podmienkach SR z gescie MPSVR SR na roky 2005–06“ rozšíril priority a ciele stanovené v NAP/inklúzie. Naliehavou prioritou a dôležitým cieľom SR v oblasti sociálnej inklúzie sa stalo predchádzanie medzigeneračnej reprodukcie

chudoby a podpora rovnosti príležitostí pre deti. Rozvoj inkluzívnych politík v systéme vzdelávania je jedným z hlavných prostriedkov predchádzania chudoby detí. Zabezpečovaním rovnosti šancí v prístupe ku vzdelaniu bez ohľadu na prostredie, z ktorého dieťa pochádza, predovšetkým podporou počas vzdelávania a intervenciami už počas raného a predškolského obdobia sa zabezpečí integrácia detí z rizikových a marginalizovaných skupín do štandardného školského prostredia.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 43, 44)

273. Zákon o rodine stanovuje, že dieťa má právo podieľať sa na životnej úrovni svojich rodičov. Súčasťou rodičovských práv a povinností je aj starostlivosť o výživu maloletého dieťaťa. Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom vyplýva priamo zo zákona. Plnenie vyživovacej povinnosti rodičov k deťom trvá dovtedy, kým deti, hoci aj po dosiahnutí plnoletosti nie sú schopné samy sa živiť. Ak si rodičia túto svoju zákonnú povinnosť neplnia, môže súd aj bez návrhu určiť rozsah ich vyživovacej povinnosti. Kritériom pre určenie rozsahu výživného sú schopnosti a možnosti a majetkové pomery rodičov s prihliadnutím na odôvodnené potreby oprávneného dieťaťa. Výživou dieťaťa sa rozumie zaobstarávanie, resp. uspokojovanie všetkých životných potrieb pre všestranný telesný a duševný vývoj dieťaťa.

274. Povinnosť rodiča prispievať na výživu pre nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo nezaopatrené dieťa je minimálne vo výške 30% životného minima (suma cca 628 Sk), a to aj vtedy, ak schopnosti, možnosti a majetkové pomery rodiča by inak neumožňovali určenie výživného ani v minimálnej výške. Výživné má totiž prednosť pred inými výdavkami rodiča, a to aj vtedy, ak jeho príjem nedosahuje výšku životného minima. V prípadoch, keď je neplatiaci rodič poberateľom dávok v hmotnej núdzi a maloleté deti sa dostávajú do ešte nepriaznivejšej situácie, je možné vykonávať zrážky aj z dávok v hmotnej núdzi. Trestný zákon zakotvuje trestný čin zanedbania povinnej výživy. Spácha ho ten, kto najmenej 3 mesiace v období 2 rokov neplní, čo aj z nedbanlivosti, zákonnú povinnosť vyživovať alebo zaopatrovávať iného.

Vymáhanie výživného zo zahraničia

275. Vymáhať výživné pre maloleté deti, ako aj pre plnoleté osoby, voči ktorým trvá vyživovacia povinnosť od povinných osôb žijúcich v zahraničí, je možné na základe troch medzinárodných dohovorov, ktoré Slovenská republika ratifikovala:

Dohovor o vymáhaní výživného v cudzine, (vyhláška č. 33/1959 Zb.),

Dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí o vyživovacej povinnosti, (vyhláška č.132/1976 Zb.),

Dohovor o uznaní a vykonateľnosti rozhodnutia o vyživovacej povinnosti k deťom, 15.4.1958, (vyhláška č. 14/1974 Zb.).

276. V oblasti vymáhania výživného Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže v zmysle medzinárodných dohovorov poskytuje bezplatnú právnu pomoc pri vymáhaní výživného tak pre oprávnené osoby žijúce v Slovenskej republike od povinných žijúcich v cudzine, ako aj pre oprávnených žijúcich v cudzine od povinných osôb žijúcich v Slovenskej republike.

277. Pre samotné vymáhanie pohľadávok využíva centrum administratívny systém spolupráce tzv. prijímajúcich a odosielaajúcich orgánov zmluvných štátov. Efektivita vymáhania výživného závisí predovšetkým od systému vymožitelnosti práva v jednotlivých

krajinách, ako aj od vzájomnej komunikácie medzi jednotlivými ústrednými orgánmi. Všeobecne však možno konštatovať, že centrum je úspešné pri vymáhaní výživného od povinných osôb či už žijúcich na Slovensku, alebo v zahraničí. Svedčí o tom aj skutočnosť, že každý rok je vymožených viac než 10 miliónov slovenských korún pre účely úhrady výživného v prospech oprávnených osôb žijúcich na Slovensku alebo v zahraničí. V dôsledku voľného pohybu osôb v rámci EÚ neustále narastá agenda centra vo vzťahu k vymáhaniu výživného. Nárast znázorňuje nasledujúca tabuľka:

Rok	Počet návrhov na výkon rozhodnutia podané na príslušnom súde v SR alebo postúpené do zahraničia)
2001	3 754
2002	3 868
2003	3 990
2004	4 074
2005	4 251

VII. Vzdelávanie, voľný čas a kultúrne aktivity

A. Vzdelanie vrátane odborného vzdelania a poradenstva

278. Mnohé hodnoty, z ktorých vzišiel Dohovor o právach dieťaťa, sú totožné s hodnotami presadzovanými v školskom systéme SR. V prebiehajúcej pedagogickej reforme sa výchova k právam dieťaťa presadzuje na základe uznania zodpovednosti žiaka, individuálnych rozdielov medzi žiakmi a spolupráce žiakov. Poslaním školy ako otvoreného spoločenstva žiakov, učiteľov a rodičov je poskytovať komplexné služby v oblasti výchovy a vzdelávania každej rodine na základe ponuky a dopytu po týchto službách.

279. Právnymi úpravami uskutočnenými v rezorte školstva priebežne od roku 1991, rešpektujúc dohovor, sa v oblasti vzdelávania uskutočnili nasledovné zmeny:

- predĺženie vzdelávania na základnej škole z 8 na 9 rokov,
- možnosť zabezpečovať výchovu a vzdelávanie aj v cudzom jazyku,
- premietnutie niektorých ustanovení Ústavy SR o právach osôb patriacich k národnostným menšinám na vzdelávanie v ich jazyku do právnych predpisov v oblasti školstva,
- vytvorenie priestoru pre vznik súkromných a cirkevných škôl,
- riešenie problematiky výchovy a vzdelávania detí s postihnutím,
- problematika výchovy a vzdelávania detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia a detí cudzincov,
- prechod pôsobnosti oblasti školstva z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky vo vzťahu k decentralizácii štátnej správy.

280. Právo každého dieťaťa využívať služby a zariadenia starostlivosti o deti je zabezpečované prostredníctvom siete základných a stredných škôl, predškolských a školských zariadení. Ústava SR garantuje právo na bezplatné vzdelávanie v základných a stredných školách.

281. Výchovu a vzdelávanie detí v predškolskom veku zabezpečujú predškolské zariadenia – materské školy. Jej súčasťou je aj príprava dieťaťa na povinnú školskú dochádzku. Do predškolských zariadení sú prednostne prijímané deti, ktoré dovŕšili päť rokov veku a deti, ktoré majú odloženú povinnú školskú dochádzku. Výchovu a vzdelávanie mimo vyučovania, rozvíjanie záujmov a organizovanie oddychovej činnosti žiakov základných a stredných škôl zabezpečujú výchovno-vzdelávacie zariadenia, ktorými sú školské kluby, školské strediská záujmovej činnosti a centrá voľného času.

282. Na výchovu v rodine a na výchovno-vzdelávaciu činnosť nadväzujú domovy mládeže poskytujúce ubytovanie a stravovanie žiakom stredných škôl mimo ich trvalého bydliska. Pobyt v prírode bez prerušenia predškolskej a školskej výchovno-vzdelávacej práce umožňuje sieť škôl v prírode. Odbornú pomoc deťom zo sociálne alebo výchovne zlyhávajúceho prostredia a deťom s narušeným psychosociálnym vývinom za súčasnej práce s rodinou poskytujú zariadenia výchovnej a psychologickéj prevencie. Odborné služby v oblasti výchovného a profesijného poradenstva, špeciálno-pedagogického poradenstva a starostlivosti o deti poskytuje široká sieť poradenských zariadení.

283. Deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ich rodičom je poskytovaná špeciálnopedagogická starostlivosť v špeciálnych školách a v bežných školách. Poradenská pomoc pri výchove a vzdelávaní detí so zdravotným postihnutím sa poskytuje v špecializovaných školských poradenských zariadeniach, ktorými sú pedagogicko-psychologické poradne, špeciálno-pedagogické poradne a detské integračné centrá.

B. Povinná školská dochádzka

284. V Slovenskej republike je zakotvená povinná školská dochádzka, ktorá sa začína šiestym rokom veku dieťaťa a trvá 10 rokov. Úplné základné vzdelanie získavajú deti absolvovaním základnej školy v dĺžke trvania 9 rokov. Bezplatný prístup k vzdelaniu je legislatívne zaručený v základných a stredných školách a na vysokých školách podľa finančných možností štátu.

285. Pravidelná školská dochádzka je kontrolovaná a regulovaná opatreniami na zamedzenie záškoláctva s cieľom znížiť počet žiakov, ktorí nedokončia vzdelanie na základnej škole. Tieto opatrenia sú súčasťou diskusií na mnohých vzdelávacích seminároch učiteľov. Disciplína v škole sa zabezpečuje spôsobmi zlučiteľnými s ľudskou dôstojnosťou. Riešenia vznikajúcich výchovných ťažkostí sú obsahom priebežného vzdelávania učiteľov, ktoré realizuje Metodicko-pedagogické centrum napr. pod názvom „Intervenčné stratégie a techniky riešenia výchovných problémov“.

286. Štatistické údaje o počte jednotlivých typov škôl a počte žiakov, ktoré ich navštevujú, sú uvedené v prílohe správy.

C. Ciele vzdelávania

287. Z Programového vyhlásenia vlády SR z roku 2002 vyplýva, že hlavným a dlhodobým cieľom vlády v oblasti výchovy a vzdelávania je transformácia tradičného školstva na moderné školstvo 21. storočia, ktoré spolu s ostatnými zložkami systému

celoživotného vzdelávania bude pripravovať ľudí pre život a prácu v nových podmienkach. Pri napĺňaní vnútornej premeny a otvorenosti vzdelávacích inštitúcií sa vychádza z vízie obsiahnutej v Národnom programe výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov - Projekt MILÉNIUM, schválenom uznesením vlády č. 1193 dňa 19. decembra 2001. Tento otvorený dokument, ktorý je odrazom sociálnych a ekonomických podmienok na Slovensku, reaguje na nové trendy a výdobytky vedy a výskumu, rozvíja vyššie motívy, emocionálnu inteligenciu, prosociálne správanie a formuje ušľachtilé hodnoty, ako sú láska, úcta, rešpekt, rovnosť, bratstvo, sloboda, dobrá vôľa, tolerancia, dôvera, poctivosť, čestnosť, vzájomná pomoc a spolupráca. Zdôrazňuje sa v ňom, že systém výchovy a vzdelávania detí a mládeže má rešpektovať ciele sformulované v článku 29 dohovoru.
(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 45, 46)

288. Národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 – 20 rokov obsahuje systém koncepčných aj konkrétnejších zmien. Hlavným cieľom prebiehajúcej reformy školstva je premeniť tradičné encyklopedickomemorovacie a direktívnoneživotné školstvo na tvorivohumánnu výchovu a vzdelávanie a poznatkovohodnotové školstvo. Reforma školstva sa netýka iba organizačných či finančných zmien, formálnych aspektov, zmien v riadení, v ktorých sa už dosiahli konkrétne výsledky, ale ide najmä o polozenie základov zmeny filozofie výchovy, osvojovania si nových hodnôt, poznávacích a morálnych kvalít človeka budúcnosti.

289. Príspevkom k odstraňovaniu nevedomosti a negramotnosti mladých ľudí, najmä z rodín zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorí nemajú ukončené základné vzdelanie, je príprava modulov na akreditáciu škôl druhej šance, ktoré by mohli vytvoriť subsystém ďalšieho vzdelávania pre marginalizovanú mládež. Výchovno-vzdelávací proces v školách a školských zariadeniach predpokladá rozvoj osobnosti detí, ich nadania, rozumových aj fyzických schopností. Predpokladá upevňovanie právnej zodpovednosti detí a posilnenie úcty k starším ľuďom, základným slobodám a úcty k rodičom, ich prípravu na zodpovedný život v spoločnosti a k posilňovaniu úcty k životnému prostrediu.

290. Programy PHARE z FM 2001 a 2002 sa snažia prispieť k zvýšeniu úspešnosti rómskych detí aj projektami integrácie a reintegrácie detí na bežné základné školy a revíziou testov školskej spôsobilosti a diferenciálnej diagnostiky, na ktorých základe by mal byť jasne rozlíšiteľný mentálny postih od sociálneho. Uplatnenie reintegrácie v praxi však naďalej zostáva veľkým problémom školstva v SR (podrobnejšie v bodoch 84 - 95).

291. S cieľom umožniť deťom rovnaký prístup ku vzdelaniu a vytvoriť podmienky, ktoré zabránia diskriminácii na základe etnického či sociálneho pôvodu boli, okrem iného, zriadené na základných školách nulté ročníky pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia. Pre prácu v nultom ročníku sa vypracovali kompletne materiály pre učiteľov i žiakov. V oblasti stredného školstva bol odskúšaný skúšobný projekt odborného vzdelávania pre žiakov, ktorí ukončili povinnú školskú dochádzku, ale nedosiahli základné vzdelanie. Inovované základné pedagogické dokumenty pre experimentálne overované učebné odbory by mali umožniť sociálne znevýhodnenej mládeži prístup k strednému vzdelaniu. V oblasti vzdelávania učiteľov bol vyvinutý a zrealizovaný vzdelávací program pre učiteľov i asistentov učiteľa pracujúcich s rómskou a so sociálne znevýhodnenou mládežou.

292. V snahe poskytnúť širokej verejnosti dostatočné informácie o vzdelávaní Rómov a podporiť vzdelávanie učiteľov pracujúcich s rómskou menšinou vzniklo s pomocou projektu

PHARE z finančného memoranda z roku 1999 tzv. Rómske vzdelávacie centrum v Prešove (ROCEPO), ktorého hlavnou náplňou je vzdelávacia, informačná, dokumentačná a poradenská činnosť s celoslovenskou pôsobnosťou. Výsledkom práce tímu odborníkov bol tiež návrh alternatívnych učebných osnov pre 1. – 4. ročník základných škôl pre deti zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia, realizácia špecializačného kvalifikačného štúdia, asistent učiteľa pre absolventov stredných škôl s maturitou a iné.

293. Na základe uplatnenia práva na vzdelanie národnostných menšín v súlade s článkom 34 Ústavy SR sa výchovno-vzdelávací proces uskutočňuje v týchto jazykoch národnostných menšín: maďarskom, nemeckom, ukrajinskom, rusínskom a ako v podpornom jazyku, v jazyku rómskom. V SR je široká sieť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským. V školách s vyučovacím jazykom národností sa vedie i dvojjazyčná pedagogická dokumentácia a vydávajú sa dvojjazyčné vysvedčenia. Žiak patriaci k národnostnej menšine v záujme zabezpečenia rovnosti šancí uchádzačov má právo vykonať prijímacie pohovory na stredné školy a vysoké školy vo svojom materinskom jazyku.

294. Napriek skutočnosti, že Ústava SR garantuje svojim občanom právo na vzdelanie v rodnom jazyku, v prípade rómskeho jazyka uplatnenie tohto práva zostáva problematické tak v právnej úprave, ako i v praxi. Systém vzdelávania v SR, osobitne v prípade učiteľov rómskych žiakov, bojuje s nedostatkom kvalifikovaných učiteľov (podrobnejšie v bodoch 84 – 95).

295. Zabezpečenie a realizácia práv detí patriacich k etnickej, národnostnej alebo jazykovej menšine používať vlastnú kultúru a používať svoj vlastný jazyk sú zakotvené aj v nasledujúcich dokumentoch:

Národný akčný plán pre deti

V časti výchova a vzdelávanie detí a mládeže sú konkrétne aktivity a úlohy okrem iného zamerané

- na osobitnú pozornosť princípu rovnakých šancí vo vzdelávaní pre každé dieťa a výchove ku koexistencii rozličných etník, národností, kultúr na princípe všeľudských hodnôt,
- na poskytovanie informácií rodičom o možnostiach voľby školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín alebo s vyučovaním predmetu materinský jazyk a literatúra národnostnej menšiny (maďarský, nemecký, rómsky, rusínsky, ukrajinský jazyk).

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín.

Slovenská republika predložila už dve implementačné správy k uvedenému dohovoru.

Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov .

Slovenská republika predložila implementačnú správu k uvedenému dohovoru v roku 2003.

296. Po vstupe do EÚ získala SR možnosť využívať podporu štrukturálnych fondov EÚ, v prípade rezortu školstva Európskeho sociálneho fondu (ďalej ako „ESF“). Príkladom podpory rómskeho národnostného školstva z ESF je národný projekt pod názvom „Zvýšenie kvalifikačného potenciálu príslušníkov rómskej komunity prostredníctvom nového študijného zamerania romistika na stredných školách“. V novembri 2005 bolo na Slovensku otvorené pracovisko romistiky Štátneho pedagogického ústavu. Projekt je zameraný na odstránenie

jazykových bariér, uplatnenie sa príslušníkov rómskej menšiny na trhu práce a pozdvihnutie úrovne vzdelávania rómskeho etnika. K jeho výstupom patrí tvorba a overovanie základných pedagogických dokumentov (učebných plánov, osnov a textov), zostavenie pravidiel rómskeho pravopisu a učebnice rómskeho jazyka, testy z predmetu rómsky jazyk ako maturitného predmetu, učebné pomôcky, konverzačná príručka a ďalšie. Rozpočet projektu predstavuje 9, 5 milióna Sk a potrvá do konca roku 2006.

297. Prebiehajúci projekt PHARE (z FM 2003) – Podpora integrovaného vzdelávania Rómov má za cieľ uľahčiť prechod rómskych detí zo základnej na strednú školu, zaviesť multikultúrne vzdelávanie na slovenských stredných školách a pripraviť žiakov stredných škôl na pracovné a podnikateľské prostredie. Výsledkom projektu bude program doučovania žiakov posledných ročníkov základných škôl, motivačné a rozvojové programy pre rómskych žiakov stredných škôl a kurzy prípravy žiakov na pracovný trh a podnikanie.

Prehľad projektov PHARE realizovaných v rezorte školstva v rokoch 2001 – 2006:

Fin. memo-randum	Kód projektu	Názov projektu	Zameranie	Doba realizácie
1999	SR9905.02	Program tolerancie k menšinám	Zvýšenie úrovne vyučovania a učenia sa jazykov na školách s menšinovým vyučovacím jazykom a zriadenie Vzdelávacieho, informačného, dokumentačného, poradenského a konzultačného centra pre Rómov	2001-2002
2000	SK0002.01	Zlepšenie sebarealizácie Rómov vo vzdelávacom systéme	Predškolské vzdelávanie s účasťou matiek na procese vzdelávania, zriaďovanie nultých ročníkov ZŠ, skúšobný projekt odborného vzdelávania rómskych žiakov, ktorí nedosiahli základné vzdelanie, vzdelávanie učiteľov a asistentov učiteľov na školách s vysokým počtom rómskych žiakov	2002-2003
2001	SR0103.01	Podpora integrovaného vzdelávania Rómov	Podpora vzdelávania Rómov v materských školách, zriaďovanie nultých ročníkov, reintegrácia sociálne znevýhodnených žiakov zo SZŠ do štandardných ZŠ	2003-2004
2002	2002/000.610.03	Integrácia rómskych detí do bežných základných škôl	Vytvorenie podmienok pre integráciu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia do bežného systému vzdelávania	2005-2006
2003	2003-004-995-01-05	Podpora integrovaného vzdelávania Rómov	Uľahčenie prechodu sociálne znevýhodnených žiakov zo ZŠ na SŠ, podpora multikulturalizmu na stredných školách, realizácie kurzov prípravy na pracovné a podnikateľské prostredie	2005-2006

298. Vzdelávanie slúži ako prostriedok prevencie a vyrovnávania sa s negatívnymi postojmi a predsudkami časti majoritnej spoločnosti. Negatívne postoje časti majority voči rómskej menšine sa významne spolupodieľajú na súčasnej neuspokojivej situácii rómskej menšiny. Obsah a metódy vzdelávania detí už od najnižšieho veku sú jedným z najúčinnějších prostriedkov na dosahovanie vymedzeného integrujúceho cieľa. V obsahu a metóde vzdelávania by mali byť prítomné dva významné komponenty: vzdelávanie k ľudským právam a vzdelávanie zohľadňujúce princípy multikulturality. Uvedené problematiky rieši ministerstvom školstva v roku 2005 schválený Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014 (podrobnejšie v bode 25), ktorého úlohy budú pravidelne v dvojročných intervaloch vyhodnocované a aktualizované.

D. Voľný čas, odpočinok a kultúrne aktivity

299. Voľný čas zohráva v živote dieťaťa stále dôležitejšiu úlohu. Nejde v ňom len o funkciu socializačnú, ale rastúci význam nadobúda aj jeho funkcia kompenzačná (vyrovnávanie pracovnej a školskej záťaže), a najmä preventívna (voľnočasové aktivity s možnosťami využitia hodnotových orientácií ako súčasť ochrany pred negatívnymi spoločenskými javmi).

300. V štruktúre voľnočasových činností pre deti majú dominantné postavenie činnosti pasívneho charakteru. To je dôvod, prečo v slovenskej spoločnosti prevládajú názory, že mladí ľudia nevyužívajú voľný čas vhodným spôsobom. Podľa výsledkov výskumu sa v súčasnosti chlapci a dievčatá na Slovensku vo voľnom čase najviac venujú počúvaniu hudby, sledovaniu televízie a interakcii s rovesníkmi či už v pároch alebo v neformálnych skupinách. Aktívne sa najviac zaoberajú rôznymi formami manuálnej práce (ručné práce, domáce majstrovanie, práca v záhrade). Aktívna záujmová činnosť je u mladých ľudí zastúpená len príležitostne. Často sa jej venuje v celoslovenskom priemere iba 15,7 % mládeže, 35,1 % ju realizuje príležitostne. Z tohto počtu až 86,2 % tvoria deti do 14 rokov. 75,0 % adolescentov jednoznačne uprednostňuje individuálne formy, to znamená sám alebo s priateľmi vo vlastnej časovej i organizačnej réžii. Takmer polovica detí a mládeže (48,4 %) sa záujmovej činnosti nevenuje vôbec.

301. Predškolské a školské zariadenia vytvárajú deťom a žiakom pri realizácii výchovno-vzdelávacích programov dostatok priestoru na odpočinok a užitočné trávenie voľného času s ich zapájaním do kultúrno-umeleckého života školy a sídla. Pri výbere sa postupuje podľa záujmu dieťaťa zúčastniť sa dobrovoľne činností tohto druhu.

302. Právo detí na rozvoj talentu a záujmovú činnosť v oblasti športu je realizované zo strany štátu podporou školských športových stredísk, športových tried, športových škôl, centier talentovanej mládeže a zväzových centier prípravy mládeže. Celkovo je na Slovensku evidovaných viac ako 1500 útvarov, v ktorých je zaradených okolo 5 % detí navštevujúcich základné a stredné školy. V záujmovej činnosti v oblasti športu štát vytvára možnosti na zlepšenie podmienok pre túto oblasť na základných a stredných školách prostredníctvom projektu Otvorená škola – oblasť športu 2003. Do projektu sa doposiaľ zapojilo 872 škôl, z toho 251 získalo na jeho realizáciu aj štátny príspevok. Súčasťou tohto projektu je projekt Jednota pre školákov a Školská mliečna liga, ktoré zlepšujú materiálne podmienky pre záujmovú činnosť v oblasti športu na školách a dopĺňajú možnosti správnej výživy a životosprávy detí. V oblasti vzdelávania športom sa na školách realizuje projekt Školský päťboj pre šport, toleranciu a fair play, ktorého cieľom je šíriť pozitívne ľudské hodnoty,

myšlienky čestnosti, tolerancie, spolupatričnosti medzi deťmi, viesť deti k tolerancii voči hendikepovaným deťom a menšinám a v duchu fair play povzbudiť záujem detí o aktívny pohyb.

303. Zo strany štátu je podporovaný aj systém súťaží žiakov základných a stredných škôl (predmetové olympiády, športové súťaže, súťaže zamerané na umenie, literatúru, hudbu a pod.). Ako príklad uvádzame športové súťaže žiakov základných a stredných škôl, do ktorých sa každoročne aktívne zapája viac ako 250 000 detí.

Starostlivosť o deti mimo vyučovania

304. Sieť štátnych školských inštitúcií pre výchovu v čase mimo vyučovania je rozložená vo väčších mestách od 5 000 obyvateľov. Medzi inštitúcie, ktoré zabezpečujú výchovu detí v čase mimo vyučovania, patria napríklad centrá voľného času, strediská záujmovej činnosti pri školách, základné umelecké školy a školské kluby. Všetky tieto inštitúcie organizujú aj príležitostné podujatia pre deti a mládež, ktoré ich nenavštevujú pravidelne.

Starostlivosť o deti mimo vyučovania v týchto inštitúciách od roku 2001 je zobrazená v nasledujúcej tabuľke:

	údaje za jednotlivé roky				
	2001	2002	2003	2004	2005
centrá voľného času					
počet zariadení	128	133	134	135	141
počet záujmových útvarov	4 950	4 980	5 141	5 188	5 698
počet členov záuj. tvarov	65 722	65 039	66 938	71 507	77 050
členovia záuj. útvarov do 15 rokov	57 369	55 690	56 390	58 379	61 510
strediská záuj. činnosti pri škole					
počet zariadení	18	18	21	29	72
počet záujmových útvarov	275	313	366	780	1 656
počet členov záuj. útvarov	3 989	4 594	5 213	11 476	25 218
členovia záuj. útvarov do 15 rokov	3 483	4 087	4 164	9 399	20 980
základné umelecké školy					
počet škôl	197	200	205	221	229
počet pobočiek	140	147	165	138	143
počet žiakov	96 887	97 394	98 395	102 319	105 573
v tanečnom odbore	13 797	14 175	14 583	17 143	19 566
vo výtvarnom odbore	29 811	30 152	30 413	30 364	30 616
v literárno-dramatickom odbore	4 101	4 100	4 374	4 423	4 148
v hudobnom odbore	49 178	48 967	49 025	50 389	51 243
školské kluby */					
počet klubov pri ZŠ	2085	2084	2080	2106	1982
pri špeciálnych školách	185	196	200	192	202
počet oddelení pri ZŠ	5662	5487	5274	5021	4293
pri špeciálnych školách	506	531	514	458	472
zapísaní žiaci pri ZŠ	129922	127931	123184	125863	110618
pri špeciálnych školách	5130	5400	5092	4914	4863

*/ vrátane záujmovej činnosti pri školských kluboch v roku 2004 a 2005

VIII. Osobitné ochranné opatrenia

A. Deti v krízových situáciách

Deti – utečenci

(odkazujeme na kapitolu o deťoch bez slovenského občianstva, body 111 – 119)

305. V rámci integrácie detí – žiadateľov o udelenie azylu a azylantov je zabezpečená ich pravidelná dochádzka do školy. Deti žiadateľov o udelenie azylu a deti azylantov zaraďuje do príslušného ročníka riaditeľ školy po zistení úrovne ich doterajšieho vzdelania a ovládania slovenského jazyka. V tomto smere Migračný úrad MV SR v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom zrealizoval projekt vzdelávania školopovinných detí žiadateľov o udelenie azylu. Išlo o dvojmesačný experiment výučby slovenského jazyka.

306. Deťom cudzincov s povoleným pobytom na území Slovenskej republiky, deťom azylantov a žiadateľov o udelenie azylu sa poskytuje výchova a vzdelávanie v základných a stredných školách za tých istých podmienok ako občanom Slovenskej republiky. Na azylanta, ktorý sa bude uchádzať o vysokoškolské štúdium sa vzťahuje zákon o vysokých školách, štatúty vysokých škôl a fakúlt, kde sú upravené podmienky prijatia na štúdium, priebeh a ukončenie štúdia.

Deti v ozbrojených konfliktoch

307. Slovenská republika je zmluvnou stranou viacerých medzinárodných dohovorov z oblasti medzinárodného humanitárneho práva. Vo vzťahu k právam dieťaťa ide predovšetkým o Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny zo dňa 12. augusta 1949, kde sa na práva dieťaťa explicitne vzťahujú viaceré články. Články 76 až 78 Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) podrobne ustanovujú opatrenia v prospech žien a detí počas ozbrojeného konfliktu.

308. Slovenská republika je tiež zmluvnou stranou Dohovoru o zákaze použitia, skladovania, výroby a transferu protipechotných mín a o ich zničení z roku 1997, Protokolu o zákaze alebo obmedzení použitia mín, nástražných a iných zariadení z roku 1996 a Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu z roku 1998. Systematické rozširovanie a implementácia medzinárodného humanitárneho práva a práva ozbrojeného konfliktu v Ozbrojených silách Slovenskej republiky začalo v januári 1995, keď nadobudol platnosť dokument OBSE Kódex správania sa v oblasti politicko-vojenských aspektov bezpečnosti.

309. Problematika medzinárodného humanitárneho práva a práva ozbrojeného konfliktu tvorí neoddeliteľnú súčasť bojovej prípravy príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Je predmetom výučby a výcvikových programov, ktoré príslušníci absolvujú na jednotlivých úrovniach prípravy. Rezort ministerstva obrany vydal v spolupráci s Medzinárodným výborom Červeného kríža na účel vzdelávania a výcviku svojich príslušníkov a zamestnancov z oblasti humanitárneho práva viacero knižných publikácií (napr. preklady Ženevských dohovorov z roku 1949 a ich dodatkových protokolov, preklad Haagskych dohovorov a ďalších medzinárodných zmluvných dokumentov, Príručku vojnového práva pre ozbrojené sily, vyučovací súbor lekcí pre inštruktorov Právo ozbrojeného konfliktu). Okrem toho, príslušníci ozbrojených síl sa pravidelne zúčastňujú na medzinárodných odborných

seminároch a konferenciách zameraných na problematiku medzinárodného humanitárneho práva.

310. Právny poriadok Slovenskej republiky vylučuje, aby sa do Ozbrojených síl Slovenskej republiky povolávali osoby mladšie ako pätnásť rokov, dokonca i osoby mladšie ako osemnásť rokov. Dieťa sa teda nemôže zúčastniť na ozbrojenom konflikte. Brannú povinnosť nemôže dieťa prevziať ani dobrovoľne (podrobnejšie informácie o vstupe do ozbrojených síl pozri v bodoch 55 – 58).

B. Deti v systéme justičných orgánov pre mladistvých

311. Trestný poriadok ustanovuje, že v konaní proti mladistvým treba dbať na to, aby sa tak vyšetrovanie, ako i rozhodovanie zverovalo osobám, ktorých životné skúsenosti a znalosť otázok súvisiacich s výchovou mládeže zaručujú splnenie výchovného účelu konania. Orgány činné v trestnom konaní a súd postupujú v najužšej spolupráci so zariadeniami, ktorým je zverená starostlivosť o mládež, prípadne so zariadeniami psychiatrickej starostlivosti. K vyšetreniu duševného stavu mladistvého sa priberie spravidla znalec z odboru detskej alebo dorastovej psychiatrie.

312. Trestný poriadok upravuje konanie proti mladistvým ako osobitný spôsob konania a stanovuje „nadštandardné“ postupy pre tento druh konania oproti ostatným páchatelom. Mladistvý musí mať už od vznesenia obvinenia obhajcu. V konaní proti mladistvému treba čo najdôkladnejšie zistiť aj stupeň rozumového a mravného vývoja mladistvého, jeho povahu, pomery a prostredie, v ktorom žil a bol vychovávaný, jeho správanie pred spáchaním trestného činu a po ňom a iné okolnosti dôležité pre voľbu prostriedkov vhodných na jeho nápravu, najmä na posúdenie, či má byť nariadená ochranná výchova mladistvého. Zistenie pomerov mladistvého sa spravidla uloží orgánu poverenému starostlivosťou o mládež.

313. Mladistvý smie byť vzatý do väzby iba v prípade, ak nemožno účel väzby dosiahnuť inak. V rámci samotného konania pred súdom dá doručiť predseda senátu odpis obžaloby aj orgánu poverenému starostlivosťou o mládež. Spoločné konanie proti mladistvému a osobe staršej než osemnásť rokov možno vykonať len výnimočne, ak je to potrebné pre všestranné a objektívne objasnenie veci alebo ak sú pre to iné dôležité dôvody. V rámci hlavného pojednávania pred súdom sa v trestnom konaní proti mladistvému uplatňujú osobitné zásady. Hlavné pojednávanie nemožno konať v neprítomnosti mladistvého. O hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí treba upovedomiť aj orgán poverený starostlivosťou o mládež. Na konaní je povinná účasť prokurátora a konania sa taktiež zúčastňuje zástupca orgánu povereného starostlivosťou o mládež. Zástupca orgánu povereného starostlivosťou o mládež má právo robiť návrhy a dávať vypočúvaným otázky. Po záverečnej reči zástupcu orgánu povereného starostlivosťou o mládež, zákonného zástupcu, má právo predniesť záverečnú reč mladistvý obžalovaný.

314. Opravné prostriedky v trestnom konaní voči mladistvému môže v prospech mladistvého podať, a to i proti jeho vôli, aj orgán poverený starostlivosťou o mládež. Lehota na podanie opravného prostriedku mu plynie samostatne. Sťažnosť v prospech mladistvého môžu podať aj jeho príbuzní v priamom pokolení, jeho súrodenec, osvojiteľ, manžel a druh. Lehota na podanie sťažnosti sa im končí tým istým dňom ako mladistvému.

315. Trestný poriadok osobitne upravuje výsluch svedka, ak je vyslúchanou osobou osoba mladšia ako 15 rokov a výsluch obvineného, ktorý nedosiahol vek 18 rokov. Ak je ako svedok vyslúchaná osoba mladšia ako pätnásť rokov o okolnostiach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj, treba výsluch vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní spravidla už nemusel opakovať. K výsluchu sa priberie pedagóg, alebo iná osoba majúca skúsenosti s výchovou mládeže, ktorá by so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vyslúchanej osoby prispela k správne mu vedeniu výsluchu. Ak to môže prispieť k správne mu vykonaniu výsluchu, môžu byť pribraní i rodičia. V ďalšom konaní má byť taká osoba vyslúchnutá znova len v nevyhnutných prípadoch.

316. Ak je ako svedok vyslúchaná osoba mladšia ako 15 rokov a ak ide o trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, alebo je zrejmé z okolností prípadu, že opätovná výpoveď osoby mladšej ako 15 rokov môže byť ovplyvnená, alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol ovplyvňovať duševný a mravný vývoj osoby mladšej ako 15 rokov, výsluch sa vykoná s využitím technických zariadení určených na prenos zvuku a obrazu tak, aby osoba mladšia ako 15 rokov mohla byť v ďalšom konaní vyslúchnutá len výnimočne. Ďalší výsluch osoby mladšej ako 15 rokov sa v prípravnom konaní môže vykonať len so súhlasom jej zákonného zástupcu, resp. so súhlasom opatrovníka.

317. V zmysle trestného zákona sa za mladistvého, a teda za trestne zodpovedný subjekt považuje osoba, ktorá dovŕšila 14. rok a neprekročila 18. rok svojho veku. Zo zákona je taktiež vylúčená trestná zodpovednosť mladistvého, ak v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať protiprávnosť činu alebo ovládať svoje konanie - koncepcia tzv. podmienenej pričetnosti (bližšie o trestnej zodpovednosti v bodoch 49-50).

Ukladanie trestov s osobitnou zmienkou vzťahujúcou sa k zákazu trestu smrti alebo trestu odňatia slobody na doživotie

318. Podľa článku 15 ods. 3 Ústavy SR trest smrti sa nepripúšťa. Absolútny zákaz trestu smrti vyplýva aj z článku 1 Protokolu č. 6 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd týkajúci sa zrušenia trestu smrti (Oznámenie č. 209/1992 Z.) a z Protokolu č. 13 k tomuto dohovoru týkajúci sa zrušenia trestu smrti za každých okolností (Oznámenie č. 480/2005 Z. z.). Tento dodatkový protokol vylučuje trest smrti aj za činy spáchané v čase vojny alebo bezprostrednej hrozby vojny.

319. Trestný zákon ukladá mladistvému menej tvrdé podmienky pre zánik trestnosti činu, upustenie od potrestania ako aj možnosti uloženia sankcie. Trestný zákon v prípade mladistvých upravuje možnosť podmieneného upustenia od potrestania a podmieneného upustenia od uloženia sankcie oveľa voľnejšie ako v prípade dospelého páchatel'a. Pri upustení od trestu alebo ochranného opatrenia alebo pri podmienenom upustení od uloženia trestu alebo ochranného opatrenia môžu byť na dosiahnutie účelu zákona uložené mladistvému nasledovné výchovné opatrenia: probačný dohľad, výchovné povinnosti a obmedzenia alebo napomenutie s výstrahou. Trestný zákon stanovuje, že trestné sadzby odňatia slobody sa u mladistvých znižujú na polovicu, pričom horná hranica trestnej sadzby nesmie prevyšovať 7 rokov. Výkon trestu odňatia slobody môže byť mladistvému podmiennečne odložený na skúšobnú dobu (podmiennečne odsúdenie) alebo podmiennečne odložený na skúšobnú dobu s dohľadom (probácia). Väzba u mladistvého môže trvať len po

nevyhnutný čas. Ak sa dopustil obzvlášť závažného zločinu, môže súd väzbu predĺžiť aj nad jeden rok, avšak väzba nesmie v celkovej dĺžke presiahnuť dva roky.

Deti pozbavené slobody vrátane zadržania, uväznenia alebo umiestnenia do zariadení na výkon väzby

320. Podmienky výkonu trestu odňatia slobody a podmienky výkonu väzby sú, reflektujúc zásady Európskych väzenských pravidiel, upravené v príslušných zákonoch a podzákonných právnych predpisoch. Súčasne rešpektujú Štandardné pravidlá zaobchádzania s väznenými osobami. V záujme skvalitňovania väzenského zaobchádzania, dodržiavania ľudských práv a dôstojnosti väznených osôb, efektívnej práce a riadenia väzenského systému, Zbor väzenskej a justičnej stráže venuje sústavnú pozornosť aplikovaniu odporúčaní navrhnutých Európskym výborom na zabránenie mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.

321. V Ústavoch na výkon trestu odňatia slobody mladistvých delikventov vykonáva prokurátor pravidelné mesačné previerky. Popri skúmaní dodržiavania zákonnosti skúma aj dodržiavanie Európskeho dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.

(Pozri záverečné odporúčania výboru, odsek 51, 52)

322. Účelom výkonu trestu mladistvých odsúdených je odborným pedagogickým vedením zabezpečovať ich výchovu a umožňovať im odbornú prípravu na budúce povolanie. Mladistvému, ktorý má plniť povinnú školskú dochádzku, ústav zabezpečí jej plnenie vyučovaním namiesto výkonu práce. Trest u mladistvých, ktorí neprekročili 18. rok svojho veku, sa vykoná vždy oddelene od ostatných odsúdených, a to v nápravno-výchovných ústavoch pre mladistvých. Súd môže rozhodnúť, že v takýchto ústavoch vykonajú trest aj mladiství, ktorí už prekročili 18. rok svojho veku.

323. Na prehlbenie účinku zaobchádzania s mladistvými je pri nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých vždy zriadený poradný zbor. Ak mladistvý vo výkone trestu dovŕšil 18. rok svojho veku, rozhodne súd, či mladistvý vykoná zvyšok trestu v nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých, alebo sa preradí do nápravno-výchovného ústavu pre ostatných odsúdených. Pri tomto rozhodovaní sa prihliada najmä na dosiahnutý stupeň nápravy mladistvého a na dĺžku zvyšku trestu. V prípade preradenia do nápravno-výchovného ústavu pre ostatných odsúdených súd spravidla súčasne rozhodne, že sa mladistvý zaradi najmiernejšej nápravno-výchovnej skupiny.

324. V nápravno-výchovných ústavoch pre mladistvých sa mladiství rozdeľujú do kolektívov podľa povahových vlastností, pracovných schopností, druhu a závažnosti spáchaného trestného činu, recidívy a dĺžky trestu. U mladistvých, u ktorých sú pre to najmä vzhľadom na dĺžku trestu predpoklady, sa zabezpečuje príprava na budúce povolanie v učilišti zriadenom pri nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých. Pri zaradovaní mladistvých do práce, ktorí doteraz neprekročili 18. rok svojho veku, prihliada sa aj na zabezpečenie ich prípravy na budúce povolanie. Pracovné podmienky takýchto mladistvých vo výkone trestu sú rovnaké ako u ostatných zamestnancov tejto vekovej kategórie.

325. Pri zaobchádzaní s mladistvými, vychádzajúc z účelu výkonu trestu mladistvých, sa vhodne prispôsobujú aj formy a metódy kultúrno-osvetovej práce, ako aj telovýchovné a športové aktivity. Účasť mladistvých na týchto podujatiach je povinná, ak to dovoľuje ich

zdravotný stav. Záujmová činnosť mladistvých sa vykonáva podľa ich individuálnych predpokladov, záujmov a potrieb resocializačného procesu. Uskutočňuje sa individuálnou formou alebo účasťou na činnosti záujmových krúžkov, ktorých počet a obsahové zameranie je určované aktuálnou skladbou mladistvých a štruktúrou ich záujmov.

326. Na zaobchádzaní s odsúdenými sa podieľajú cirkevné organizácie pôsobiace v súlade so všeobecne záväzným právnym predpisom, a to najmä týmito formami: vykonávaním bohoslužieb pre záujemcov z radov odsúdených, individuálnymi rozhovormi, pastoračnými návštevami u odsúdených, svedčou a vysluhovaním sviatostí, vedením študijných skupín k výkladu náboženskej literatúry, zabezpečovaním náboženskej literatúry, vykonávaním prednášok a besied, najmä s etickou tematikou, prípadne koncertov náboženských hudobných skupín a jednotlivcov, účasťou pri príprave odsúdených na prepustenie na slobodu a na sociálnej práci s nimi, ďalšími vhodnými formami prispievajúcimi k resocializácii odsúdených po dohode s riaditeľom ústavu.

327. Záujmové združenia občanov, ktoré pôsobia v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, môžu po predchádzajúcej dohode s riaditeľom ústavu poveriť svojich zástupcov návštevami odsúdených. Záujmové združenia občanov sa môžu po predchádzajúcej dohode s riaditeľom ústavu v spolupráci s ústavom podieľať na riešení sociálnych problémov odsúdených a na vytváraní priaznivých podmienok na ich život po prepustení z výkonu trestu.

328. Súdy a prokuratúra, okrem plnenia úloh vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov, spolupôsobia s ústavom pri zaobchádzaní s odsúdenými, najmä účasťou na prednáškach a besedách v rámci právnej výchovy odsúdených, spoluprácou, prípadne metodickou pomocou pri realizácii sociálno-právneho poradenstva pre odsúdených a účasťou na príprave odsúdených na život na slobode.

329. Pri výkone trestu mladistvých sa s osobitným dôrazom uplatňujú také spôsoby zaobchádzania, ktoré minimalizujú negatívne účinky izolácie od spoločnosti. V tejto súvislosti sa zaobchádzanie s mladistvými orientuje najmä na zvyšovanie vedomia zodpovednosti a samostatnosti, na získavanie kvalifikácie a pozitívneho vzťahu k práci, vzdelávanie a rozvíjanie spoločensky prospešnej záujmovej činnosti. Pri zaobchádzaní s mladistvými sa využívajú možnosti organizovania kultúrno-osvetových akcií mimo ústavu.

330. Osobitná pozornosť sa venuje príprave mladistvého na prepustenie z výkonu trestu, a to najmä obsahovým zameraním skupinových výchovných postupov a individuálneho poradenstva, účasťou na spoločenských a kultúrnych podujatiach mimo ústavu v sprievode pedagóga a informatívnymi vychádzkami. Na základe analýzy sociálnej situácie mladistvého po prepustení dohodne ústav s príslušnými miestnymi orgánmi štátnej správy umiestnenie mladistvého do učebného alebo pracovného pomeru, prípadne aj poskytnutie vhodného ubytovania. Ak sa má mladistvý po skončení výkonu trestu dodať podľa nariadenia súdu do ochrannej alebo ústavnej výchovy, zašle ústav príslušnému výchovnému zariadeniu oznámenie o nadchádzajúcom prepustení z výkonu trestu a výpis z jeho pedagogickej dokumentácie.

331. Dieťa zbavené svojho rodinného prostredia na základe rozhodnutia súdu môže byť v rezorte školstva zaradené do reedukačného detského domova alebo reedukačného domova pre mládež. Ide o špeciálne výchovné zariadenia, ktoré plnia úlohy výchovnej prevencie u

tých detí a mladistvých, kde poruchy mravného, emocionálneho, charakterového a sociálneho vývinu sú také, že sa ukázala neefektívnosť pôsobenia ambulantnou formou alebo túto formu nie je možné realizovať pre zlyhanie rodinného výchovného prostredia. Humanizácia reedukačného systému v špeciálnych výchovných zariadeniach predstavuje utváranie prostredia pre reedukačný proces tak, aby sa čo v najväčšej možnej miere podobalo rodinnému výchovnému prostrediu. Predovšetkým sú vytvárané podmienky pre diferencovaný, individuálny prístup v reedukačnom procese znížením počtu detí a mladistvých vo výchovných skupinách v závislosti od stupňa narušenia správania a osobnosti a uskutočňuje sa stabilizácia odborného personálu tak, aby mohli byť nadviazané a udržiavané relatívne stále sociálne a emocionálne vzťahy chovanec - príslušný odborný pracovník. V zariadeniach sa dbá na dôsledné rešpektovanie výsledkov psychologickkej, špeciálno-pedagogickej a lekárskej diagnostiky pri aplikovaní odborných postupov v reedukačnom procese.

C. Deti v situáciách vykorisťovania vrátane fyzického a psychického zotavenia a sociálnej reintegrácie

Ekonomické zneužívanie detí vrátane detskej práce

332. Podmienky zamestnávania mladistvých a detí legislatívne upravuje Zákonník práce. Spôsobilosť fyzickej osoby mať v pracovnoprávných vzťahoch práva a povinnosti ako zamestnanec a spôsobilosť vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať tieto práva a brať na seba tieto povinnosti vzniká dňom, keď fyzická osoba dovŕši 15 rokov veku. Fyzická osoba, ktorá nedovŕšila 15 rokov veku, môže výnimočne vykonávať ľahké práce, ktoré svojím charakterom a rozsahom neohrozujú jej zdravie, bezpečnosť, jej ďalší vývoj alebo školskú dochádzku pri účinkovaní alebo spoluúčinkovaní na kultúrnych predstaveniach a umeleckých predstaveniach, športových podujatiach a reklamných činnostiach (pozri tiež body 41 - 43). Zákonník práce zakazuje vykonávať niektoré práce mladistvým zamestnancom. Mladistvý zamestnanec nesmie byť zamestnávaný prácami pod zemou pri ťažbe nerastov alebo pri razení tunelov a štôlní. Mladistvý zamestnanec nesmie byť zamestnávaný prácami, ktoré so zreteľom na anatomické, fyziologické a psychické zvláštnosti v tomto veku sú pre neho neprimerané, nebezpečné alebo jeho zdraviu škodlivé. Zoznamy prác a pracovísk, ktoré sú zakázané mladistvým zamestnancom, ustanovuje nariadenie vlády. Zamestnávateľ nesmie zamestnávať mladistvých zamestnancov ani prácami, pri ktorých sú vystavení zvýšenému nebezpečenstvu úrazu, alebo pri ktorých výkone by mohli vážne ohroziť bezpečnosť a zdravie spoluzamestnancov alebo iných osôb. Zamestnávateľ nesmie zamestnávať mladistvých zamestnancov prácou nadčas, nočnou prácou a nesmie im nariadiť alebo s nimi dohodnúť pracovnú pohotovosť. Výnimočne môžu mladiství zamestnanci starší ako 16 rokov vykonávať nočnú prácu nepresahujúcu jednu hodinu, ak je to potrebné na ich výchovu na povolanie.

Narkománia

333. Akékoľvek prechovávanie omamnej, psychotropnej látky alebo prekurzora pre vlastnú potrebu je trestným činom, za ktorý podľa § 171 trestného zákona hrozí páchatelovi trest odňatia slobody až na tri roky. Kto neoprávnene omamnú alebo psychotropnú látku alebo prekurzor

- vyrobí
- dovezie, vyvezie, prevezie alebo dá prepraviť,

- kúpi, predá, vymení, zadováži, alebo
- prechováva po akúkoľvek dobu,
- pre osobu mladšiu ako 18 rokov, hrozí mu trest odňatia slobody až na 10 rokov.

V prípade, že sa páchatel' dopustí tohoto trestného činu na chránenej osobe (definícia chránenej osoby uvedená v bode 362), môže byť odsúdený až na 15 rokov trestu odňatia slobody. Trestný zákon obsahuje miernejšiu trestnú zodpovednosť pre tých, ktorí nadobúdajú a prechovávajú drogy pre seba. Vymedzuje pojmy ako prechovávanie drog pre vlastnú spotrebu ako aj pojem väčšie množstvo pre vlastnú spotrebu. Zatiaľ čo sa trestný postih výrobcov drog a obchodníkov s drogami kardinálne sprísňuje, u užívateľov drog sa počíta s miernejším postihom, s akcentom na ukladanie ochranného liečenia. Zachovala sa osobitná skutková podstata s prísnejšou výmerou trestu u tých páchatel'ov, ktorí vyrobia, sebe alebo inému zadovážia alebo prechovávajú predmet určený na nedovolenú výrobu omamnej alebo psychotropnej látky. Sprísnila sa však možnosť trestného postihu za trestný čin šírenia toxikománie. Akékoľvek zvädzanie na zneužívanie inej návykovej látky než alkoholu je trestným činom šírenia toxikománie. Osobitná skutková podstata trestného činu podávania alkoholických nápojov mládeži je v trestnom zákone obsiahnutá, a to aj napriek tomu, že alkohol je voľne dostupnou látkou. Ide však o návykovú látku, ktorej nadmerné požívanie môže viesť k závislosti a deštrukcii osobnosti. Takéto nebezpečenstvo predstavuje pre mládež akútnu hrozbu. Z tohto dôvodu je potrebné mládež pred podávaním alkoholických nápojov chrániť i prostriedkami trestného práva.

334. V Slovenskej republike pôsobí od roku 1995 Výbor ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog ako koordinačný, poradný, iniciatívny a kontrolný orgán vo veciach protidrogovej politiky vlády SR a boja proti drogám. Výkonným orgánom zodpovedným za realizáciu záverov Výboru ministrov a koordináciu protidrogových aktivít na úrovni ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy je Generálny sekretariát Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog zriadený pri Úrade vlády SR. Vláda uznesením č. 534 z 22. mája 2002 schválila návrh plnenia inštitucionálnych a finančných požiadaviek účasti Slovenskej republiky v Európskom monitorovacom centre pre drogy a drogovú závislosť. Týmto uznesením bolo pri Úrade vlády SR zriadené Národné monitorovacie centrum pre drogy ako súčasť generálneho sekretariátu, ktoré zabezpečuje zber informácií o drogách a ktoré je od r. 2003 rovnocenným článkom Európskej informačnej siete o drogách - Reitoxu.

335. Základným programovým dokumentom protidrogovej politiky vlády je Národný program boja proti drogám. V súčasnosti sa realizuje Národný program boja proti drogám na obdobie rokov 2004 až 2008, schválený uznesením vlády SR č. 289 z 15. apríla 2004. Program je rozpracovaný na akčné plány rezortov a krajských úradov v súlade so Stratégiou EÚ a Akčným plánom boja proti drogám EÚ.

336. Na základe zákona č. 381/1996 Z. z. bol zriadený Protidrogový fond ako neštátny účelový fond, ktorý sústreďuje a poskytuje peňažné prostriedky na protidrogovú prevenciu a na liečbu a resocializačnú pomoc drogovu závislým osobám.

337. V Slovenskej republike je na pomoc maloletým drogovu závislým osobám vytvorená sieť resocializačných stredísk, v ktorých sa okrem iného poskytuje liečebno-výchovná starostlivosť, poradenstvo, záujmová činnosť, pracovná terapia a pod.

338. Osobitná pozornosť sa venuje prevencii drogových závislostí, obzvlášť prevencii orientovanej na školskú populáciu. Preventívne programy sa realizujú najmä v zariadeniach

výchovnej prevencie, ktoré poskytujú odbornú pomoc deťom zo sociálne alebo výchovne zlyhávajúceho prostredia a deťom s narušeným psychosociálnym vývinom a v poradenských zariadeniach poskytujúcich odborné služby v oblasti výchovného poradenstva, špeciálno-pedagogického poradenstva a starostlivosti o deti.

339. Na základných a stredných školách pôsobí koordinátor prevencie drogových závislostí a iných sociálnopatologických javov, ktorý v spolupráci s vedením školy vypracováva a realizuje preventívny program školy. Spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradňami – centrami (oddeleniami) výchovnej a psychologickkej prevencie a odbornými zamestnancami z rezortu zdravotníctva a sociálnych vecí. Sieť školských zariadení poskytujúcich odbornú poradenskú a preventívnu starostlivosť pokrýva všetky okresy v rámci územnosprávneho členenia SR.

340. Nezanedbateľnú úlohu v rezorte školstva plnia v oblasti prevencie aj školské kluby detí, školské strediská záujmovej činnosti a centrá voľného času, zriaďované na základe zákona. Pre žiakov v rámci plnenia povinnej školskej dochádzky zabezpečujú výchovu a vzdelávanie v čase mimo vyučovania a v čase školských prázdnin, rozvíjajú záujmy a organizujú oddychovú činnosť žiakov v ich voľnom čase. Problematika primárnej prevencie sa zaviedla do učebných osnov základných a stredných školách.

341. V rámci Ministerstva školstva SR pôsobia aj ďalšie organizácie priamo riadené ministerstvom, zaoberajúce sa problematikou drog. Ide napríklad o Ústav školských prognóz a informácií MŠ SR, Štátny pedagogický ústav MŠ SR, Ústav detskej psychológie a patopsychológie.

342. V roku 1995 bola vytvorená Národná protidrogová jednotka Úradu kriminálnej polície Prezídia policajného zboru SR. Jej úlohou v oblasti drog je, okrem iného, zabezpečovať priamy výkon policajnej služby na úseku odhaľovania organizovanej drogovej kriminality a zabezpečenie súčinnosti so službami policajného zboru pri riešení organizovanej drogovej kriminality. V rámci krajských riaditeľstiev policajného zboru existujú protidrogové oddelenia odborov boja proti organizovanej kriminalite, ktoré objasňujú trestné činy súvisiace s výrobou, prechovávaním a hlavne distribúciou drog; realizujú opatrenia na objasnenie organizovanej kriminality spojenej s drogami a spolupracujú s orgánmi štátnej správy pri odhaľovaní a dokumentovaní drogovej trestnej činnosti, zisťovaní jej páchatel'ov a pri organizovaní preventívnych opatrení, odhaľovaní a objasňovaní príčin a podmienok drogovej kriminality. Od 1. 1. 2005 bol na Slovensku zriadený Colný kriminálny úrad, ktorý, okrem iného, zabezpečuje úlohy v oblasti boja proti nedovolenému dovozu, vývozu a tranzitu omamných látok, psychotropných látok a prekurzorov. Štátnu správu v oblasti prekurzorov v Slovenskej republike vykonáva

- Štátny ústav pre kontrolu liečiv,
- Ministerstvo hospodárstva SR,
- Ministerstvo vnútra SR,
- Colné riaditeľstvo SR, colné úrady a Colný kriminálny úrad.

Sexuálne vykorisťovanie a sexuálne zneužívanie

343. Ako už bolo uvedené, Slovenská republika je zmluvnou stranou Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa a o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii.

344. Sexuálne zneužívanie je samostatným trestným činom. Trestný čin sexuálneho zneužívania spácha ten, kto vykoná súlož s osobou mladšou ako 15 rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije. Trestný zákon určuje za uvedený trestný čin trest odňatia slobody na 3 - 10 rokov. V prípade, že niekto vykonal tento trestný čin na chránenej osobe, potresce sa odňatím slobody na 7 - 12 rokov. Ten, kto osobu mladšiu ako 18 rokov navedie k mimomanželskej súložii alebo ju iným spôsobom sexuálne zneužije a ak je takou osobou osoba zverená do jeho starostlivosti alebo dozor alebo odkázaná osoba, potresce sa odňatím slobody na 1 - 5 rokov. Ak bola osoba mladšia ako 18 rokov donútená k takémuto konaniu pod nátlakom, je to kvalifikovaná skutková podstata a páchatel' sa potresce odňatím slobody na 2 - 8 rokov. Trestným činom je aj sexuálne násilie, a samozrejme, ak sa tento trestný čin spácha na chránenej osobe, má to za následok zvýšenie trestnej sadzby odňatia slobody.

345. Slovenská justičná prax ani legislatíva nepoužíva pojem "sexuálne vykorisťovanie detí". Ustanoveniami trestného zákona, ktoré môžu byť subsumované pod tento všeobecný pojem, sú trestný čin pohlavného zneužívania a ohrozovanie mravnej výchovy mládeže.

346. Ochrana proti trestnej činnosti spočívajúcej v sexuálnom vykorisťovaní a sexuálnom zneužívaní je zvýraznená najmä zahrnutím skutkovej podstaty o znaky organizovania a koristenia z prostitúcie a ustanovením o prísnejších sankciách. Ide predovšetkým o trestný čin kupliarstva a trestný čin ohrozovania mravnosti, spočívajúci v uvádzaní do obehu, rozširovaní, verejnom sprístupňovaní, výrobe alebo dovoze písomných pornografických diel, nosičov zvuku alebo obrazu, zobrazení alebo iných predmetov ohrozujúcich mravnosť, ktoré okrem iného zobrazujú sexuálny styk s dieťaťom. Rovnako trestným je aj ponúkanie, prenechávanie alebo sprístupnenie takýchto predmetov osobe mladšej ako osemnásť rokov.

347. V rámci Prezídia Policajného zboru SR je vytvorené pracovisko pod názvom oddelenie všeobecnej kriminality, kriminality mládeže a páchanej na mládeži, ktoré sa zaoberá problematikou trestných činov páchaných mládežou alebo na mládeži. V súčasnosti má pracovisko dvoch zamestnancov, ktorí sledujú danú oblasť, metodicky riadia a poskytujú v prípade potreby praktickú a metodickú pomoc zamestnancom zaradeným na odboroch všeobecnej kriminality úradov justičnej a kriminálnej polície krajských a okresných riaditeľstvách policajného zboru. Na týchto úradoch je vyčlenený zamestnanec, ktorý sa zaoberá problematikou trestnej činnosti mládeže a páchanej na mládeži, vedie si o nej prehľad a vykonáva prevenciu.

348. Na úrade boja proti organizovanej kriminalite je odbor obchodovania s ľuďmi, sexuálneho vykorisťovania a podpory obetí, na ktorom sú zaradení desiat zamestnanci. V prípade potreby je uvedený odbor schopný poskytnúť praktickú a metodickú pomoc zamestnancom zaradeným na odboroch všeobecnej kriminality úradov justičnej a kriminálnej polície krajských a okresných riaditeľstvách policajného zboru. Obidve pracoviská pravidelne organizujú porady, školenia, ktorých sa zúčastňujú zamestnanci zaradení na odboroch všeobecnej kriminality úradov justičnej a kriminálnej polície krajských a okresných riaditeľstvách policajného zboru. Na tieto podujatia sú prizývaní odborníci zo súvisiacich oblastí.

349. Predmetná oblasť je upravená i internými normami Ministerstva vnútra SR, a to nariadením prezidenta policajného zboru o eliminácii trestnej činnosti na úseku detskej pornografie zverejňovanej na internete č. 23/2003, nariadením prezidenta policajného zboru, ktorým sa upravuje postup útvarov policajného zboru na úseku trestnej činnosti mládeže a

trestnej činnosti páchanej na mládeži č. 24/2003 (v súčasnosti prebieha novelizácia tohto nariadenia) a nariadením prezidenta policajného zboru o postupe služby kriminálnej polície na úseku boja proti obchodovaniu s ľuďmi a sexuálnemu vykorisťovaniu č. 5/2005. Daná problematika je obsiahnutá aj v Národnom akčnom pláne pre deti, Národnom akčnom pláne pre ženy a v Národnom akčnom pláne boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006-2007.

350. Mravnostnú kriminalitu determinuje predovšetkým nekontrolované využívanie voľného času deťmi a mládežou, rozvrátené rodinné prostredie ale aj vyzývavé správanie sa dievčat a žien. Vysoko latentnou formou zostávajú najmä sexuálne zneužívania v závislosti, keďže k takýmto prípadom dochádza v uzatvorenom prostredí (v rodinách, školských kolektívoch, atď.). Medzi najzávažnejšie trestné činy mravnostného charakteru patria znásilnenia. Medzi obeťami prevládajú osoby nad 18 rokov. Napriek tomu každoročne je zaznamenaný výrazný podiel poškodených osôb z vekových kategórií 7 – 15 rokov a 16 - 18 rokov. Osoby vo veku 7- 15 rokov tvorili v roku 2005 17% všetkých obetí znásilnení pričom približne rovnaký podiel predstavujú osoby vo veku 16-18 rokov – 14%. V roku 2005 bola obeťou znásilnenia osoba vo veku do 6 rokov v 1 prípade, 34 poškodených bolo vo veku od 7 do 15 rokov, čo je oproti roku 2004 (32) nárast o 2 skutky a 28 osôb vo veku 16 – 18 rokov, čo je v porovnaní s rokom 2004 (34) pokles o 6 skutkov.

351. Osoby z radov mládeže sú v oblasti mravnostnej kriminality najčastejšie obeťami trestného činu sexuálneho zneužívania. Tvoria špeciálny objekt tohto trestného činu. Najčastejšími obeťami sú dievčatá vo veku 7 až 15 rokov. V roku 2005 bolo zaznamenaných 384 trestných činov sexuálneho zneužívania, pričom 311 skutkov bolo objasnených. V roku 2004 bolo spáchaných 449 trestných činov sexuálneho zneužívania a objasnených 378 skutkov. Na osobách vo veku do 15 rokov bolo spáchaných za hodnotené obdobie 371 trestných činov, čo je v porovnaní s rokom 2004 (427) pokles o 56 trestných činov. Na osobách vo veku 16 – 18 rokov bolo spáchaných 9 trestných činov, čo je pokles o 7 skutkov v porovnaní s rokom 2004 (16). Poškodených bolo 17 detí do 6 rokov, čo v porovnaní s rokom 2004 (22) predstavuje pokles o 5 poškodených. Vo vekovej kategórii od 7 do 15 rokov bolo poškodených 354 osôb, čo je v porovnaní s rokom 2004 (405) pokles o 51 poškodených.

352. V roku 2005 bolo spáchaných 85 trestných činov sexuálneho násillia, pričom došlo k poklesu nápadu o 7 skutkov v porovnaní s rokom 2004 (92). Z celkového počtu bolo objasnených 64 trestných činov, čo je pokles o 10 objasnených skutkov. V roku 2004 bolo objasnených 74 skutkov. Na osobách vo veku do 18 rokov bolo v roku 2005 spáchaných 39 trestných činov sexuálneho násillia. Na osobách vo veku do 6 rokov bol spáchaný 1 trestný čin sexuálneho násillia, čo je v porovnaní s rokom 2004 (5) pokles o 4 skutky. Osoby vo veku 7 – 15 rokov boli obeťami sexuálneho násillia v 25 prípadoch, ide o pokles o 7 skutkov v porovnaní s rokom 2004 (32). Mladistvé osoby boli poškodené 13 trestnými činmi sexuálneho násillia, čo je rovnako ako v roku 2003.

353. V oblasti trestného činu súlože medzi príbuznými bolo v roku 2005 zaznamenaných 8 prípadov, čo je v porovnaní s rokom 2004 nárast o 4 skutky. Objasnené boli všetky prípady.

354. Slovenská republika sa zúčastňuje programu Daphne a Daphne II. Program Daphne je osobitný program boja proti násilliu. Cieľom tohto programu je najmä prevencia a ochrana pred všetkými formami násillia páchaného voči deťom, mladým ľuďom a ženám, ku ktorým dochádza v súkromnej alebo verejnej sfére.

355. Slovenské mimovládne organizácie participovali na 10 projektoch v rámci programu Daphne, napr. Translation and dissemination of the SCEPT Statement of Good Practice – to prevent violence through its promotion and use, Pandora – Domestic Violence in Central Europe a pod. Nasledovné projekty sa týkali násillia páchaného na deťoch:

- Identifying Best Practice in the deinstitutionalisation of children under 5 years from European institutions,
- European peer review of good practice: a tool to combat domestic violence,
- Pandora - Domestic Violence in Central Europe, Childscope 7/25,
- Promoting integrated European policies on missing and sexually exploited minors in CY, EE, LV, LT, MT, SK & SI,
- Bridging gaps - Models of co-operation between women's NGOs and state authorities to prevent violence against women and children.

356. Trestný zákon pozná pojem prostitúcie. Rozumie sa ním uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným spôsobom za odmenu. V Slovenskej republike sú zaznamenané dve formy prostitúcie - tzv. "pouličná prostitúcia". Táto je vykonávaná výlučne vo väčších mestách. Vykonávajú ju mladé ženy a dievčatá, buď individuálne alebo pod ochranou "pasákov". Druhou formou prostitúcie je skrytá prostitúcia. Táto má organizovanejšiu podobu a nie je vykonávaná na verejne prístupných miestach. Samotná prostitúcia nie je trestná, súvisí však s trestným činom obchodovania s ľuďmi a s trestným činom kupliarstva.

Predaj, obchodovanie, únosy

357. Skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s deťmi (na účely trestného zákona sa dieťaťom rozumie osoba mladšia ako 18 rokov) naplní ten, kto v rozpore so všeobecne záväzným predpisom zverí do moci iného dieťa na účel adopcie, a takisto ten, kto za odmenu zverí dieťa do moci iného na účel jeho využívania na detskú prácu alebo na iný účel. Znenie týchto ustanovení upravuje postih páchatel'a tak, že už nie je nutný sľub odmeny, ale stačí, ak páchatel' svoje konanie uskutoční v akomkoľvek zisťnom úmysle. Z hľadiska objektívnej stránky sa za trestný nepovažuje iba čin zverenia do moci iného, ale aj únos dieťaťa v tuzemsku, zavlčenie dieťaťa do cudziny, za účelom adopcie, využívania detskej práce, alebo na iný účel (napr. prostitúciu), čo odporuje základným ľudským právam a slobodám (osobitne aj právam dieťaťa pri zisťnom úmysle).

358. Cieľom tejto trestnej činnosti je zabezpečiť dievčatá a ženy na výkon prostitúcie v zahraničí a to jednak pouličnej a jednak organizovanej v rôznych erotických salónoch. Slovensko je prevažne krajinou pôvodu obetí obchodovania s ľuďmi, t. j. ženy zo Slovenska sú predávané do zahraničia na výkon prostitúcie alebo iné formy sexuálneho zneužívania.

359. V roku 2005 boli obeťami trestného činu obchodovania s ľuďmi aj osoby vo veku do 18 rokov, pričom vo veku do 15 rokov neboli obeť a vo veku do 18 rokov boli 4 obeť.

360. Rovnako je trestným aj branie rukojemníka a vydieračský únos. Únosu dieťaťa sa dopustí osoba, ktorá dieťa odníme z opatrovania toho, kto má podľa zákona alebo úradného rozhodnutia povinnosť starať sa o neho alebo kto ako rodič alebo príbuzný v priamom rade odníme dieťa z opatrovania toho, kto má podľa zákona alebo úradného rozhodnutia povinnosť starať sa o neho.

Iné formy vykorisťovania

361. Trestnoprávnu ochranu detí upravuje venovaná samostatná časť trestného zákona pod názvom trestné činy proti rodine a mládeži. Sú nimi dvojmanželstvo, odloženie dieťaťa, opustenie dieťaťa, zanedbanie povinnej výživy, týranie blízkej osoby a zverenej osoby, únos a ohrozovanie mravnej výchovy mládeže.

362. Pri všetkých trestných činoch platí, že ak boli spáchané na tzv. „chránenej osobe“, potresce sa páchatel prísnejšie. Chránenou osobou je podľa trestného zákona dieťa, tehotná žena, blízka osoba, odkázaná osoba, osoba vyššieho veku, chorá osoba, osoba požívajúca ochranu podľa medzinárodného práva, verejný činiteľ alebo osoba, ktorá plní svoje povinnosti uložené na základe zákona alebo svedok, znalec, tlmočník alebo prekladateľ.

363. V trestnom zákone je upravená i problematika detskej pornografie. Skutkovú podstatu trestného činu výroby detskej pornografie naplní ten, kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo umožní takého zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe. Trestná činnosť detskej pornografie hlboko poškodzuje zdravý telesný a duševný vývoj detí. Ide o vysoko latentnú trestnú činnosť. Zatiaľ boli zaznamenané jej dve základné formy. Prvou z nich je krátkodobý vývoz detí a mladistvých do zahraničia, kde sú zneužívané na natáčanie pornografických filmov alebo na vyhotovovanie pornofotografií a aktov. Zväčša ide o deti z rozvrátených rodín, bez záujmu o štúdium či pracovné zaradenie. Doposiaľ zistené prípady boli uskutočňované na báze dobrovoľnosti zo strany poškodených. Druhou formou je natáčanie domácich pornografických scénok a vyhotovovanie pornofotografií zväčša v amatérskych podmienkach. Táto oblasť pôsobenia je záujmom nielen organizovanej trestnej činnosti s prepojením na zahraničie, ale aj neorganizovanou formou vykonávanou pedofilne zameranými osobami pre vlastné sexuálne potreby alebo kriminálne zameranými osobami pre komerčné účely.

364. Dôležitú úlohu pri páchaní trestného činu detskej pornografie zohráva internet, ktorého prostredníctvom je možné pornografický materiál rozširovať. Takto je dostupný nielen dospelým, ale aj mládeži. Deti a mládež majú možnosť nadväzovať kontakty s neznámymi osobami na druhej strane počítača, ktoré môžu byť pedofilne zamerané a takto si vyhľadávajú potencionálne objekty uspokojovania svojich sexuálnych túžob. V roku 2005 bolo zaznamenaných 6 prípadov výroby detskej pornografie, z ktorých boli 3 objasnené. Prechovávanie detskej pornografie sa vyskytlo v 3 prípadoch. Všetky prípady boli objasnené. Boli zaznamenané 2 prípady rozširovania detskej pornografie, pričom ani jeden prípad nebol objasnený.